

23 снежня 1994 г.

№ 51 (3771)

Кошт 75 руб.

«ПАДАВАЦЬ ФАКТЫ І ПАДЗЕІ ЯК МАГА АБ'ЕКТЫЎНА, ЛЕТАПІСНА, БЕЗАЦЭНАЧНА»

Барыс САЧАНКА: "Каб стварыць і выдаць на належным сучасным узроўні Энцыклапедыю, адных грошай мала. Патрэбны энтузіясты, спецыялісты па ўсіх галінах ведаў, сапраўдныя майстры сваёй справы — вучоныя: рэдактары, аўтары, кансультанты, члены рэдкалегіі і рэдсавета..."

5, 12

БЯДУЛЯ, або ЗАГУБЛЕНЫ КЛАСІК

Вінцук КАВАЛЕНКА: "Дзіўная абыякавасць да спадчыны пісьменніка, замоўчванне многіх яго твораў прывялі да сумнага выніку: мы не ведаем "сапраўднага" Бядулю, няздольныя прасачыць дыялектыку яго творчасці. Перад намі як бы апынулася адначасова тры Бядулі: адзін — паэт-“пачатковец”, аўтар таленавіты "Абразкоў", другі — заўзяты "нацдэмавец" нашаніўскага толку, вораг бальшавізму, трэці — прыхільнік гэтага самага бальшавізму, прапагандыст вучэння Леніна — Сталіна..."

6—7

ЛЮСТРА АНЁЛАЎ

Вершы Віктара ШНІПА

8

НОВЫЯ СТАРОНКІ

Апавяданні Алены ВАСІЛЕВІЧ

9, 14—15

ЦІ МОЖНА ПАДАРЫЦЬ... МАРУ?

Не сумнявайцеся: можна! Балетная труппа Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Беларусі атрымала ў падарунак тое, пра што марыць кожны малады саліст. У рэпертуары з'явіўся спектакль, якога пару гадоў таму было нават і ў мроях. Радуюцца артысты, радуецца публіка — разам з галоўным героем спектакля, высакародным дзіваком Дон Кіхотам, які таксама пабачыў увасабленне сваёй ідэальнай мары. А ўвасабленне мары — гэта ўжо сур'ёзна...

Так, гэта — сур'ёзна: у Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі фарміруецца маладая перспектыўная труппа, якой ужо далі ўласнае імя "Мінск-балет". Дзякуючы энтузіязму галоўнага балетмайстра тэатра Ніны Дзячэнка, якая наладжвае і творчыя сувязі са знаёмымі дзеячамі харэаграфічнага мастацтва, чый педагагічны ды сцэніч-

ны вопыт плённа рэалізуецца тут, склаўся прывабны для глядачоў і саміх выканаўцаў рэпертуар. Прынамсі, пра гэта загадчык літаратурнай часткі тэатра заслужаная артыстка Беларусі Людміла Рабушка, якая была ў свой час вядучай салісткай балетнай труппы, кажэ з асаблівай прыемнасцю, бо ёй за гады ўласнай сцэнічнай кар'еры давялося танцаваць у адзінай за ўсю ранейшую гісторыю нашага тэатра музкамедыі харэаграфічнай пастаноўцы — "Паненка і хуліган" Д. Шастаковіча.

"Цяпер у рэпертуары нашай балетнай труппы, — расказвае Л. Рабушка, — "Іспанскі дывертысмент", "Штраусіяна", "Шахеразада", "Шалэніяна", разнастайнае канцэртнае аддзяленне з класічным "Па-дэ-катрам".

(Працяг на стар. 13)

Снежань. Маразы. Пад дваццаць і за дваццаць градусаў. Аднак якраз на гэтую халадзчу прыпала чарговае ажыўленне палітычнага жыцця на Беларусі. Тры партыі — грамадзянская, аб'яднаная дэмакратычная і камуністаў — правялі свае з'езды. Спробу афіцыйна адкрыць на Беларусі сваю філію зрабілі расейскія нацыянал-фашысты. БНФ правёў мітынг у падтрымку барацьбы чачэнскага народа за незалежнасць, на якім жорстка крытыкавалася антыбеларуская палітыка "рэжыму Лукашэвіча". І, нарэшце, незвычайна бурна пачалося чарговае пасяджэнне сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі... Прычына гэтакіх зімоваў актыўнасці, па меркаванні друку, адна — не за гарамі выбары ў новы Вярхоўны Савет. Як кажуць, рыхтуй сані летам, а калёсы зімою.

ПАДЗЕЯ ТЫДНЯ

Даклад Сяргея Антончыка на сесіі ВС Беларусі чакаўся даўно. У прэзідэнта і яго каманды была магчымасць добра падрыхтавацца і даць "дастойны" адпор "пронскам" апазіцыі. А таму ніякіх сенсацый у гэты дзень не чакалася. І тым не менш яны адбыліся. Пасля даклада С. Антончыка заявы пра адстаўку зрабілі кіраўнік адміністрацыі прэзідэнта Л. Сініцын і кіраўнік спраў прэзідэнта І. Ціцянкоў, аб часовым прыпыненні сваіх паўнамоцтваў заявіў міністр абароны А. Кастэнка. Сам прэзідэнт спачатку заверыў дэпутатаў: маёй адстаўкі не дачакаецца, а потым, адказваючы на абвінавачанне аб фінансаванні ягонага перадвыбарчай кампаніі некаторымі фірмамі, сказаў: калі дакажаце віну — пайду ў адстаўку... Пасяджэнне было шумным, аднак нейкага пэўнага рашэння дэпутаты не прынялі: даклад прыняты да ведама, праваахоўным органам даручана правярыць прыведзеныя факты і далажыць пра вынікі праверкі да 1 лютага 1995 года.

ПРОЦІСТАЯННЕ ТЫДНЯ

Ужо некалькі разоў расейскія ўлады заяўлялі аб поўнай блакадзе Грознага і аб тым, што ў бліжэйшыя некалькі гадзін з рэжымам Дудаева будзе пакончана. Але па паведамленнях незалежных сродкаў масавай інфармацыі сітуацыя вакол Грознага не такая простая, як запэўнівае нас "Астанкіна". Поўнай блакады Грознага няма, у горадзе канцэнтруюцца сілы, у склад якіх уваходзяць не толькі чачэнцы, але і абхазы, інгушы, дагестанцы, афганцы і іншыя горскія і не горскія народы, у гарах ствараюцца базы для магчымай партызанскай вайны... Расія ж хлпоцы гінучы за інтарэсы імперыі, а дакладней, некаторых прамысловых мафіёзных структур, звязаных з урадам, не хочучы. Працэсіяныне паступова набывае звычайны характар са штодзённымі чалавечымі ахвярамі. У прэзідэнта Расіі не хапае рашучасці ні аддаць загад на вывад войск з Чачні, ні пачаць штурм Грознага. Між тым, чым далей заходзіць чачэнскі крызіс, тым больш балючай (для любога з бакоў) будзе ягонага развязка...

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Расея — апошняя імперыя — ніколі не стане цывілізаванай краінай, пакуль будзе абчэпленая такімі "братамі меншымі", як мы. Бо ў такой сітуацыі яна сама не зможа выпрацаваць палітычную волю нармальнай (як іншыя) краіны, а будзе вымушаная шызафрэніраваць паміж функцыямі супербагаці і адначасова супербеднай дзяржавы, кармільцы і тырана, "родныя свабоды" і "торымы народаў". Яна будзе вёсці лакальныя войны, душыць паўстанні, сціскаць у аблозе гарады, як рабіла гэта праз усю сваю гісторыю. Пакуль такія, як мы, не даспеюць да ўласнае палітычнае волі і не вызвалюць яе ад абавязкаў ката-алекуна. Пакуль жа Расеі нас і ўтрымліваць брыдка і кінуць шкода".
(З артыкула С. Дубайца "Палітычная воля", "Свабода", N 48)

АКТЫЎНАСЦЬ ТЫДНЯ

Мініст Беларусі не так даўно забараніў выкарыстанне слова "Беларусь" — у назвах партый. І таму на з'ездах трох партый, што прайшлі ў мінулыя суботу і нядзелю, пытанне аб назвах было не апошнім. Прасцей за ўсё было сябрам Грамадзянскай партыі, якія праводзілі свой устаноўчы з'езд. Партыі толькі створана і вядомасці ў краіне пад пэўнай назвай пакуль не набыла. Дарэчы, праграма новай партыі бліжкая да духу да пазіцыі ПНЗ і АДПБ. Лідэрамі партыі сталі рэктар Бабруйскага недзяржаўнага інстытута кіравання Мікалай Бабрыцкі, драматург Аляксей Дудароў і прэзідэнт акцыянернага канцэрна "Амкадор" Васіль Шлындайка. Пяты з'езд АДПБ захваў абрэвіатуру партыі і свайго старшыню — Аляксандра Дабравольскага, але зняў слова "Беларусі" з поўнай назвы і ўнёс карэктывы ў накірункі дзейнасці партыі, улічваючы блізкае выбарчую кампанію. Камуністы на сваім трэцім з'ездзе таксама захавалі абрэвіатуру ПКБ, але расшыфруюцца цяпер яна будзе інакш: партыя камуністаў беларуская. З'езд разгледзеў і пытанне аб сімваліцы партыйным гімна абраны "Інтэрнацыянал", а сцягам — чырвоны сцяг СССР (не БССР)...

ІНЦЫДЭНТ ТЫДНЯ

Былы расейскі лісьменнік-дэсідэнт, а сёння адзін з самых актыўных абаронцаў усяго савецкага і "ісцінна-рускага" Эдуард Лімонаў паездку ў талерантную Беларусь запомніць на доўга. Памяркоўныя беларусы добра ведаюць, што такое фашызм, каб дазволіць розным "сокалам", "баркашоўцам" і іншым спакойна атабарыцца на нашай зямлі. Мінчукі "сарвалі" сустрачу "Эдзічкі" са сваімі паллечнікамі. Галоўны герой вымушаны быў ратавацца праз вакол грывёрнага пакоя, але быў затрыманы і дастаўлены ў Фрунзенскі РАУС. Па паведамленні "Народнай газеты", супраць "Эдзічкі" ўзбуджана крымінальная справа па прапаганду насілля.

ПАДЛІК ТЫДНЯ

Федэральны банк Швейцарыі правёў незвычайнае даследаванне ўзроўню жыцця ў 72 краінах свету. Была пастаўлена мэта высветліць — колькі ў сярэднім часу трэба адпрацаваць у той ці іншай краіне, каб зарабіць на адзін Біг-Мак (бутэрброд фірмы "Макдональдс"). У ЗША на гэта трэба працаваць 14—19 хвілін, у Заходняй Еўропе — ад 20 хвілін да адной гадзіны, у Венгрыі — 128 хвілін, у Празе — 141, а ў Маскве — восем гадзін... Колькі часу давядзецца ўкальваць за гэты "прысмак" беларусы — швейцарцы не высвятлялі. Але мы і так ведаем, што не адзін дзень... Ці не таму "Макдональдс" і не спяшаецца з адкрыццём сваёй кавярні ў Мінску...

ПРЫЗНАННЕ ТЫДНЯ

Як паведаміў тыднёвік "Свабода", 14 снежня Мітрапаліт Філарэт адсвяткаваў свае імяніны. Сярод іншых прыехалі яго павіншаваць і трое віцебскіх... казакаў. Казацтва Беларусі (ёсць, аказваецца, і такое, толькі невядома, з якіх "традыцый" яно ўзнікла) прадставіла Філарэта да сваёй найвышэйшай узгадароды — ордэна "За любоў да Айчыны І-й ступені". "Прымаючы яго, — піша "Свабода", — уладыка расчуліўся і нават расплакаўся". Айчына як бацьчыне, высока цэнніць дзейнасць свайго сына на тэрыторыі суседняй дзяржавы. Мы ж, пэўна, недацэнываем...

У адным з апошніх нумароў "Народнай газеты" было змешчана інтэрв'ю старшыні Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі Р. Кісяля, дзе ён, аргументуючы немэтазгоднасць штодзённых тэлетрансляцый пасяджэнняў Вярхоўнага Савета, спаслаўся на тое, што кожная з іх абыходзіцца падаткаплацельшчыкам у 10 мільёнаў рублёў. "У нас што — грошы лішнія?" — патэтычна пытаўся старшыня.

Тут, у Авальнай зале парламента, дзе на пачатку гэтага тыдня на вачах шматлікіх прадстаўнікоў прэсы і гасцей разгорталіся гарачыя баталіі, мне раптам падумалася, што да названых спадаром Кісялём 10 мільёнаў варта было б дадаць і яшчэ некалькі дзесяткаў мільёнаў рублёў, у якія абыходзіцца кожны дзень работы сесіі. Факт застаецца фактам — нямаючы маж-на налічыць дзён, калі парламенцкая машына на сесіях буксуе на месцы, а ўся ўтвараемая ёю ад перагрэву пара ідзе ў свісток.

Амаль увесь першы дзень працы дэпутатаў у панядзелак 19 снежня пасля іх вяртання з двухтыднёвых канікулаў быў прысвечаны намечанаму на заўтра дакладу дэпутата С. Антончыка аб фактах карупцыі ў прэзідэнцкай камандзе, вакол якога ўжо працяглы час вялася прапагандысцкая шуміха і тым-сім кваліфікавалася як міна, што патопіць лукашэнкаўскі карабэль. А пакуль што свае копі народныя абраннікі скрыжывалі ў спрэчцы вакол пытання — слухаць даклад адкрытым пасяджэнні, ці, як прапанавала нарада старшыні пастаянных камісій — у закрытым. Дзякуй богу, у дзень ікс большасць дэпутатаў прагаласавала (дарэчы, з падачы прэзідэнта) за тое, каб прадстаўнікі СМІ і госці прысутнічалі на слуханні даклада С. Антончыка.

І вось усё засталася ззаду, страціў аціхлі, можна спакойна падумаць пра ўсё пачутае. Што можна сказаць? "За што бороліся, на то і напороліся". Я маю на ўвазе створаную Вярхоўным Саветам больш года назад "антыкарупцыйную" камісію на чале з цяперашнім прэзідэнтам, а тады радавым дэпутатам А. Лукашэнкам. І Лукашэнкаўскаму дакладу і цяперашняму — С. Антончыка прадракалі, што яны скалануць "асновы". Не "скалану" ні першы, ні другі. І не таму, што не хапіла "кампрамату". Яго назлапашанна было аж залішне. Але нейтралізавала ўсё гэтыя факты і факцыі ўсведамленне таго, што паважаныя дэпутаты ўзяліся не за сваю справу, і яшчэ таму, што пры гэтым было парушана адно з асноўных палажэнняў цывілізаванай юрыспрудэнцыі аб прэзюмпцыі невінаватасці. Вызначыць ступень вінаватасці чалавека перад законам

можа толькі суд. Вядома, па прадстаўленні пракурора, які з'яўляецца фігурай незалежнай, якая кіруецца толькі законам.

У нас жа ўзлілі на сябе адначасова функцыі і пракурора, і судзітады А. Лукашэнка, цяпер — С. Антончык.

Апошні пачаў з паведамлення, што свой даклад кваліфікуе, як экзамен для прэзідэнта і яго каманды. Пра тое, хто яго прызначыў на ролю экзаменатара, можна было толькі здагадавацца. У катэгарычнай форме з уласцівай яму напорыстасцю дакладчык наізваў адно абвінавачанне на другога. Паводле яго слоў, прычыны усіх нашых бяdot у тым, што ўладу ў краіне захалілі "аграрная" і "чарнобыльска" мафіёзныя кланы (помніцца А. Лукашэнка гаварыў аб захопе ўлады "прамысловай" мафіяй). Зрабіўшы такое абагульненне, С. Антончык перайшоў, як кажуць, да персаналію, ведучы прыцэльны агонь па вышэйшых службовых асобах ва ўрадзе і адміністрацыі прэзідэнта, пачынаючы са Старшыні Кабінета Міністраў М. Чыгіра і канчаючы кіраўніком адміністрацыі І. Ціцянковым. Амаль усе абвінавачанні лукашэнкаўскай каманды цягнулі адразу на некалькі артыкулаў Крымінальнага кодэксу. Гэта махлярства, злоўжыванне службовым становішчам, прывасенне грошай у асабліва буйных памерах і нават наўмыснае "падтрыманне інфляцыі". Што тычыць самога прэзідэнта, дык яму інкрымінавалася, што ён з'яўляецца ці не стаўленікам расійскіх спецслужбаў.

Так, паўторым, выкрывальных фактаў у дакладзе прагучала шмат. Але злавіў сябе на думцы — чым больш іх слухаў, тым менш ім верыў. І, разам з тым, сапраўды, дыму без агню не бывае. І, відаць, многія выпадкі сур'ёзнага парушэння закона, нагаданыя ў дакладзе, мелі месца. Адначасна і тое, што некаторыя з самых набліжаных да прэзідэнта асоб, трапіўшых у "чорны" спіс С. Антончыка, потым, стоячы на трыбуне і робячы спробу "адмыцца" ад прад'яўленых абвінавачанняў, у сваёй невінаватасці дэпутатаў не пераканалі, і да таго ж, прадманстравалі пры гэтым не вельмі ўжо і высокі інтэлектуальны ўзровень.

Але зноў жа, і гэта прагучала ў рэпліках некаторых дэпутатаў ад мікрафона, — дзе ж былі, куды глядзелі нашы праваахоўныя органы — тая ж пракуратура (я нагледаў, як са згодай ківаў галавой, слухаючы дакладчыка, Генеральны пракурор рэспублікі В. Шаладонаў), МУС, нарэшце, КДБ, старшыня якога У. Ягораў неаднойчы запэўніваў парламент, што барацьба з карупцыяй, злоўжываннямі ўладай з'яўляецца адным з на-

прамкаў дзейнасці падначаленага яму ведамства.

Чаму ж усім гэтым павінен быў займацца, па сутнасці, аматар, нават не юрыст па прафесіі, які, дарэчы, пры ўсіх зручных выпадках не праміне сказаць, што ён просты рабочы, прыйшоў у парламент "ад станка"? Пры ўсёй маёй павазе да рабочага чалавека, не ўтрымаюся, скажу — усё-такі пірагі павінен пячы пірожнік і г. д., як у вядомай байцы.

І яшчэ пра адзін нюанс, які быццам бы і не звязаны з усёй гэтай парламенцкай разборкай, але... Так атрымалася, што маім суседзем у зале пасяджэнняў ВС аказаўся былы буйны партыйны бонза, якога я апошні раз бачыў у ягоным кабінэце ў ЦК КПБ, куды ён вылікаў калектыў "ЛіМа" для чарговай "прамысловай" мафіі. У час даклада С. Антончыка ён раптам павярнуўся да мяне і, назваўшы маё прозвішча, з выклікам вымавіў: "Вось вы ўжо тры гады ганіце камуністаў, а пры нас такога, пра што гаворыць дакладчык, не было. Гэтыя "новыя" нас з вамі, у каго ніколі нічога не было, абдзяруць як ліпку".

Я не палічыў патрэбным нешта адказаць яму. А мог бы і сёе-тое сказаць. Хоць бы тое, што асобы, названыя ў дакладзе, спрэс былія камуністы, менавіта партыйны выхаваны ў непавазе да закона, непавазе да агульначалавечых каштоўнасцей, якія аб'яўляліся партыйнай прапагандай буржуазнымі прыхаміямі, у непавазе да прынятых у цывілізаваным свеце паняццяў маралі і прыстойнасці.

Што тычыць таго, што ў нас абодвух ніколі нічога не было і мы стаялі і стаім на адной сацыяльнай прыступцы, дык гэта ўжо чыстае фарысеіства, бо хіба толькі немаўля не ведала, што меў і якімі прывілеямі, якой уладай карыстаўся загадчык аддзела ЦК КПБ, а пасля і член палітбюро і сакратар ЦК расійскай кампартыі.

А калі шчыра, дык я разумею настальгію гэтых людзей аб мінулым: вельмі ж многа яны страцілі. І не губляюць надзеі ўсё вярнуць. Вечарам таго ж дня па радыё пачуў, што на адбыўшымся з'ездзе партыі камуністаў Беларусі мой выпадковы суседзь быў абраны членам яе цэнтральнага камітэта.

Успамінаючы тыя два дні ў парламенце, зноў уздыхну — ну, што ж, ён у нас не такі яшчэ цывілізаваны, як хацелася б. І ўсё, спадарства, гэта мілей майму сэрцу, чым відовішча, што дзесяцігоддзямі паўставала перад намі ў той жа Авальнай зале Дома ўрада — лес дружна ўзнятых рук і бяздумна, абьявіка выгукнутае: "Одобрам-сі!"

М. ЗАМСКИ

Марцін КОЎЗКИ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Папера на плакатах зараз прарыстае, прыглядаюся да афішных стэндаў — партрэты былога прэм'ер-міністра выступаюць на адозвах прэзідэнта. Знаходзяцца, праўда, малаверы, што тлумачаць эффект не паперай.

Падвоілася колькасць рэйсаў на авіялініі Мінск—Нікасія. Кіпр наведваюць не толькі турысты і бизнесмены, а і дзяржаўныя дзеячы. З беларусамі тут заключваюць так званыя "Пратакты аб намерах", якія ні да чаго не абавязваюць абодвы бакі. Марнасць розультатаў нікога не турбуе, бо паездкі планавыя, валюта на іх адлучана. "Над востравам залаты дождж", — пішуць кіпрскія газеты. Днямі тут чакаюць чарговую каманду з Мінска, далейшы маршрут якой Лондан — Нью-Йорк — Парыж. Зноў "Пратакты аб намерах".

Агароджаныя кратамі і шклом, балконы страцілі веліч. Вунь незашклёны яшчэ зейрыць святлом дрыготкім. Схопленыя прышпэнкамі, двухгаловым арлом адзіныя і непадзельныя рвуцца ў неба калготкі.

Я ўсё жыццё быў маладым: леныцам, камсамольцам, чалавекам, спецыялістам, кіраўніком, маладым з выгляду, маладым па голасе, шкадавалі нават — памёр маладым. Дык хай бы былі хоць нейкія прывілеі, а не той жа кароткі злучок між дзвюма датамі, нават рад не ганаровы. Адлюцешчы: на сваім участку я наймаладзейшы!

Дзеці алкаголікаў — інваліды з дзяцінства, як ім дапамагчы? "Вінавата бацькоўскае п'янства і свінства", — кажуць урачы. А бацькоўскае

п'янства хіба з веку паганства? А бацькоўскае свінства хіба родам з дзяцінства? Бацькі дзяцей-інвалідаў з дзяцінства, як ім дапамагчы? Маўчыць, урачы?

Вусень яблык свідраваў і ўбачыў сонца: "Нешта праўду мне казала — свет наш не бясконцы".

Уецца сумніву ніць, не ўцягнуць галаву ў каўнерык, да прывычнага "Што рабіць?" дадалася "Каму верыць?" Любіць, не любіць, да сэрца прытуліць, к чорту пашле... Усё яшчэ ў імгле.

Вырастаюць не дачы — палачы, цешаць вока мафіёзным структурам. "Патрабуем ад забудовшчыкаў справядчасы, — тлумачаць у пракуратуры. — Заведзены справы на падзюрных, заведзены, але не ўзбуджаны"... Заляглі ў глухой абароне маласільныя рыцары правасуддзя.

Папрывыкалі пакрысе, што гандлю кадраў не хапае. Цяпер ужо гандлююць усе, і ўсе хітруюць і абражваюць.

ПАЛЕССЕ ЯК СКАРБОНКА САМАБЫТНАСЦІ

У Беларускай інстытуце праблем культуры прайшоў "круглы стол" з удзелам абласных і раённых упраўленняў аднаведнага профілю. Абмяркоўваўся праект Дзяржаўнай праграмы па адраджэнні традыцыйнай мастацкай культуры Палесся як адметнага этнаграфічнага рэгіёна, скарбонкі нашай нацыянальнай самабытнасці.

Праекту папярэднічала значная праца творчага калектыву, які даследаваў сучасны стан народных рамёстваў, промыслаў, музычнага мастацтва ў 7 раёнах Усходняга і Заходняга Палесся, правёў сацыялагічнае апытанне, зафіксаваў найбольш адметныя ўзоры і асяродкі бытавання. Навуковы кіраўнік часовага калектыву, старшыня Саюза майстроў народнай творчасці Яўген Сахута і вёў пасяджэнне.

Кінулася ў вочы неаднолькавая ступень зацікаўленасці ўдзельнікаў прадметам гаворкі (што можа сведчыць і пра неаднолькавую прафесійную аддаванасць). Пытанні і выступы з месца тычыліся як агульных, так і прыватных момантаў зместу праграмы. Напрыклад, выказаліся сумненні адносна стварэння Фонду развіцця традыцыйнай культуры. Не зусім ясна, як ён будзе суадносіцца з абласнымі аддзяленнямі ўжо існуючага Фонду культуры Беларусі. Было прызнана неэфектыўным вылучэнне спісам асяродкаў бытавання (вёсак): канкрэтныя "кропкі" не горш ведаюць на месцах, у саміх раёнах. Меліся пытанні па статусе запаведнай зоны, які мяркуецца надаць палескаму рэгіёну, і аднаведнасці гэтага статусу існуючаму заканадаўству.

А больш за ўсё выклікала сумніў рэальнасць ажыццяўлення гэтай безумоўна патрэбнай Дзяржаўнай праграмы. Прывядзём меркаванне фалькларыста, кіраўніка экспедыцыі Васіля Ліцвінкі:

— Гэтая праграма можа легчы пад сукно, як і ўсе папярэднія. На сёння яе фінансаванне забяспечана не падаецца безнадзейным, асабліва, калі мець на ўвазе адносіны да культурнай сферы з боку цяперашняй выканаўчай улады. Тым не менш, мой сённяшні лозунг — "У народ і край свой толькі веру і веру ў самага сябе". Было б няблага, каб крылатыя Купалавы словы зацвердзілі кожны беларус.

Што традыцыйная культура існуе на Палессі натуральным чынам, у спрыяльнай псіхалагічнай атмасферы і перадаецца ў спадчыну, пра тое сведчыць далучанасць да яе саміх работнікаў культуры. Прынамсі, ін-

спектар аддзела культуры Ганцавіцкага райвыканкама Марыя Муха — сама не з горшых — па яе сціплым вызначэнні — вышывальшыцы, майстрыхамі ў сям'і былі таксама маці і цётка. Вось толькі ўзоры даводзіцца браць з украінскай кнігі ды ніткі зараз дорага каштуюць...

Стала зразумелым, чаму не ўсе ўдзельнікі "круглага стала" пагадзіліся з канстатацыяй усеагульнага заняпаду традыцыйнага мастацтва на Палессі. Мабыць, экспедыцыя аб'ектыўна не магла ахапіць багацце і разнастайнасць мастацкіх праў, што існуюць там і павінны быць захаваны.

Адзін з пунктаў разгледжанага праекта варты таго, каб быць прыведзеным у поўны выгляд. Вось ён:

"Улічваючы думку мясцовага насельніцтва, правесці работу па аднаўленні традыцыйнай тапанімікі, вяртанні гістарычных назваў населеных пунктаў, устаноў, грамадскіх арганізацый, мастацкіх калектываў і інш.

1995—1996 гг. Адказныя: Міністэрства культуры і друку Мясцовыя органы ўлады".

Тут не абыйсца без каментарыя. Па-першае, дзіўна, чаму менавіта ў гэтым дакуменце і толькі ў дадзеным да Палесся сфармулявана неадкладная агульнанацыянальная задача. Па-другое, што перашкаджае згаданаму міністэрству ажыццявіць яе тэрмінова, не чакаючы, пакуль атрымае "дабро" калектывны плод высылкаў начальства і навукоўцаў?

Былі абмеркаваны таксама раздзелы, якія тычацца каардынацыі навуковых даследаванняў, забяспечэння пераемнасці традыцый, папулярнасці мастацкіх дасягненняў. У праект закладзена адкрыццё ў Пінску Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта для падрыхтоўкі спецыялістаў мастацкага профілю. Плануецца на базе інстытута праблем культуры правесці мэтавыя курсы для работнікаў культуры Гомельскай і Брэсцкай абласцей і атэстацыю па валоданні беларускай мовай. Праўда, у дужках чамусьці дадаецца: "літаратурным унармаваным варыянтам ці мясцовай гаворкай", што па сутнасці ўроўняе літаратурную мову з мясцовым дыялектам. Мабыць, без ідэй "Збудзініны" не абыйшлося...

Прагучала з месца пытанне "на засыпку": калі штось падобнае будзе распрацавана адносна культур Паазер'я, Прыдняпроўя... Пытанне, якое засталася, на жаль, без адказу.

НАШ КАР.

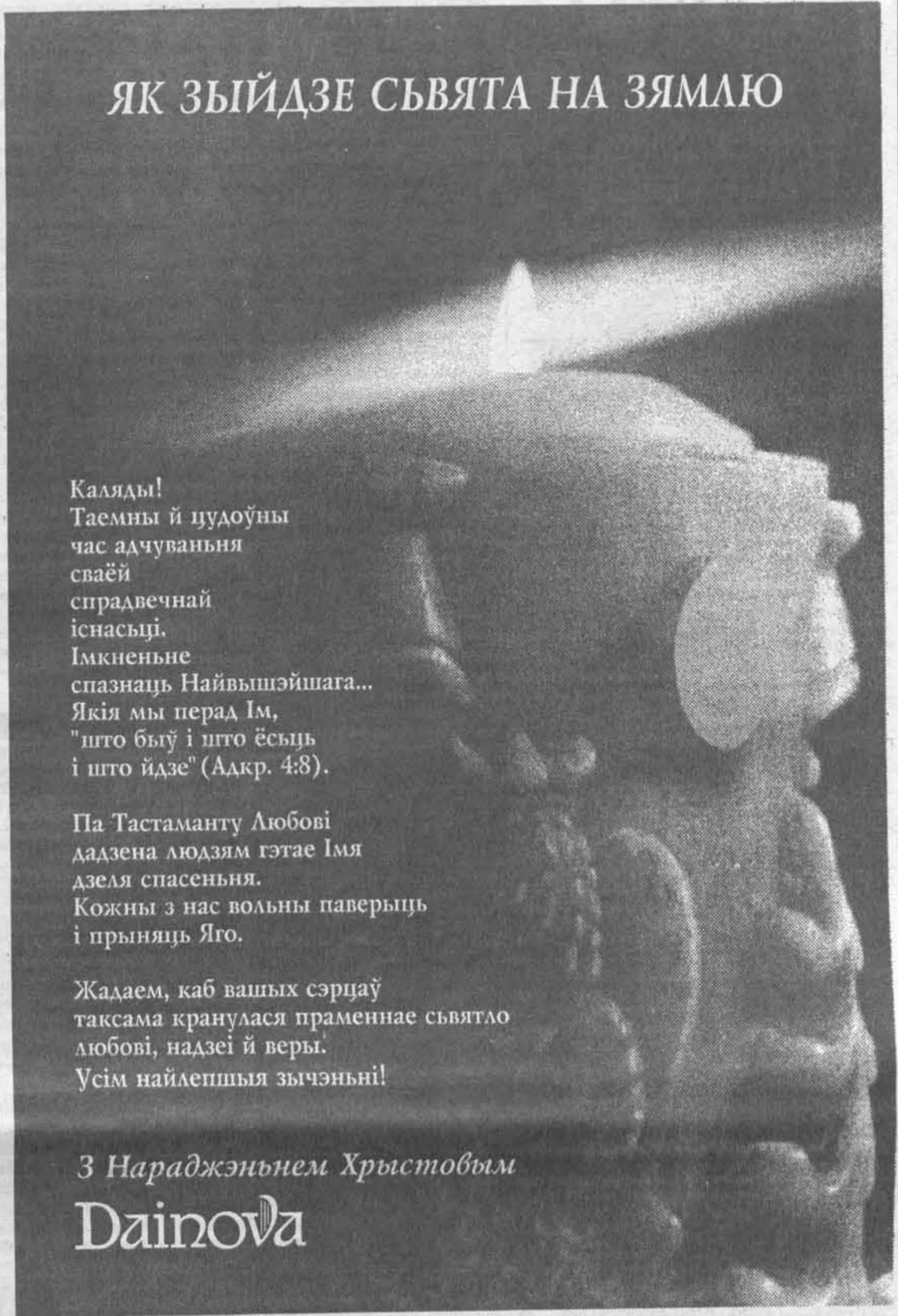
ЯК ЗЫЙДЗЕ СЬВЯТА НА ЗЯМЛЮ

Каляды!
Таёмны й цудоўны
час адчування
сваёй
спрадвечнай
існасці.
Імкненьне
спазнаць Найвышэйшага...
Якія мы перад Ім,
што быў і што ёсць
і што ідзе" (Адкр. 4:8).

Па Тастаманту Любові
дадзена людзям гэтае Імя
дзея спасення.
Кожны з нас вольны паверыць
і прыняць Яго.

Жадаем, каб вашых сэрцаў
таксама кранулася праменнае сьвятло
любаві, надзеі й веры.
Усім найлепшыя зычэнні!

З Нараджэннем Хрыстовым
Dainova

Адгалоскі

ХТО З КІМ ГУЛЯЕ...

Інфармацыя пра паездку беларускай урадавай дэлегацыі ў Маскву на перамовы з АТ "Газпрам", што прамільгнула не так даўно, засталася па-за ўвагай большасці беларускіх назіральнікаў. І дарэмна, бо гэтая падзея ўяўляецца не толькі значнай, але і сведчыць аб пэўнай тэндэнцыі ў нашай эканоміцы. Калі быць дакладным, то праблема з энергасурсамі прывялі да таго, што кіраўнікі суверэннай дзяржавы аказаліся вымушаны ісці на паклон да прыватнай кампаніі.

Пачаць з таго, што Беларусь прапанавала дэцішчу Віктара Чарнамырдзіна расійскаму "Газпраму" частку акцый прадпрыемстваў, якія ўваходзяць у наш нафтаперапрацоўчы комплекс, у тым ліку "Белтрансгаз" і ВА "Азот". Палітычныя ацэнкі гэтай падзеі лёгка прабачыць. А наша гаворка звязана з эканамічнай падалькай таго, што адбываецца. Тут ёсць над чым падумаць.

Перш за ўсё будучая дамова з "Газпрамам" не з'яўляецца нечым беспрэцэдэнтным. Яшчэ ў чэрвені сёлетняга года "Газпрам" і Украінскае акцыянернае таварыства "Укрэгазпрам" падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве ў пашырэнні і рэканструкцыі транзітных газправодаў, якія праходзяць праз тэрыторыю Украіны. Яно будзе дзейнічаць да 2005 года.

Сістэма фінансавання будаўніц-

ва мае на ўвазе, што ў выпадку, калі адзін з бакоў часткова або цалкам не забяспечыць пералік сродкаў ва ўзгодненыя тэрміны, непрафінансаваная частка будаўніцтва будзе ажыццяўляцца другім бокам з прапарцыянальным павелічэннем долі ўласнасці.

У Беларусі таксама ёсць прыклад такога супрацоўніцтва — нафтагазавая кампанія "Слаўнафта". У яе ўваходзяць з расійскага боку аб'яднаны "Мегіаннафтагаз" і "Мегіаннафтагазгеаэлогія". Яны перадаюць у статутны фонд кампаніі па 38% сваіх акцый. 17,6% у статутным капітале кампаніі належыць беларускаму боку, які ўносіць у "Слаўнафту" каля 35% акцый Мазырскага нафтаперапрацоўчага заводу.

Працэс стварэння міжнародных карпарацый, якія працуюць па схеме "разведка-здабыча-перапрацоўка", не з'яўляецца чымсьці новым у сусветнай практыцы. Аднак на Беларусі пераважылі палярныя пункты погляду на гэты конт. З аднаго боку, гэта паднісіцца як нацыянальная трагедыя, з другога — як вяршыня нацыянальнай эканамічнай думкі, што выўляецца ў стварэнні так званых фінансава-прамысловых груп. Такія калізіі лёгка тлумачацца, калі перавесці спрэчку ў плоскасць эканомікі. Аднак неабходна невялікая рэмарка.

Супаставім два агульнавядомыя

факты: наша запасычанасць Расіі за энергасурсы складае паўмільярд долараў; адначасова мы адчуваем цяжкасці са збытам прадукцыі беларускіх прадпрыемстваў, складзі забіты непрададзеным таварам. Ці можам мы пагасіць сваю запасычанасць таварамі і калі не, дык чаму? Адказ можа быць двайны. Усёй гэтай прадукцыі недастаткова танней за энергію, затрачаную на яе вытворчасць, — гэта значыць, наша прамысловасць у масе сваёй стратная. Другі варыянт — гэта прадукцыя каштуе больш, чым сума нашай запасычанасці, але яна не патрэбна Расіі.

Але калі яна непатрэбна Расіі з яе традыцыйна невысокімі спажывецкімі стандартамі, то каму яна спатрэбіцца, скажам, у Еўропе? А ў самой Беларусі яе можна прадаць? Калі не, значыць, нехта робіць тавары больш якасныя і таннейшыя і паспяхова з Беларусію канкуруе.

Атрымліваецца, што мы патрацілі паўмільярд долараў на вытворчасць тавараў, загадзя асуджаных на адсутнасць збыту. Вядома, я знарок утрываю. Але ўсё роўна ў дадзенай сітуацыі спробы "запусціць" вытворчасць сведчаць толькі пра тое, што ўрад наступае на адны і тыя ж граблі з пастаянствам, якое пагражае прывесці дла сапрасення мозгу.

У той жа час нельга сцвярджаць, што эканоміка Беларусі сутыкнулася з праблемай, небывалай у гісторыі чалавецтва. Па дадзеным Асацыяцыі незалежных нафтаздабываючых кампаній Амерыкі, Злучаныя Штаты штодня імпартаюць больш за 7,5 мільёна барэляў нафты, альбо каля 50% штодзённага спажывання нафты ў краіне. Гэта, па дадзеным Міністэрства гандлю ЗША, азначае, што ў цяперашні час амерыканцы плацяць 150 мільёнаў долараў у дзень за імпартаваную нафту. Амерыканскія метады абароны ўласнага рынку для Беларусі не вельмі актуальныя, паколькі накіраваны галоўным чынам на стмуляванне там унутранай нафтаздабычы і носяць ярка выяўлены пратэцыйніцкі характар.

Іншым шляхам ішла Францыя. Сутыкнуўшыся з нафтавымі праблемамі ў сярэдзіне 70-х гадоў, яна знізіла долю нафты ў нацыянальным спажыванні энергіі шляхам яе замены вугалем, ядзернай і гідраэнергіяй. За шэсць гадоў доля нафты скарацілася на 24%.

Што да Беларусі, то ў цяперашні час яна стала буйнейшым імпарцёрам расійскай нафты. Тут мы выступаем на роўных з Вялікабрытаніяй і Германіяй, якія займаюць адпаведна другое і трэцяе месцы. Гучыць парадасальна, але ўражанне такое, нібы беларускае кіраўніцтва адчувае такое вострае жаданне купляць танныя энергасурсы ў Расіі, што гатовы выкласці за іх практычна любую суму.

І зноў аб фінансава-прамысловых групах. Працэс іх стварэння

быў асуджаны на палітычную абструкцыю. Прычына простая — дагэтуль у Беларусі дзяржава з'яўляецца ўладальнікам "заводаў, газет, параходаў". Адсюль і глеба для абвінавачвання ў карупцыі і здрадзе. Быў бы, скажам, той жа "Белтрансгаз" уласнасцю прыватнай або, калі хочаце, "працоўнага калектыву", ён мог бы выбраць сабе прыемнага ва ўсіх адносінах партнёра ў любой краіне. У тым ліку і ў Расіі, чаму ж не? Плаціў бы тады "Белтрансгаз" разумныя падаткі ў дзяржбюджэт і браў бы з кліентаў плату на ўзроўні сусветных цен або крыху ніжэй — з мэтай барацьбы з канкурэнтамі. А жадаючых умяшчацца ва ўнутраныя справы кампаніі на прадмет распараджэння пакетам акцый адсылаў бы да вядомага раздзела заканадаўства.

Але паколькі Рэспубліка Беларусь пажадала асабіста гандляваць з прыватнай кампаніяй "Газпрам" ("ЛУКойл", "Гермес" і г. д.), то нічога не застаецца, як закончыць артыкул фрагментам з выдатнага рамана О'Генры "Каралі і капуста": "Параходная кампанія "Везувій" — вялікая сіла, якая заўсёды глядзела на рэспубліку Анчурыю з дакорлівай усмешкай і ўзнятым пальцам, пераконваючы яе, каб яна не дурэла і была пайнхай. У гэтай арганізацыі было 12 сваіх параходаў, а капітал яе выяўляўся ў суме, крыху большай, чым увесь бюджэт Анчурыі — увесь яе дэбет і крэдыт..."

Аляксандр МАМЕТАЎ,
эканамічны аглядальнік
LiM

ВЕЦЕР
ВАНДРАВАННЯЎ

Каб любіць Беларусь нашы мільяны,
Трэба ў розных краях пабываць.

Гэтых мазырскіх дзяцей аб'яднала любоў да падарожжаў. Восі і стварылі яны спартыўна-турыстычны клуб "Дрыгавічы". Восем гадоў кіруе ім Аляксандр Капусцін, чалавек захоплены і энергічны. Яго стараннямі члены клуба змаглі пабываць на Эльбрусе, у Карэллі, у Грузіі. Мазырскія турысты прайшлі рознымі маршрутамі ад Карпат да Камчаткі.

Члены клуба "Дрыгавічы" вынайшлі нямяла прыстасаванняў, якія паляпшаюць нахтры быт турыстаў. Нядаўня, напрыклад, распрацоўка — разборная паходная лавка, якая маніпулюецца ў палатцы ўсяго за 15 хвілін.

І хоць да лета далёка, але ўжо мараць дзеці пра новыя маршруты. Пра іх і ідзе гаворка ў кіраўніка клуба "Дрыгавічы" Аляксандра Капусціна і яго маладых сяброў братаў Аляксея і Дзмітрыя Дзвінскіх (на здымку).

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛІНФАРМ

ШТО
ВЫХАВАЕМ?

Мерапрыемства гэта адбылося дзямі: выбраным гасцям урачыста было абвешчана пра стварэнне Клуба прыхільнікаў мастацтва. Сам клуб пакуль больш на паперы, прынцыпы яго дзейнасці не канкрэтызаваны, затое першая акцыя ўжо праведзена. Наладзілі не таварыства "Валатынь", якое прадставіла супрацоўніка Беларускага фонду культуры Ірына Радзевіч разам з загадчыкам кафедры мастацтвазнаўства Беларускай акадэміі мастацтваў, прафесарам Міхасём Раманюком, і Рэспубліканскі культурна-асветніцкі цэнтр Управлення справамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (пры падтрымцы Беларускага фонду культуры і нафтавай карпарацыі "Белслаўнафта").

Мерапрыемства было арганізавана вельмі рэспектабельна: выдатна аддрукаваныя запрашэнні і праграмкі-праспекты таварыства "Валатынь", правяраючыя на ўваходзе, ахова залы, канцэрт, у якім удзельнічаў нават В. Скорбагатаў, пасля — назімае шампанскае. Прайшла выдатная выстава аднаго дня дэзясці вядучых беларускіх мастакоў, імёны якіх былі ўхвалены калектывам мастацтвазнаўцаў.

Усе будучыя сустрэчы, вечарыны мяркуюцца не столькі звыклым прадставленнем беларускай альбо "мульці"-культуры Беларусі, найперш — дэля выхоўвання густу і разумення культуры, мастацтва ў будучых патэнцыяльных і, на жаль, пакуль адзіных у цяперашніх умовах пакупнікоў — людзей бізнесу. Для іх запланаваны шматлікія сустрэчы з асобнымі мастакамі, агульназнавальныя (усё, што датычыць прафесійнай культуры рэспублікі) нетрадыцыйныя экскурсіі, азнаямленне з музеямі пры дапамозе кампетэнтных экскурсаводу. "Валатынь" прапануе любяць паслугі, якія аблегчаць працэс куплі і афармлення дакументаў на мастацкія каштоўнасці, паслугі дызайнераў, архітэктараў, нават гувернераў з культуралагічным ухілам. Зрэшты, усё мажліва прапанова — тым, хто ў стане ўкласці ў культуру хоць нейкія грошы.

На жаль, клуб мяркуецца зрабіць закрытым і абвешчаны ён элітным. Пэўна, іншым ён і быць не можа, бо — хто ў нас можа пладзельнічаць у такой праграме? Але ж ці не будзе гэта стварэннем праслойкі грамадства, для якой азначэннем элітнасці стануць менавіта грошы?

Н. Ш.

Уладзімір КАЛЕСНІК

15 снежня, на 73 годзе жыцця, пасля цяжкай працяглай хваробы памёр вядомы пісьменнік Уладзімір Андрэвіч Калеснік.

Ён нарадзіўся 17 верасня 1922 г. у вёсцы Сіняўская Слабада Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці. У 1936 г. паступіў у Наваградскую гімназію, пасля ў'яднання Заходняй Беларусі працягнуў вучобу ў Наваградскім педагагічным вучылішчы. З ліпеня 1941 г. прымаў удзел у стварэнні падпольных антыфашысцкіх арганізацый у верхнім Наднямні. Улетку 1942 г. стаў партызанам — быў кулямётчыкам, падрыўніком, камандзірам узвода, начальнікам штаба атрада. Двойчы паранены. Пасля злучэння з часцямі Чырвонай Арміі працаваў у Мірскім райваенкамаце, настаўнічаў. Скончыў філалагічны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута, аспірантуру і абараніў кандыдацкую дысертацыю. З 1952 г. — загадчык кафедры літаратуры Бабруйскага настаўніцкага інстытута, з 1956 г. — загадчык кафедры беларускай літаратуры Брэсцкага педагагічнага інстытута, з 1988 г. — прафесар гэтай кафедры. Адначасова кіраваў Брэсцкім абласным літаратурным аб'яднаннем, з'яўляўся сакратаром абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

У. Калеснік валодаў глыбокімі ведамі, што вылучала яго як аднаго з вядучых вучоных-літаратуразнаўцаў і крытыкаў рэспублікі. Яго пяру належаць кнігі "Паззія змагання: Максім Танк і заходнебеларуская літаратура", "Час і песні", "Зорны спеў", "Ветразі Адэсця: Уладзімір Жылка і рамантычная традыцыя ў беларускай паззіі", "Максім Танк:

Нарыс жыцця і творчасці", "Лісам пазнае. Выбраныя літаратурныя партрэты", "Тварэнне легенды", "Янка Брыль: Нарыс жыцця і творчасці", "Усё чалавечае". Ён адзін з аўтараў "Гісторыі беларускай савецкай літаратуры", "Історыі савецкай многонацыянальнай літаратуры", а таксама вучэбных дапаможнікаў і падручнікаў для педінстытутаў і універсітэтаў. Напісаў дакументальныя творы "Аповесць пра Таўлая", "Пасланец Праметэя", сумесна з Алесем Адамовічам і Янкам Брылем стварыў кнігу "Я з вогненнай вёскі..." Для У. Калесніка было характэрна шырокае кола творчых і навуковых інтарэсаў: літаратура, мова, фальклор, бягучае літаратурнае жыццё. Шмат зрабіў ён у справе даследавання і папулярнасці літаратуры былой Заходняй Беларусі, вывучэння ролі літаратуры ў станаўленні нацыянальнай свядомасці беларусаў і ідэалогіі нацыянальнага адраджэння ў 19-20 стагоддзях. На рабочым сталі пісьменніка засталіся няскончаныя кнігі пра беларускую літаратуру апошняга часу, пра сваё баявое партызанскае юнацтва. Яго творчасць як даследчыка, публіцыста, літаратурнага крытыка адзначана Дзяржаўнай прэміяй Беларусі імя Якуба Коласа, Літаратурнай прэміяй Саюза пісьменнікаў імя Івана

У. Русакевіч, А. Бутэвіч, В. Стражаў, У. Заламай, Р. Барадулін, Я. Брыль, В. Быкаў, Н. Глевіч, П. Панчанка, М. Танк, І. Чыгрынаў, І. Шамякін, В. Адамчык, С. Андрэюк, Г. Бураўкін, А. Варцінскі, А. Гардзіцкі, М. Гіль, У. Гнілашэдаў, Г. Далідовіч, А. Дударэў, А. Жалызоўскі, А. Жук, В. Жуковіч, С. Законнікаў, В. Зарэцкая, В. Зубінак, В. Каваленка, В. Казько, А. Каско, Я. Крайко, А. Кудравец, А. Лойка, А. Майсейчык, А. Мальдзіс, Н. Мацяш, І. Навуменка, У. Някляеў, У. Паўлаў, А. Пісьмянкоў, М. Пракаповіч, І. Пташніцаў, А. Разанаў, Б. Сачанка, Я. Сіпакоў, В. Сцепановіч, В. Супрунчук, М. Тычына, У. Ягоўдзік.

Мележа. Яму нададзена ганаровае званне заслужанага работніка вышэйшай школы Беларусі. Неацэнны яго ўклад у падрыхтоўку педагагічных і навуковых кадраў. Уладзімір Калеснік заўсёды заставаўся патрыётам, верным сынам Бацькаўшчыны. Светлы вобраз Уладзіміра Андрэвіча Калесніка, чалавека абаяльнага, удумлівага, прынцыповага, назаўсёды застаюцца ў памяці суайчыннікаў, ягоных сяброў і блізкіх.

ЯГО АПОШНІ ЛІСТ

У канцы лістапада я атрымаў ліст ад Уладзіміра Андрэвіча Калесніка. Ліст, як і заўсёды раней ў яго, — змястоўны, шчыры, сяброўскі, у якім — такі знаёмы ён: заклапочаны, сур'ёзны, прынцыповы, мужны Чалавек і Грамадзянін з вялікай літары. Рахую, што я напішу ў адказ таксама па магчымасці грунтоўна і пастараюся сказаць яму шмат добрага. Так захацелася сказаць яму шмат добрага!.. Але збіраўся на некалькі дзён у камандзіроўку, іншых неадкладных спраў было навалом, — і падумаў: зраблю гэта крыху пазней, вярнуўшыся з дарогі, каб не настэх... Пачуў, што едзе праведзец сябра Янка Брыль, папрасіў: перадай Уладзіміру Андрэвічу прывітанне і скажы, што я прышлю яму неўзабаве вялікі грунтоўны ліст... І так жа горка пралічыўся, так горка, што проста не магу дараваць сабе. Ліста так і не паспеў напісаць яму, а паехаў у Брэст на балючае развітанне з ім. Скажаць яму апошняе бывай і даруй.

А Ягоны ліст, напэўна, адзін з самых апошніх яго лістоў наогул, — для мяне і для іншых яго паплекнікаў ужо як бы і завяшчанне: змагайцеся, сябры! Працуйце чорнарабочымі і змагайцеся! За вольную, незалежную Бацькаўшчыну!.. За тое, за што мы з магаліся разам!..

Ніл ГЛЕВІЧ

Дарагі Ніл Сымонавіч! Рады быў атрымаць заданне ТБМ з Тваім подпісам, прыёмна чуць, што наша самая гуманітарная і чыста духоўная арганізацыя скіроўвае свае сілы на парламентарныя выбары. Смутно толькі, што здароўе не дазволіць мне прыняць удзел у гэтым мерапрыемстве як бы належала, змагу толькі ўздзейнічаць на выкладчыкаў, пісьменнікаў і студэнтаў, якія мяне наведваюць у бальніцы, бяруць кансультацыі па дысертацыях, дыпломных працах, фальклорнай практыцы. Але на студэнтаў я маю не малы ўплыў, нядаўна правяў і без мяне прэзентацыю майёй кнігі "Усё чалавечае", дык выступіла больш 20 чалавек. Адным словам, філфак Берасцейскага педінстытута будзе галасаваць за кандыдатаў ТБМ, і не толькі філфак, але і многія настаўнікі з горада і перыферыі. Разумен, што гэтага мала, але што зробіш? Цяпер маё жыццё дагарае і праходзіць па графіку дажывання: два месяцы ў бальніцы і два тыдні дома. У бальніцы ўсё пад капельніцамі ды на іншых працэдурках, а дома пэўны адпачынак.

Але выкрываю крыху часу, каб хоць сёतोе пісаць. Працую зараз на дапрацоўцы сваёй кнігі пра Жылку, пры выданні яе абрэзалі на 2 аркушы, акрамя таго і многа там ідэалагічных балванак для таго, каб падмануць цензуру ці рэдактара. Многа новых матэрыялаў патрэба ўключыць, адным словам, ажывіць "Ветразі Адэсця". Да 70-годдзя мне прапанавалі выдаць выбранае, але я прынесў рукапіс "Усяго чалавечага", а замест выбранага перавыдаць кніжку пра Жылку. Цяпер гэта, відаць, цяжкая справа, а што будзе далей — адзін Бог ведае ды Лукашэнка.

З вялікай прыемнасцю і патрыятычнай

гордасцю сустракаю ўсё, што выходзіць з-пад Твайго пяра і з уснаў трыбуна. Прыгадваю, што ляжыць у мяне рукапіс пра Тваю творчасць на 120 с. машынкi. З яго выбрана было для "Польмя" і надрукавана палавіна. Хочацца папрацаваць над ім, але не ўпэўнены, што хопіць мне сілы паправіць, а не сапсаваць. А як падумаю, што з тых часоў Ты столькі зрабіў новага ў паззіі і ў публіцыстыцы, то зусім апускаюцца рукі. Захаляюся Тваімі прамовамі ў абарону мовы нашай ад шальмавання рознымі прыезджымі прафанаімі і тэарэтыкамі славянскіх ці расейскіх саюзаў і вечаў. Не хапае ў нашай прэсе чорнарабочых, якія б прафесійна як гуманітарнікі выкрывалі і крытыкавалі нахабных цемрашалаў, што ўзводзяць у святасць брахню дарэвалюцыйных чарнасоценцаў, якія за адмаўленне нашай мове самабытнасці нажывалі чыны і званні. Іх ніхто не лічыў вучонымі, пасміхаліся ў кулак, а сёння — уга! і чарнасоценцы лічаць іх вучонымі, і многія нашы таксама апускаюць рукі і не ідуць у спрэчку. Хацеў бы я папрацаваць такім чорнарабочым выкрывальнікам, каб тая сіла...

Сардэчна ўдзячны за падмогу. Абнімаю

У. КАЛЕСНІК

Калектыву рэдакцыі і рэдакцыйнай калегіі часопіса "Польмя" смуткуюць з прычыны смерці выдатнага беларускага пісьменніка, нашага актыўнага аўтара і члена рэдкалегіі КАЛЕСНІКА Уладзіміра Андрэвіча і выказваюць глыбокае спачуванне яго сям'і і блізкім.

НА
РАЗВІТАННЕ

Уладзіміру Андрэвічу КАЛЕСНІКУ

Лісам падбіты,
словам абхаяны,
я каля Сябра
у адчай не упадаў...
Зося Міхайлаўна,
Зося Міхайлаўна,
дома — ці дома? —
сам пан гаспадар?
Сёння — няма...
затрымаўся за горадам.
Вечнасць аблокі праносіць над ім.
Ветрана ў свеце.
Маркотна і холадна
мне, яго вучню, і вучням маім.
Молада жыў, для сяброў не старэючы,
і адыходзіў душой малады.
Уладзімір Андрэвіч,
Уладзімір Андрэвіч,
снегам балючым упалі гады!
Толькі над небам птахамі кружачца
думы прарочыя, жалі і сны.
Хай не заспожыцца,
хай не заспожыцца
шлях беларускі да волі-вясні!
Бачу нашчадкаў натхнёных,
ускрыленых,
хоць вачэй у слязах я
не падыму...
Маці-зямля!
Беларусь Скарынаўна,
цёпла хай будзе
сыну твайму!
Алесь КАСКО

МЫ
ПЛАЧАМ...

Уладзімір Андрэвіч, даруйце
Нам нашы сльзы:
Слёзы цягнуць долу,
А Вы заўжды былі на вышні,
Ваяр Асветы, Рыцар светлыні.
Мы плачам, бо нічога не значым.
Вас не вярнуць сюды, у нетры гліны.
Душа Ваша атрэсла ўжо яе.
Дзесь азірае счужакі свае.
Хай Бог даруе ёй усе правіны.
Хай будзе шлях далейшы беспакутны.
Бывайце. Можна, й стрэнемся яшчэ.
Хай толькі Вас, як нас, боль не пгчэ...
Ніна МАЦЯШ

Бадай, ні адно выдавецтва ў нашай суверэннай дзяржаве не працуе літаральна на ўсіх, як "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі: даведачныя кнігі самага рознага профілю — энцыклапедыі універсальныя, галіновыя, розныя слоўнікі і г. д. — з эмблемай "БелЭн" стрэнеш ці не ў кожным доме. Без іх не абыходзіцца ні пісьменніку, ні інжынеру, яны "свае" для навукоўцаў і актэраў, карысны матэрыял у іх знаходзяць прадстаўнікі любой прафесіі. А галоўнае: нягледзячы на сённяшняе цяжкасці, выдавецтва працуе рытмічна. У чым тут сакрэт? І ўвогуле — як і чым жыве сёння "БелЭн"? Пра гэта з галоўным рэдактарам выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі гутарыць наш карэспандэнт.

Барыс САЧАНКА: "ПАДАВАЦЬ ФАКТЫ І ПАДЗЕІ ЯК МАГА АБ'ЕКТЫўНА, ЛЕТАПІСНА, БЕЗАЦЭНАЧНА"

— Барыс Іванавіч, неўпрыкметку бяжыць час, вось ужо на падыходзе і 1995-ы год... Як бы нам зараз ні жылося, усё ж, мяркую, гэта нармальна — паразважаць пад канец года аб зробленым. Адсюль і пытанне: як працавала выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі сёлета?

— Сёлета год быў вельмі напружаны. Дзеля выканання пастановаў урада Рэспублікі Беларусь аб выданні 18-томнай "Беларускай Энцыклапедыі" трэба было не толькі на базе ранейшага калектыву стварыць па сутнасці новы, які здолее справіцца з пастаўленай задачай, але і прайсці так званы нульвыцклі падрыхтоўчых работ, прыступіць непасрэдна да працы над першым томам. Мы справіліся з усім, што ад нас патрабавалася. Цяпер у выдавецтве ідзе здача артыкулаў у першую ў гісторыі незалежнай Беларусі Універсальную Энцыклапедыю.

Плённа працавалі мы і над выданнямі, якія былі распачаты раней. Як заўсёды, выдаваліся новыя кнігі. З самых лепшых магу назваць першы і другі тамы "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі", аднатомныя энцыклапедыі "Беларуская мова", "Археалогія і нумізматыка Беларусі", "Блакітная кніга Беларусі", трэці і чацвёрты тамы біябібліграфічнага даведніка "Беларускія пісьменнікі", кнігі "Пам'яці" Рагачоўскага і Расонскага раёнаў, "Руска-беларускі слоўнік" у трох тамах (дарэчы, ён выйшаў небылым тыражом — 175 тысяч экзэмпляраў). Былі і іншыя выданні, напрыклад, "Гісторыя Беларусі" М. Доўнар-Запольскага, рупліва і працягла ў архівах амаль семдзят гадоў, "Міфы Бацькаўшчыны" У. Васілевіча, "Самабытнае слова" І. Шкрабы, "Паходня" М. Ткачова, "Дакументы па архітэктуры і картаграфіі Беларусі ў архівах Санкт-Пецярбурга і Вільні", энцыклапедыі на рускай мове "Дзіця", "Здароўе без лекаў"...

— Наколькі вядома, вы мелі сустрэчу са Старшынёй Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Мечаславам Грыбам. Гаворка ішла аб фінансаванні 18-томнай энцыклапедыі. Як была сустрэта ваша просьба? Як на маю думку, гэта сімпатычна, што аб выданні новай энцыклапедыі кляпоціцца менавіта той прадстаўнік вышэйшай улады нашай дзяржавы, які і сам у паўсядзённай гаворцы карыстаецца мовай беларускай, дзяржаўнай...

— У працэсе падрыхтоўкі 18-томнай "Беларускай Энцыклапедыі" давалася сустрэкацца не толькі з Мечаславам Іванавічам, а і з многімі іншымі афіцыйнымі і неафіцыйнымі асобамі. І справа тут не толькі ў фінансаванні выдання. Каб стварыць і выдаць на належным сучасным узроўні энцыклапедыю, адных грошай мала. Патрэбны энтузіязм, спецыялісты па ўсіх галінах ведаў, сапраўдныя майстры сваёй справы — вучоныя; рэдактары, аўтары, кансультанты, члены рэдкалегіі і рэдкавета. Важна было і вызначыцца, якую Энцыклапедыю мы хочам мець, абгаварыць яе накірунак, правесці метадычную распрацоўку, складзіць і выдаць галіновыя слоўнікі, разбіць іх па тамах. А інфармацыйнае забеспячэнне як арганізаваць, калі ранейшыя сувязі з іншымі краінамі парваліся, а новыя не наладжаны?

А што да фінансаў... Нялёгкае, вядома ж, пытанне. Тым не менш спадзяемся, што яно будзе вырашана, хоць, можа, і не поўна. Размова ж ідзе пра вельмі прэстыжнае выданне. Беларусь перастала быць часткай супердзяржавы, змянілася многае ў яе статусе, і гэта павінна быць засведчана ўсёды, у тым ліку і ў энцыклапедыі. Людзі чакаюць гэтага выдання, яно неабходна. З часу выхаду 1-га тома "БелЭн" мінула 25 гадоў! Волгыт жа выданні энцыклапедыі ў розных краінах сведчыць, што развіццё навукі, культуры, палітычнай сітуацыі

патрабуюць сістэматычнага абнаўлення інфармацыі і перавыдання энцыклапедыі кожныя 15—20 гадоў. Толькі ў такім выпадку яны могуць выконваць сваю ролю, служыць даведнікам і візітнай карткай дзяржавы-стваральніцы.

— Само сабой напрашваецца пытанне: як жа "рухаецца" праца над энцыклапедыяй? Хутка мы ўбачым першы том?

— Усё ідзе паводле распрацаванага ў выдавецтве плана. Ужо выдадзены і абмеркаваны ўсе 43 галіновыя слоўнікі, створаны і зацверджаны рэдкалегія, рэдакцыя і тэрміналагічная камісія. Узяты на працу ў выдавецтва спецыялісты па ўсіх галоўных напрамках навук, утвораны новыя рэдакцыі. Творчая і працоўная дысцыпліна ў нашым калектыве даволі жорсткая, ніякіх адхіленняў ад прынятых графікаў мы імкнемся не дапускаць. Першы том "Беларускай Энцыклапедыі" ўбачыць свет ужо ў 1995 годзе.

— Сапраўды хутка! Але, прабачце, хутка выйшаў і першы том "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі", ды, як кажуць, з апладысментамі пачакаем. Вось некалькі заўваг звычайнага чытача. Скажам, у першым томе нічога не гаворыцца пра творчую дынастыю Азарэвічаў, выдатных прадстаўнікоў найперш беларускага балета. Не згадваецца і пра звышча аднаго з найбольш яркіх прадстаўнікоў з роду Аскеркаў — Сцяпана Міхаіла Аскеркі, які быў саветнікам юстыцыі караля Прусіі Фрыдрых II і адначасова сацыялістам-утапістам. У той жа час расказваецца пра Злізу Ажэшку. Якім прынцыпам у адборы персаналій складальнікі карысталіся?..

— Не, якраз першы том "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі" выйшаў не так хутка, як некаторым здаецца. Ён рыхтаваўся ажно пяць гадоў. Наўстойлівае ў грамадстве, распад СССР, новая палітычная сітуацыя, што ўзнікла ўслед за гэтым, затрымлівалі яго выхад у свет. Ды і ў самім выдавецтве за адзін год змяніліся два галоўныя рэдактары, погляды якіх на падзеі і факты гісторыі вельмі ж адрозніваліся. Я быў трэці, каму лёс гэтага тома трапіў на канчатковае вырашэнне. Вядома, я добрасумленна працягаў яго ў карэктуры. Не з усім, што там пісалася, я быў згодзен. Мой прынцып стварэння энцыклапедычных выданняў — падаваць факты і падзеі як мага аб'ектыўна, летапісна, безацэнна. Праўда, і толькі праўда павінна быць у кожным слове. Тут, у гэтым томе, не ўсё адпавядала маім прынцыпам. Але затрымліваць том... Сёе-тое паправілі, і том я падпісаў у друку. Другі том рыхтаваўся пры непасрэдным маім удзеле. Але дамагчыся таго, чаго хацелася, не ўсёды ўдалося. Многае ж залежыць ад аўтараў, іх пазіцыі, разумення ходу гісторыі, ад рэдактараў. Ды і ад іншых абставін, што таксама вельмі ж уплываюць на змест некаторых артыкулаў. Словам, трэба лямбда з многім і многімі. Што да пропуску, і нават памылак... У выдавецтве створана некалькі службаў, у абавязкі якіх уваходзіць сачыць за гэтым. Але пазбегнуць недакладнасцей не заўсёды ўдаецца, на жаль. Не ўсё да канца прадумана ў гэтым выданні і ў падборы персаналій. Дзіва ў гэтым няма: мяняліся галоўныя рэдактары, мяняліся загадчыкі рэдакцыі, ды і час надта ж імкліва таксама мяняецца. На гэтую тэму мы правялі некалькі нарад. Трэба спадзявацца, што ў наступных тамах сёе-тое зменіцца ў лепшы бок, мы будзем больш паслядоўнымі ў многім, у тым ліку і ў падборы асоб, што трапяць на старонкі гэтага выдання.

— Прабачце, але я і яшчэ пра адно скажу. У энцыклапедыі расказваецца пра многіх пісьменнікаў. Але — як? Даецца звычайная біяграфічная даведка. Хіба што карацейшая, чым у ЭліМБел... Па-мойму, правільнай і мэтазгоднай было б спачатку сказаць, як

прадстаўлена ў творчасці пэўнага аўтара гістарычная тэма, а пасля ўжо згадаць і іншыя творы.

— Так, я з вамі згодзен. У гутарках з аўтарамі і супрацоўнікамі я часта ўспамінаю дарэвалюцыйную "Еврейскую энциклопедию" ("Свод знаний о еврействе и его культуре в прошлом и настоящем"). Там не паведамляюць, што значыць для рускай ці іншай культуры, гісторыі тая альбо іншая асоба, а пішуць, што значыць яна для яўрэяў... Дарэчы, энцыклапедысты самі сабой не нараджаюцца, яны вучацца рабіць сваю справу. Раней былі пэўныя абмежаванні, узорам была "Большая Советская Энциклопедия". Сёння мы маем магчымасць часцей заглядаць і ў іншыя выданні,

вучыцца лепшаму ў англійскіх, амерыканскіх, французскіх, нямецкіх энцыклапедыстаў...

— Ці яшчэ такі прыклад. Знакаміты дойдзі Алекса, які хутэй за ўсё ўзводзіў так званую Белую (Камянецкую) вежу, заснаваў сам Камянец. У энцыклапедыі — некалькі радкоў, перадрук з ранейшых энцыклапедыяў. Разуменьне, фактаў амаль няма. Але ж сёе-тое можна было б узяць з галінска-валынскага летапісу, не лішне было б нагадаць, як князь Уладзімір Васількавіч з'явіўся ці не Боскае прадказанне — пачаць будаўніцтва менавіта гэтай крэпасці...

— Раў бы вам прачытаць, што напісана пра цара Аляксея Міхайлавіча. Анёл А гэта ж быў адзін з самых крываваых катаў беларускага народа! Том пісаўся, як я казаў ужо, некалькі гадоў таму назад. Многае сёння бачыцца інакш, пра многае можна гаварыць смялей, спасылка на тыя дакументы, што ляжалі ў архівах і былі недаступныя. Хоць, скажам, да некаторых дакументаў, асабліва савецкай пэры, трэба таксама падыходзіць з пэўнай асцярожнасцю, не ўсяму верыць, што там напісана. Некаторыя публікатары дакументаў якраз не ўлічваюць гэтага. А ў выніку замест праўды прапагандаецца напярэда!

— Але хопіць пра тое, што магло б быць і чаго няма. Лепш пра тое, што ёсць. Вы назвалі добры дзесятка беларускіх выданняў. Адкуль сродкі, Барыс Іванавіч? Энцыклапедычны ж зборнік выдаць — гэта не звычайную кнігу выпускаць...

— Пра ўсё, звязанае з фінансамі і выданнямі кніг, у некалькіх словах не раскажаш. Хоць мы быццам і навукова-даследчая ўстанова з правам выдавецкай дзейнасці, але ў сваіх правах прыраўняны да ўсіх выдавецтваў, што знаходзяцца ў сістэме Міністэрства культуры і друку. Ніякіх лепшых ці горшых умоў для нас няма. За выключэннем хіба таго, што ва ўсіх выдавецтваў ёсць, акрамя галоўных рэдактараў, яшчэ і дырэктары, а ў нашым выдавецтве абавязкі і дырэктара і галоўнага рэдактара выконвае адзін чалавек. Ды і штат бадай самы вялікі — больш за 150 чалавек. У адрозненне ад іншых выдавецтваў, мы амаль не друкуем аўтарскіх кніг, а ствараем іх самі. Працэс стварэння кніг доўгі і нялёгкі. Самі мы, энцыклапедысты, іншы раз здзіўляемся, як удаецца ў гэтых жудасных, дзікіх, так званых рыначных, умовах выжываць, ды яшчэ і працаваць на нацыянальную культуру, навуку, адроджэнне. Амаль ва ўсіх былых савецкіх рэспубліках энцыклапедычныя цэнтры параспадаліся, а мы расшырыліся, памачнелі. Відаць, мы трохі больш за іншых любім сваю справу, думаем пра свой народ, жадаем яму добра... О, гэта адзін з найвялікшых стымуляў, ён нам дапамагае! Бо ўсё астатняе... Спонсараў, як мы ні намагаліся, ні на адно наша выданне не знайшлі. Датацыі? Яны мізэрныя — мы плацім у некалькі разоў больш падаткаў, чым атрымліваем датацыі. Пасля кожнага чарговага павышэння цэн трапляем у такі ямы, што, здаецца, усё, не выжывем. Некалькі бяссонных начэй, нарад, падлікаў, пошукаў рэзерваў — глядзіш, заблішчэла святло ў канцы тунеля...

— Але ж "шчыры" беларус вяс і папракнучы можа. Маўляў, выпускаецца рускамоўная літаратура. Тая ж "Живописная Россия", "Энциклопедия сельского хозяйства". Відаць, апошняя выдадзена, каб зарабіць грошы на выданне беларускамоўнай літаратуры?

— Галоўная наша задача — ствараць нашаму народу энцыклапедычную і даведачную літаратуру, выпускаць яе ў свет. І мы гэта ў меру сваіх сіл і здольнасцей робім. Што ж да рускамоўнай літаратуры... Па-першае, у нашай рэспубліцы жыве значная частка насельніцтва, якое па-належамаму не ведае беларускай мовы.

І пра яе таксама трэба дбаць, каб яна задавальняла свае патрэбы. Па-другое, мы заваявалі рынкі краін СНД і не хочам іх аддаваць абыхому. З'явілася ж шмат розных псеўдаэнцыклапедыяў, якія не маюць ніякіх асноў да сапраўднай энцыклапедычнай літаратуры. І ўзровень сапраўдных, навукова-вывераных выданняў хтосьці павінен трымаць! Энцыклапедыю сельскага гаспадарства мы спярша выдалі па-беларуску тыражом ажно 70 тысяч экзэмпляраў! А "Живописная Россия" выйшла двойчы па 10 тысяч экзэмпляраў. Выданне патрэбнае. Бо акрамя вельмі карысных звестак пра мінулае нашага краю, там ёсць і яшчэ адно — нават у царскія часы да Беларусі прылічвалі шматлікія тэрыторыі, якія потым у сілу розных прычын перасталі быць беларускімі. Так што не ўсё, што мы выдаём па-руску, падначалена мзце, "каб зарабіць грошы"...

— Але ж атрымліваецца, як быццам згаданы даведнікі далей Мінска нікуды не завозацца?

— Не, якраз тыражы рускамоўнай літаратуры мы амаль цалкам аддаём на вываз у Расію. На жаль, некаторыя не разумеюць нас, дамагаюцца, каб тыражы нашых рускамоўных кніг асядалі ў Беларусі, русіфікавалі і так зрусіфікаванае насельніцтва. Вядома, гандляваць сёння літаратурай нялёгка. Давялося нам заключыць пагадненні непасрэдна самім з абласнымі кнігагандлюючымі арганізацыямі, многімі арэнднымі магазінамі, каб праводзіць сваю незалежную палітыку і ў распаўсюджванні кніг. Вельмі шкадуем, што не можам дайсці да кожнай вёскі. Няма ў нас свайго транспарту. А Белкаапсаюз, які павінен быў узяць гэта на свае плечы, не плацежасдольны... Ды і тая ж Белкніга, здараецца, не плаціць за ўзятую літаратуру па два, а то і больш месяцаў.

— Думаю, што ўжо многія з вялікай цікавасцю пазнаёміліся са складзеным Уладзімірам Бутрамеёвым даведнікам (найперш набыўшы дзеці) "Детский Плутарх". Калі дакладней, з першым томам, на падыходзе ж — два наступныя. Расказваецца ў першай кнізе пра знакамітых людзей старажытнасці, у тым ліку антычнай. Падумалася: чаму б не выдаць нешта падобнае на беларускім матэрыяле?

— Акрамя 18-томнай "Беларускай Энцыклапедыі", у выдавецтве ёсць яшчэ і клопат — наладзіць выпуск даведанай літаратуры для дзяцей. Ужо выйшлі "Геаграфія Беларусі", "Геаграфічныя паняцці і тэрміны", "Пабачыць свет "Рыбы Беларусі", "Амфібіі", "Храналогія гісторыі Беларусі ў документах і ілюстрацыях", "Гісторыя Расіі", "Беларуская літаратура". А яшчэ — энцыклапедычныя даведнікі для дзяцей малодшага школьнага ўзросту "Беларусь — мая Бацькаўшчына", "Вялікія і славетныя людзі беларускай зямлі", "Вялікія і знакамітыя" (самыя вядомыя людзі свету)... Так што, як бачыце, ёсць зручкі і ў гэтым напрамку.

— Мы ў гаворцы перайшлі на планы выдавецтва. Колькі слоў пра тое, што выйдзе ў БелЭн у бліжэйшы час?

— Каб не паўтарацца, скажу, што многія з вышэйназваных кніг выйддуць у наступным годзе. Завершым мы выданне і унікальнага, пакуль што па-належамаму неацэннага шасцітомніка "Беларускія пісьменнікі" (тамы 5, 6). Выйддуць "Ветэрынарная энцыклапедыя", "Мысліцелі і асветнікі Беларусі", трэці том "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі", "Рэспубліканская кніга памяці", "Бытавая радыётэхніка", выйдзе і аднатомная энцыклапедыя "Беларусь" — спярша па-беларуску, потым па-руску і, дай Бог, па-англійску. Ну і вядома ж — пабачыць свет першы том "Беларускай Энцыклапедыі". Запланаваны і іншыя выданні — іх каля 30.

— А якія планы на перспектыву?

— Галоўны сённяшні наш клопат — выданне "Беларускай Энцыклапедыі". Мы павінны паступова давесці выданне да чатырох тамоў у год, каб апошні том выйшаў у 2000 годзе. Задача гэта не простая, але, мяркую, калектыв з ёю справіцца. З тых выданняў, над якімі мы працуем, можна назваць "Тэатральную энцыклапедыю", "Матэматычную энцыклапедыю", "Беларускую кухню", "Беларускае замежжа", "Чарнобыль", "Беларускі арнамент", "Старажытны жываліт Беларусі", "Беларускае народнае адзенне", "Максім Багдановіч", "Гарады і вёскі Беларусі", "Вайсковыя слоўнікі"... Выхдзе і некалькі вельмі патрэбных слоўнікаў.

— Каб так шмат працаваць, неабходна мець калектыв высокіх прафесіяналаў і аднадумцаў. Ці ўсе вытрымліваюць падобныя нагрукі? Ці не ўзнікае канфліктаў?

— Так, гэта праўда, без калектыву высокіх прафесіяналаў, аднадумцаў немагчыма працаваць над энцыклапедычнымі выданнямі. У апошнія гады калектыв вельмі змяніўся. Яго пакінула па самых розных прычынах каля 50 чалавек, прыйшло каля 70 новых. Чаму такая цяжкасць кадраў? Сёй-той дасягнуў пенсійнага ўзросту, сёй-той не вытрымлівае нагрук. Патрэбны былі спецыялісты па самых розных галінах навукі і ведаў у сувязі з выданнем універсальнай энцыклапедыі. Канфлікты? У такой адказнай справе, якую мы робім, і ў такім вялікім калектыве, як наш, яны, па ўсёй верагоднасці, непазбежныя. Якія гэта канфлікты, на якой глебе яны ўзнікаюць? На самай рознай. Ідзе ж барацьба новага са старым, сапраўднай навукай з псеўданавукай, агульначалавечыя каштоўнасці бяруць верх над палітыканствам. Калі

“Я ПОЛЬСКИ
ПАТРІЁТ
БЕЛАРУСІ”

Гэтыя словы належачы перакладчыку беларускай літаратуры на польскую мову Чэславу Сеньоху. Наша сустрэча з ім адбылася ў Пасольстве Рэспублікі Беларусь у Варшаве. Ён прыходзіць сюды часта, каб абмеркаваць зробленае, пачуць думку аб чарговым перакладзе.

Прычынай для сустрэчы паслужыла тая абставіна, што Чэслаў Сеньох працуе цяпер над перакладам на польскую мову пазмы Я. Коласа “Новая зямля”. Чэслаў чытаў першыя раздзелы, і я дзівіўся іх сугучнасці з вядомым коласавым радкам:

“Краю родзінны сэрцу міль!
Запомнець цебе не мам силы!..”

Меладыйнасць верша Коласа надзіва лёгка лягла на польскую. У гэтым і заключаецца, відаць, талент перакладчыка — дамагчыся дакладнасці аргумента, не парушаючы вершаванага рытму. Вядома, галоўнае тут — выдатнае веданне беларускай мовы.

Нарадзіўся Чэслаў Сеньох у 1930 годзе ў Любчы, на Гродзеншчыне. Бацькі ведалі польскую, украінскую і беларускую мовы і любілі да іх выходзіць у сына. Потым Чэслаў вывучыў рускую і беларускую мовы ў час вучобы ў беларускай школе. Веды гэтыя, як бачым, спатрэбіліся.

Свой першы пераклад Чэслаў Сеньох зрабіў у пачатку дзевянацятых гадоў. Гэта быў “Прарок” Я. Купалы. Потым былі “Хуткі Нёман” Я. Брыля, “Хрыстос прыяшліўся ў Гародні” У. Караткевіча, “Аблыва” В. Быкава, творы М. Танка, В. Зуінка, У. Арлова. І вось, нарэшце, “Новая зямля”. Работа складаная не толькі па аб’ёме. Трэба здолець перадаць асабліва аўтарскай мовы Коласа, яе каларыт, народнасць.

Яўген КАЗЮЛЯ, БЕЛІНФАРМ

На здымку: Чэслаў Сеньох — перакладчык беларускай літаратуры на польскую мову.
Фота аўтара.

СПЯВАЙЦЕ,
ЮНЫЯ ПАЭТЫ!

Жыццё не цярпіць масак... Такім быў лейтматыў чарговага пасяджэння літаратурнага аб’яднання “Восьмая вышыня”. Узнікла аб’яднанне не так даўно. Калыскай яго стаў філфак БДУ. Чаму назвалі “Восьмая вышыня”? Старшыня Віталь Пітроўскі адказаў так: “Існуе сем колераў высцілкі, сем нот у гаме. А нам хацелася стварыць нешта новае: восьмую ноту ў гаме, восьмы колер высцілкі, стварыць... восьмы чуд свету”.

9 снежня моладзь правяла сваю першую вечарыну. Яна праходзіла ва ўніверсітэцкім кафе ў атмасферы цёплым і добразлучнасці. Маладыя таленты чыталі свае вершы. Шчыра і пранікліва гучалі творы Вадзіма Філіповіча, Віктара Казюліна, Алеся Дамецікана, Вітала Пітроўскага і іншых. Даспадобы былі ўдзельнікам вечарыны і песні пад гітару.

У гэтых хлопцаў і дзяўчат шмат задум на будучае. Хутка яны збіраюцца на Магілёўшчыну, у Клімавічы, на сустрэчу з мясцовай інтэлігенцыяй і студэнтамі тэхнікума. Што ж, застаецца пажадаць ім плённай працы:

Спявайце, юныя паэты!
Спяліце ў бурях пачуцця
Неўтаймаваны боль планеты
Непераможны крык жыцця!

Наталля ВОЛЬСКАЯ

З ВЫКЛАЕ ўспрымання Бядулі: так, класік... І ўсё ж недзе “заду” Купалы, Коласа, Багдановіча (застаецца дадаць, што і Багдановіч не так даўно быў “заду” Купалы і Коласа). “Імя Бядулі тады (падкрэслена намі, — В. К.) называлі адразу за імёнамі Янкі Купалы і Якуба Коласа”, — піша В. Вольскі, успамінаючы 30-я гады. Гэта, на думку аўтара, павінна было гучаць камплімантам пісьменніку.

І сапраўды, месца, якое займае ў гісторыі беларускай літаратуры спадчына Змітрака Бядулі, уяўляецца хаця трывалым, але даволі сціплым. Тут усё было як бы канчаткова вырашана ў 60-я гады, калі з’явіліся манаграфіі М. Смолкіна і В. Каваленкі з характэрным для “адліжных” гадоў падыходам да творчасці пісьменніка, якая ніяк не хаце-

падставе літаратура-суседка адмовілася б ад Мандэльштама ці, скажам, Гросмана? Мусіць, меў рацыю У. Караткевіч, калі горка іранізаваў у “Чорным замку Альшанскім”: хіба ад уласнай беднасці беларусы ўсё сваё лепшае аддаюць іншым...

Па-другое, творчая індывідуальнасць Бядулі відавочна дрэнна ўпісвалася ў загадзя падрыхтаваную “неістовымі ревнителями” чысціні беларускага рэалізму схему. “Тэмперамент паэта” (аб ім пісалі А. Навіна, Я. Карскі), моцны суб’ектыўна-лірычны пачатак зноў-такі на агульным фоне “масавасялянскай” лірыкі мусіў быць прызнаны “небеларускім”. І чытачу сталі паступова даводзіць, што “вершы ў Бядулі — слабейшыя за яго мастацкую прозу”.

На наш погляд, своеасаблівасць, непаўторнасць Бядулі-мастака якраз і выяўляецца ў спалучэнні дзвюх духоўных сістэм, двух

паслякастрычніцкая крытыка бессаромна ахарактарызаваў яе як “глыбокі ідэяна-творчы крызіс” (В. Івашын), быў, па сутнасці, “зорным часам” Бядулі-паэта. Яго грамадскія і эстэтычныя ідэалы набываюць выразнасць і акрэсленасць, паглыбляецца філасофскае асэнсаванне з’яў рэчаіснасці, расце майстэрства. Гэта ўвасобілася ў вершах і паэмах згаданага зборніка.

Паміж ім і наступнай кніжкай — “Буралом” (1925) — прорва. Гэтыя гады і сталі часам “пералому”, як пісалі крытыкі, а дакладней — надлому ў жыцці і творчасці паэта. Ад філасофска глыбокіх, мастацка дасканалых вершаў і імпрэсій — да штампаванай рыторыкі, ад тэасофскіх напружаных пошукаў — да апантанага атэізму, ад цудоўных пейзажных замалёвак — да сумна вядомай “каляндарнай” паэзіі. Што дакладна перажываў і адчуваў Бядуля ў гэты

Вінцук КАВАЛЕНКА

БЯДУЛЯ,
або ЗГУБЛЕННЫ КЛАСІК

ла “ўціскацца” ў вузкія рамкі “рэвалюцыйнага дэмакратызму”. Бядуля, як і Купала, і Багдановіч, “аддаў дань дэкадэнцтву”, але “пераадольваў упадніцкія настроі”, “ішоў да рэалізму”, праўда, на гэтым сваім шляху часам “няправільна” ўспрымаў гістарычныя падзеі (і перш за ўсё — кастрычнік 1917 года). Пачынаючы ж недзе з сярэдзіны 20-х, ён перажыў “працэс перабудовы” (М. Смолкін) і нарэшце трывала заняў “правільную жыццёвую пазіцыю”, якая дыктавалася “рэвалюцыйнай ідэалогіяй” (В. Каваленка).

Што ж, не ўпершыню даводзіцца сутыкацца з сітуацыяй, калі таго ці іншага пісьменніка “баранілі” ад вульгарнага сацыялізму, “цягнулі” да рэалізму, пажадана “сацыялістычнага”. Ды блда ў тым, што на гэтым наша ідэалагізаванае літаратурнаўства і спынілася. “Ячэйка” для творчай спадчыны вельмі і вельмі своеасаблівага, неардынарнага мастака была знойдзена.

Высветлілася, што даследчыкаў не надта хвалявала тонкая, імпрэсіяністычная лірыка Бядулі, а таксама яго вершы ў прозе. Куды больш увагі надавалася творам рэалістычнага напрамку, дзе ўсё было прасцей і... адназначней. Так патрабавала канцэпцыя “суцэльнага рэалізму” беларускай літаратуры. Цікава, што часам нават асоба пісьменніка ва ўспрыманні крытыкаў як бы распадалася на дзве няроўныя часткі: Ясакар (адзін з псеўданімаў Бядулі) — паэт з “дэкадэнцкімі” матывамі, Бядуля — праявік-рэаліст, прычым “Бядуля ўсё больш і больш засланыя Ясакара”, як пісаў у 1928 г. Ю. Бярозка. У выніку і сёння для многіх Бядуля застаецца аўтарам “Салаўя”, “Сярэбранай табакеркі” і “Язэпа Крушынскага”. Паказальна, што ў 1986 годзе, годзе сціплага святкавання 100-годдзя з дня нараджэння пісьменніка, аўтары нешматлікіх артыкулаў аб ім у літаратурных часопісах і газетах (М. Стральцоў, А. Рагуля) пераважна звярталі ўвагу на праблемы мастацкай прозы. Здаецца, меў рацыю У. Дзяржынскі, калі яшчэ ў 20-я пісаў: “Калі скупа і няласкавая наша літаратурная крытыка ў адносінах да беларускага пісьменства наогул, то ў адносінах да творчасці Бядулі-Ясакара гэтая няшчодрасць дасягае свайго вышэйшага пункту”.

Мала таго, аўтар “Ярылы” і “Палескіх баек”, пісьменнік, які, што называецца, душу палажыў на вывучэнне народнай творчасці ад часоў паганства да сучаснага фальклору, які як ніхто ведаў жалбы і турботы беларускай вёскі, яе жытую мову, часта аб’яўляўся... небеларускім. Заканамерна ўзнікае пытанне — у чым жа прычына гэтага дзівоснага парадокса?

Па-першае, мабыць, мелася на ўвазе нацыянальнасць Бядулі-Плаўніка (па сведчанні некаторых біяграфіаў — Шмуэл-Нохіма). Маўляў, прыналежнасць паэта да юрэйскай нацыі і зрабіла адбітак на яго творчасць, далёкую ад “праўдзіва беларускай”. Але, цікава, што было б, калі б на гэтай

светаадчуванні: мудрага старажытна-біблейскага пачатку і свежага дыхання беларускага Адраджэння. Сучасны даследчык Я. Дабрэнка піша: “Ужо многія стагоддзі юрэйская культура працягвае вялікі подзвіг самарастварэння, асіміляцыі і культурнага апладнення іншых культур — ХХ стагоддзе вялікі таму доказ”.

Гэтую якасць Бядулевай творчасці выдатна адчуў Я. Колас, які ў лірычнай мініяцюры пад назвай “Кучаравае дрэва” даў алегарычны партрэт пісьменніка. “Дваістым жыццём жыло Кучаравае дрэва”, — адзначае Колас. І далей, у адказ на напрокі сваякоў, што яно чужым аддае свой песенны дар, Кучаравае дрэва гаворыць: “Ну што ж. Так сталася. Я тут вырасла. Сокі гэтай зямлі, куды ўрасло маё карэньне, пераліліся ў сэрца маё і ў думкі мае, і гучаць яны ў песнях маіх...”

Дзіўная абыякавасць да спадчыны пісьменніка, замоўчванне многіх яго твораў прывялі да сумнага выніку: мы не ведаем “сапраўднага” Бядулю, няздольнага прасачыць звалюцыю і дыялектыку яго творчасці. Перад намі як бы апынулася адначасова тры Бядулі: адзін — паэт-“пачатковец”, аўтар таленавітых “Абразкоў” з іх юнай цягай да містыкі і ідэалізму, але і з “цягай да рэалізму” ў дакастрычніцкіх апавяданнях, другі — заўзяты “нацдэмавец” нашаніўскага толку, апалагет тэорыі бяскласавага грамадства на Беларусі і вораг большавізму, трэці — прыхільнік гэтага самага большавізму, “сацыялістычны рэаліст”, прапагандыст вучэння Леніна-Сталіна... Няпростая сувязь паміж гэтымі іпастасямі творчага аблічча пісьменніка, і няпроста яе прасачыць.

Бядуля пачынаў значна пазней за Купалу ці Коласа, і на пачатку творчага шляху яго напалкала першая сусветная вайна. Яна абвастрала трагічныя бакі светапогляду маладога мастака, прымусіла заглыбіцца ў філасофскія аспекты жыцця і смерці чалавека, шукаць Бога на зямлі і ў людзях. Вельмі рана вылучаецца і асэнсоўваецца гуманістычны пачатак у творчасці пісьменніка: спачуванне і спагада да простых людзей, што пакутуюць і кануюць за чужыя грахі. Асобныя творы Бядулі набываюць сацыяльна-выкрывальнае адценне, хаця, зразумела, “рэвалюцыйнымі” іх назваць нельга. У сваіх поглядах Бядуля відавочна цягаецца да асветніцтва, што выразна відаць па яго шматлікіх і маладаследаваных публіцыстычных творах. Усё гэта збліжала яго з “Нашай Нівай”, а пасля рэвалюцыі — з газетамі “Вольная Беларусь” і “Беларускі шлях”, выданнямі таксама агульнанацыянальнага напрамку.

Не так даўно творчасць таго ці іншага мастака звычайна рассякалася на дзве часткі: “дакастрычніцкую” і “паслякастрычніцкую”. Калі ўжыць гэты штучны падзел у адносінах да Бядулевай спадчыны, то ад пачатку свайго творчага шляху і прыкладна да 1922 года Бядуля — “дакастрычніцкі”. Гэта перыяд станаўлення і развіцця мастацкага майстэрства, светапоглядных і эстэтычных асноў. Яго як бы завяршае лепшы пазычны зборнік пісьменніка — “Пад родным небам” (1922). Гады з 1918 па 1922 былі надзвычай плённыя для пісьменніка. Гэты перыяд, які

перыяд — невядома, але захапленне “новым жыццём” насліла ў яго нейкае нервовае, ліхаманкавае адценне. Груваздзяцца цыклапічныя вобразы, захлапцеца рытм вершаў... Потым, калі ўсё “ўляглося”, ён знешне пражывае спакойныя і нават шчаслівыя гады: Бядуля — прызнаны майстар мастацкага слова, кавалер ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга (у 1939 г.), настаўнік паэтычнай моладзі... Аб тым, што адбывалася ў душы паэта, можна толькі здагадвацца па асобных дэталях, штрыхах. “Як быццам бы ў пісьменніка ўсё складалася ў жыцці ўдала, а ён у тыя гады здаваўся мне нязвычайна сумным”, — піша ў сваіх успамінах М. Таўбэ. Аб сустрэчы Бядулі з вядомым літаратурным “пагромшчыкам” Л. Бэндэ ўспамінае П. Пруднікаў: “Дастаткова было яму толькі ўбачыць гэтага чалавека, як ён адразу рабіўся хмурым, прыгнечаным, як быццам бы пачуў нейкую непрыемную вестку.

— Страшны гэта чалавек, — гаварыў Бядуля. — І як толькі яго зямля трымае?!

Так, прафесія літаратара ў 30-х гадах ужо была небяспечнай. У канцы бядулевага зборніка нарысаў “Дзесьці” (1930) змешчаны “Апытальнік” для чытачоў, які належала даслаць у выдавецтва. Сярод пытанняў ёсць і такія: “4. Ці патрэбны гэты твор у нашыя часы сацыялістычнага будаўніцтва (ці адпавядае эпасе, ці арганізуе волю для ўпартае творчае працы і г.д.)?.. 7. Ці няма фальшы ў абмалёўцы тыпаў і апісаных у творы падзей? Калі ёсць, дык у чым яна?” Па сутнасці чытачу, часта недасведчанаму ў літаратуры, прапаноўвалі вырашыць лёс пісьменніка (і не толькі творчы)...

Так, яму было наканавана перажыць шмат крыўд і несправядлівасцей, і адна з іх тая, што яшчэ пры жыцці яго аказалася напалузабытай багатай лірычнай спадчына Бядулі-Ясакара.

Першае і неспрэднае ўражанне ад паэзіі Змітрака Бядулі — магутнасць і бязмежнасць лірычнай плыні, яе ўсюдыіснасць, калі можна гэтак сказаць. Мы разам з аўтарам трапляем у свет, дзе “згубіла зарніца чырвоную хустку На ночным вясялым гулянні”, дзе “на раніцу з неба пакралі ўсе зоркі”, дзе “на лісцях кляноў запаліліся кроплі”, а бярозы “смуглеюць ува сне”. Бядуля нязменна імкнецца да ёмістай, дакладнай, “зямной” метафары:

...І бусел узняўся. Шырокія крыллі
Гарэлі у небе свайёй белізной.

“Цябе вякі, як мумію, спавілі”, — гаворыць паэт аб Беларусі, літаральна адным радком ствараючы паэтычны твор.

З лёгкай рукі крытыкі 30-х гадоў дакастрычніцкая творчасць Бядулі, асабліва вершы і імпрэсіі, лічыцца блізкай да рускага сімвалізму. Але кідаецца ў вочы, што па канкрэтным мастацкім напалуэнні вершаў, па тых пазычных прыёмах, якія ўжывае пісьменнік, ён у многім збліжаецца з акмеізмам. Як вядома, гэтая літаратурная плынь з’явілася ў 1913 годзе і дакладвала дакладнасць і меру ў апісанні, яснасць і прастату мастацкага слова. З Мандэльштамам, напрыклад, пераклікаецца Бядуля ў тэме зорак. У вершы рускага паэта:

* У поўным выглядзе артыкул мае быць надрукаваны ў часопісе “Маладосць”.

...Что если над модной лавкою
Мерцающая всегда,
Мне в сердце длинной булавою
Опустится вдруг звезда?

У беларускага ж паэта з'яўленне зоркі на небасхіле апісваецца так:

Нібы ў полі з аксаміту —
У няясных блакіты
На здзіўленне уткнулі лоўка
Шпілюк з залатою галоўкай.

Калі б размова ішла аб асобных перакрываючых тэм і вобразах паэзіі Бядулі з паэтыкай акмеізму, наўрад ці мела б сэнс гаварыць аб гэтым падрабязна. Але імпрэсіяністычныя, "рэчыва" напоўненыя, заземленыя мастацкія вобразы літаральна пералаўняюць лірыку беларускага паэта. І гэта сапраўды стварае ўражанне нейкага свята прыроды, першаадкрыцця свету: "Ноч у кажуху туманам", "Дзве мільганулі папароскі — Воўчы вочы", "Хвоі ў белых хвастах з гарнастаю", "Ноч мільгае вялізнаю рыбай", "Вецер доіць малако са стрэх", "Ноч насунула на лес Чорную папаху". Па сутнасці лірыка Бядулі-Ясакара — гэта перапыты гімн роднай прыродзе, пець які аўтар ніколі не стамляецца.

Не думаем, што Змітрок Бядуля на працягу свайго творчага шляху пастаянна і асэнсавана арыентаваўся на эстэтычна-паэтычную канцэпцыю акмеізму. Проста яна найбольш адпавядала яго творчаму індывідуальнаму почырку, яго эмацыянальнаму ўспрыманню акаляючага свету.

Трэба памятаць, што пры дэкларацыйным адмаўленні сімвалізму акмеізм у многім з'явіўся яго нашчадкамі і нават вучнем: і ў праблеме мастацтва і жыцця, пераэнасці культурнага спадчыны, і ў карыстанні фальклорнымі крыніцамі, і ў "чыста тэхнічных" прыёмах. Няма нічога здзіўнага, што ў паэтычнай свядомасці беларускага пісьменніка гэтыя пловы маглі суіснаваць і пераклікацца.

Ужо ў ранніх творках Бядулі можна заўважыць прысутнасць лірычнага героя, індывідуальнай асобы, якой часта бракавала беларускай паэзіі пачатку XX стагоддзя, што пісалася ў асноўным як бы ад імя бязлікага, "масавага" сялянна. Дарэчы, у 30-я гады ў віну пісьменніку якраз і ставілася тое, што ў яго творах "пасобныя адзінікі" пераважаюць над "масамі".

Нібы мяккія валокны,
Нібы цень густых кустоў,
Змрок іэдзляцца праз вокны
На мой стол...

Пры відавочнай арыентацыі на фальклор паэт ужо асэнсоўвае сябе як творчую асобу, якой трэба нешта большае, чымсьці простыя радасці сялянскага жыцця: "Як толькі вырас я з сваёй зрэбнай кашулі, майму сэрцу цесна зрабілася ў грудзях і душы ў целе". Гэта ўжо тая "высокая хвароба", калі чалавек асэнсоўвае сябе прызваным на вялікую ахвяру служэння Красе і адновіцца ад яго, нягледзячы на непазбежныя страты і мукі, ужо не можа. "Занадта ты чулы, дзяцюк!" — гэта да сябе, да сваёй душы творцы звяртаецца Бядуля ў імпрэсіі "Акорды".

Ва ўсякім выпадку беларускі пісьменнік аказваецца вельмі далёкім ад той сціплай ролі "адлюстравальца жыцця", якую адводзілі яму даследчыкі. Невыпадкова Ц. Гарны падмеціў у маладым супрацоўніку "Нашай Нівы" "ганарлівасць годнасцю паэта". Мастак творыць Красу, а Краса — той адзіны Бог, якому належыць пакланяцца ў жыцці — да гэтай думкі Бядуля не толькі прыходзіць, але са здзіўляючай настойлівасцю, нават запалам даводзіць яе чытачу зноў і зноў.

У 1926 годзе ўжо сталы пісьменнік робіць характэрнае прызнанне ў адным з аўтабіяграфічных вершаў:

Як пчала на салодкія кветкі,
Я кідаўся на мёд — за красой.
Я спываў ля сялянскай паветкі,
Аздабленай жамчужнай расой.

Сёння ўжо ясна, што сімвалізм — гэта зусім не той страшны жупел, на якога валілі ўсе грахі "змрочнага дэкадансу". Сама прыналежнасць да гэтага напрамку хаця б асобных рыс творчасці таго ці іншага пісьменніка ўжо з'яўлялася вялікай заганай, і ад гэтага ў свой час моцна пакутавала спадчына Купалы і Багдановіча. Болей таго, яшчэ з часоў "Нашай Нівы", лічылася, што ў беларускай літаратуры "не можа быць мадэрнізму". Таму роля магутнай літаратурнай плыні, яе ўплыў на беларускую паэзію амаль не вывучаліся. Ні ў нашым, ні ў рускім літаратурнаўстве, на жаль, да гэтага часу не створана навуковых прац, у якіх поўна і рознабакова даследавалася б гэтая надзвычай цікавая і супярэчлівая плынь, якая, дарэчы, не зводзіцца ні да дэкаданства, ні да мадэрнізму. Не вывучаны філасофскія вытокі сімвалі-

му, яго эстэтычныя прынцыпы, мастацкія асаблівасці. Ды і самі сімвалісты яго разумеі па-рознаму (успомнім хаця б пераліску А. Блока і А. Белыя).

І ўсё ж сучаснае літаратуразнаўства адзінадушнае ў тым, што сімвалізм прадаказаў глабальныя зрухі і катастрофы ў жыцці чалавецтва, абстрактную праблему асобы і грамадства, Бога і чалавека, узнавіў цікавасць да фальклору, да мастацтва іншых эпох, у першую чаргу — антычнасці. Сімвалізм рашуча стаяў за абнаўленне мастацкай формы, за актыўныя пошукі ў гэтай галіне. Зразумела, што малады Бядуля з яго трапяткімі адносінамі да мастацкага слова, да кнігі, не мог не паддацца ўплыву ўсюдыіснай тады плыні. Аб гэтым сведчаць яго раннія рускамоўныя паэтычныя вопыты. Многія з іх, па сутнасці, уяўляюць сабой перайманні з вершаў модных пісьменнікаў — Бальманта, Брусавы. У іх і "тени жутко дрожат неуклюжей толпой", і "меркнущая свеча", і "призраки иль гробы", словам — звыклая атрыбутыка эпонаў сімвалізму.

Але з ростам паэтычнага майстэрства, станаўленнем творчай індывідуальнасці паэта гэтага перайманнасць паступова знікае. Пры гэтым часта застаецца тыпова сімвалістычны "фон" настрою мяккага суму з адценнем няяснай трывогі:

Гараць сныжынкі кволья
І гаснуць на зямлі.
Хвіліны невясёлыя
У сэрца залпылі...

Пад гурбамі-заховам
Жыву і не жыву.
Хачу чагосьці новага —
Парву ланцуг, парву.

Звернем увагу на імкненне ўжыць свежы нечаканы эпітэт ("сныжынкі кволья", "гурбы-заховы"), на падкрэсленую шматзначнасць аксімароннага словазлучэння, закліканую стварыць уражанне таямнічай недаказанасці: "Жыву і не жыву". Дарэчы, такі аксімароны становяцца ўлюбёным паэтычным прыёмам у творчасці Бядулі: "Лес маўчаў і не маўчаў, пужаў і не пужаў", "Ідзе ён — на месцы не стаіць" і інш.

Як і ў чыста паэтычнай творчасці, у "Абразках" таксама фонам для думак і перажыванняў аўтара служаць людзі і прырода роднага краю, яго палі, лясы і балоты. Аднак паэт вельмі высока ўзлятае над імі і лунае ў іншых прасторах, бо "тутака, дома, усё клінам сышлося для мяне, ...тутака я сабе месца не знайду..." Ізноў-такі асабіста-індывідуальныя перажыванні аўтара, яго адзінокая і ўтралёная душа выходзяць на першы план.

Сваёй напружанасцю лірычнай думкі, своеасаблівай музычнай "аздобленасцю" "Абразкі" нагадваюць "Сімфонію" А. Белыя. Блізкі нават стыль, часта арыентаваны на ўрачыстую ўзнёсласць біблейскіх тэкстаў:

Цені радзюць. Дзьмухнуў ветрык
раніцы.

Захавай у сэрцы сваім той лік
характава і ідзі адгэтуль.

Занадта ты чулы, дзяцюк!

Адначым і наступнае: арганічна ўласцівыя дакастрычніцкай творчасці Бядулі рэлігійная тэматыка і вобразнасць. Адна з гадоўных святапоглядных ідэй ранняга Бядулі — прысутнасць Бога ў акаляючым чалавека свеце, прысутнасць, якую здольны і павінен адчуваць чалавек. Асабліва ўражае ў гэтым плане цыкл "На біблейскі лад", пачаты пісьменнікам у 1915-ым годзе і прадоўжаны ў 1918-ым:

Голас Бога — у кліках
лясных бураломаў,

Голас Бога — у велічы гулкага гromу,
Голас Бога — у польмі вогнішч вялікіх,
Голас Бога — у хвалях

прыгожых і дзікіх.

Голас Бога — у песні малітвы адвечнай.
Голас Бога — у волі святой

бесканечнай.

Голас Бога існуе ад века да века,
Голас Бога жыве ў душы чалавека.

Відавочна напружанасць, нават экзальтаванасць рэлігійнага пацуду аўтара. Звяртае на сябе ўвагу "насыненасць" творчасці беларускага пісьменніка царкоўнай сімвалікай і атрыбутыкай: "Здаецца, не птушкі — Ангелы спяваюць", "Спеў мой... багамольны, бяццам той вясэры зван", "Нібы Сам тут Светлы Дух Расцілае бель-пасцелі", "Ангелавы дзеткі", "божацкі авечкі" — звычайныя вобразы бядулевай паэзіі.

Без Бога, без малітвы не ўяўляе Бядуля і ўласнага ўнутранага жыцця:

На дзядзіныці ціхім
Я стаю, здзіўлюся
І за цэлу вёску

Шчыранька малюся...

Твораў з выразным рэлігійным зместам у Бядулі вельмі многа. Калі ж улічыць тое,

што мноства вершаў (уключаючы цытаваны цыкл "На біблейскі лад") рэлігійнай тэматыкі ў далейшым не перадрукоўвалася, а, наадварот, старанна замоўчвалася, то становіцца ясна, якую важную ролю адыгрывала гэтая тэматыка ў станаўленні святапогляднага Бядулі. У цэнтры станаўлення натуральным чынам аказваецца пантэізм — растварэнне боскага пачатку ва ўсім акаляючым свеце: у раслінах, жывёлах, чалавеку; у Бядулі нават "лес моліцца", а сам паэт "робіцца братам" "бяроз, ручаёў, матылькоў, квольных кветак". "Святы Бог зямлі", — так называе аўтар свайго Бога, што жыве ў прыродзе і людзях.

Такі пантэізм быў увогуле ўласцівы лепшым мастакам беларускага Адраджэння — Купале, Коласу, Багдановічу. Бог Бядулі — гэта не звычайны, "артадаксальны" царкоўны Бог, а той вышэйшы духоўны і маральны пачатак, які павінен прысутнічаць у душы кожнага чалавека. У гэтым таксама вельмі многа ад філасофскіх пошукаў сімвалістаў, для якіх Бог і асабліва Хрыстос з'яўляліся нейкімі ўніверсальнымі сімваламі добра і прыгажосці.

Як заўсёды пры філасофскай і эстэтычнай арыентацыі на пантэізм, хрысціянскі Бог натуральна ўжываецца ў творчасці беларускага мастака з элементамі народнай дахрысціянскай веры.

Па сутнасці, уся дакастрычніцкая паэтычная творчасць беларускага пісьменніка — гэта несупынны працэс міфалагізацыі з'яў рэчаіснасці. Прырода ажыўляецца — "праімчала бура на шасцёрцы", і пярун ідзе па небе гулікам крокам, "даль гаварыла", "лес маліўся". Свет Бядулі напоўнены дзівоснымі, казачнымі персанажамі: тут Дзіў і Паморак, злыдні-шаптуны і начніцы, вадзянікі і лесуны, ваўкалакі і русалкі, гуменнікі і каты-злыдні, кадук і жалезная баба... Сустрэкаюцца нават замежныя "госці" — валькірыі. Часам творы беларускага пісьменніка нагадваюць чароўную казку. У "Восені"

...На балозе рудаўка багністая
Рассыпаецца ў плачу і вкxоу:

— Гэй, брыдзіце ка мне,

ветры мглістыя,

Па сцяжынках пуховага моху!

Міфалагізацыя філасофскіх, сацыяльных і жыццёвых ідэй у Бядулі свядомая, асэнсаваная і нават тэарэтычна абгрунтаваная. Нашы продкі падкрэсліваюць ён, "стварылі сабе своеасаблівы фантастычны свет, своеасаблівую філасофію змагання добра і зла, арыгінальна разважалі аб жыцці і смерці, тварылі касмаганічныя ды і іншыя байкі ў стылі міфаў старадаўняй Грэцыі". Такім чынам, культурнай спадчынай краіны, у якой "кожны век пакінуў знак-пячаць", ні ў якім разе нельга грэбаваць. З аднаго боку, відавочная арыентацыя пісьменніка на фальклор, на "мнагафарбнасць душы нашага народа", яе "першабытную юнацкую свежасць", з другога — на "кніжную" культуру, на пераэнасць культурных традыцый. У гэтым ён салідарызаваны са сваім сябрам па жыцці і мастацтве Максімам Багдановічам. Багдановіч і Бядуля, бадай, адзіныя беларускія пісьменнікі пачатку XX стагоддзя, у творчасці якіх узніклі антычныя матывы.

Вера ў жывую душу народа, у нацыянальную і сусветную культурную спадчыну, у Харастава як квінтэсэнцыю жыцця і ўвасабленне Бога на зямлі — вельмі важны бок святапогляду Бядулі, які канчаткова склаўся ў 20-ыя гады. Але ёсць і другі бок медаля — адчуванне катастрофічнасці жыцця, нетрываласці Харастава. Таму ўжо ў першых вершах Бядулі — раптоўны пераход ад стану захаплення прыгажосцю навакольнага свету, малітоўнага экстазу да непакою, трывогі і смутку. "Хвіліны невясёлыя У сэрца залпылі", "Сэрца нешта благое прароча, І з грудзей яно вырвацца хоча..." Гэты стан душы лірычнага героя здольны распаўсюдзіцца і на ўвесь акаляючы свет:

А па небу плывуць хмары,
Шэра, хоць ты памірай,

Нібы чары, злыя чары
Апаганілі ўвесь край...

Традыцыйна прысутнасць такіх настроюў у лірыцы беларускіх паэтаў крыўка звязвала з "адсутнасцю рэвалюцыйнай перспектывы", з "дробнабуржуазным страхам" перад сацыялістычнай рэвалюцыяй. Сёння, калі адпала неабходнасць падмяняць святапоглядныя катэгорыі сацыяльна-палітычнымі, відавочна, што гаворка ідзе не аб якіх-небудзь "недахопах" ці "заганах" у творах Купалы, Коласа, Бядулі, а аб нечым важкім, неабходным для разумення іх святаадчування. Гэтае "важкое" ёсць агульнае для сусветнай літаратуры рубяжу XIX—XX стагоддзяў эсхаталагічнае пацуду "канца веку", прадачуванне глабальных зрухаў у жыцці грамадства, чалавецтва. І гэты "дух часу" не маглі не адчуць і не ўвасабіць у сваёй творчасці нашыя лепшыя, таленавіцейшыя пісьменнікі. Сярод іх і Змітрок Бядуля.

"ДВА ТВОРЧЫХ ЖЫЦЦІ БАГДАНОВІЧА"...

У пачатку 60-х я пісаў артыкул пра Караткевіча ў "Короткую літаратурную энцыклапедыю", якая выходзіла ў Маскве (па рэкамендацыі Алеся Адамовіча). Адуль былі заўвагі: маўляў, не рабіце з пачынаючага пісьменніка класіка, у яго ўсё наперадзе. Відаць, тон майго артыкула падаўся рэдактару крыху ўзвышаным. Жыццё паказала, што я не вельмі памыляўся ў ацэнцы ранняй паэтычнай творчасці Уладзіміра Караткевіча (к таму часу ў яго выйшлі дзве кнігі).

Тады ж у мяне адбылася спрэчка з Алесем Адамовічам, які прарочы поспех Караткевічу выключна як празаіку. Я ж абараняў свой погляд на яго як на абсалютнага паэта ў любым жанры. Тут мы абое мелі рацыю...

Нягледзячы на асабістыя кантакты, у тым ліку сямейныя, мы з Валодзеям абмяняваліся час ад часу лістамі. Звычайна гэта бывала, калі "класік" (яго сяброўска я мянушка) кудысьці ад'язджаў. Агульны тон лістоў звычайна быў досыць мінерным, але іх змест багаты інфармацыяй і эмоцыямі. Паказальным у гэтых адносінах можна лічыць ліст за 15 мая 1979 года, накіраваны мне ў Гомель, дзе кафедра літаратуры збірала матэрыялы аб рэгіянальных літаратурных асаблівасцях.

Мікола ГРЫНЧЫК

...Між іншым, сёння ў 16-00 студэнты запрасілі мяне і маіх сяброў у тэатральны інстытут, каб паказаць дзве сцэны: "Баль у Яноўскай" і "П'янка ў Дубаўка з дуэлію пасля яе". Вось як яна выходзіць у людзі, зарэзаная калісь кніжка. У 19 год напісаў, у 29 — здаў. Не памятаю ўжо, у якім выйшла ў "Маладосці". Здаецца, яшчэ да гэтага была зарэзаная асобнай кнігай разам з "Леанідамі" (а рэзай, акрамя звышстаячых, нябожчык З. П. Матузаў і пляменніца Міхася Чарота, рэд. Галоўнага ўпраўлення па ахове дзяржаўных таямніц у друку пры Сав. мін. БССР Ярашэўская Галіна Іосіфаўна. Зараз, — відаць, за гэта — заслужаны дзеяч культуры БССР). А "Леаніды" і дагэтуль без прытулку. Толькі што ў Чэхіі выйшлі.

Блуканні па пакутах "Стаха" скончыліся ў 1972 у Чэхаславакіі (а мне ўжо сорок два), а пасля адно выданне (а мне ўжо сорок чатыры), і другое (а мне ўжо сорок восем). І будзе кіно (а мне ўжо будзе сорок дзевяць). Г. зн. трыццаць год жыцця на пусцяковіну. Два творчых жыцці Багдановіча (А, можа, й тры? Мабыць, нават тры). А ты пытаеш (пытаў калісьці, ды я не ўдасжыўся адказаць) аб уплыве рэгіянальных фактараў на тое, што пішу. Тут табе і ёсць адзіны рэгіянальны фактар.

Адзін фальклор тут прыдатны: кленічы і самы бессаромны мат. Імпартаваны з цэнтральнай Расіі.

Ну добра. На гэтым, мабыць, усё. Жадаю здароўя і ўсяго найлепшага табе, Любе, дзэцям.

Твой Уладзімір

Р. С. На пытанні твае адказаць лістом цюжка. Вось прыехаў бы, зайшоў, пагутарылі, запісаў. Я ўдакладніў бы. Падпісаў. І ўсё было б добра."

На здымках: ля магілы Максіма Багдановіча ў Ялце. "Прыжмялю Хрыста". Так напісана рукой аўтара на адвароце гэтага здымка (31 студзеня 1966 г.).

ЛАЎРЭАТАЎ НАЗВАЛІ ЧЫТАЧЫ

Кампетэнтнае журы ў складзе вядучых пісьменнікаў і мастакоў падвяло вынікі конкурсу на атрыманне прэміі выдавецтва "Юнацтва" ў галіне дзіцячай літаратуры за 1994 год. Лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Міхаса Лынькова стаў Павел Місько — за аповесць-казку "Прыйдзі, дзень-залацень". Лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Пятруся Броўкі названы Валянцін Лукша — за кнігу паэзіі "Батлейка". Трэці лаўрэат прэміі "Юнацтва" — мастак Валерый Славук. Азначаны высокі ўзровень мастацкага афармлення ім кнігі "Залаты птах" і іншых выданняў.

Падвадзённю вынікаў конкурсу папярэднічала вялікая работа грамадскага журы, у якім прымалі ўдзел вучні, настаўнікі, бібліятэкары рэспублікі. Яны, дарэчы, і назвалі пераможцаў. А журы толькі засталася падвесці вынікі.

М. ЛУГАВЫ

ДРЭЧЫНА ПАМ'ЯТАЮЦЬ...

З нагоды юбілею народнага артыста Беларусі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Сямёна Дрэчына (яму споўнілася 68) у Мінску адбудзецца шэраг імпрэзаў. Сёння ў Вялікай зале філармоніі — вечар памяці з удзелам Дзяржаўнага ансамбля танца рэспублікі, тэатра музычнай камедыі, Беларускага харэаграфічнага вучылішча, салістаў Львоўскага тэатра. У праграме — сцэны з балетаў, музычных камедый, народных беларускіх танцаў і пастановаў выдатнага дзеяча харэаграфіі С. Дрэчына. У гэтыя ж дні рыхтуюцца адкрыццё мемарыяльнай выстаўкі ў фаве Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Беларусі, з гісторыяй якога гэтак ярка звязана імя С. Дрэчына-саліста. Пасля вяртання Нацыянальнага балета Беларусі з гастроліў юбілейным угодкам будзе прысвечаны адзін са спектакляў.

Н. К.

ЗАВЕРШАНА ВЫДАННЕ

"Гісторыя беларускага мастацтва". Нядаўна ў выдавецтва "Навука і тэхніка" пачаў свет яе заключны, шосты том. Ён ахоплівае перыяд з 1960-х да сярэдзіны 1980-х гадоў. Час, як вядома, складаны і супярэчлівы. З аднаго боку павысілася сацыяльна-палітычная актыўнасць многіх твораў, найбольш поўна пачала выяўляцца іх нацыянальная самасвядомасць. З другога — па-ранейшаму яшчэ давала значыць палітызаванасць мастацтва, жаданне некаторых твораў заставацца свайго роду прыватнымі рамянямі... партыі.

Наколькі ўдалося ўсё гэта паказаць у кнізе — меркаваць чытачам. Нагадаем толькі, што том падрыхтаваны аддзелам выяўленчага мастацтва Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі (кіраўнік — загадчык аддзела доктар мастацтвазнаўства Л. Дробаў) сумесна з прадстаўнікамі вышэйшых навучальных устаноў і ўстановамі культуры нашай дзяржавы.

Прэзентацыя выдання адбылася ў час чарговай выстаўкі "Беларуская кніга-94". Перад прысутнымі выступілі загадчык рэдакцыі філалогіі і мастацтвазнаўства выдавецтва "Навука і тэхніка" Л. Пітрова, вядучы спецыяліст па выпуску беларускамоўных выданняў З. Санько, рэдактар шостага тома В. Марціновіч, Л. Дробаў, навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Я. Сахута, вучоны сакратар В. Жук.

УСЕ СЦЯГІ Ў ГОСЦІ ДА НАС

Выдавецтва "Полымя" выпусціла кнігу А. Басала і Л. Куркова "Флагі Беларусі ўчора і сёння" (пераклад на беларускую мову А. Найдовіча). Гэтае выданне цікавае тым, што ў ім у папулярнай форме расказваецца аб усім, што тычыцца вясёлалогіі. Не ведаецца, што гэта такое? Ды навука аб флагах, аб гісторыі з'яўлення флагаў у розных краінах. Аднак асноўная гаворка аўтараў аб флагах нашай Бацькаўшчыны ў самыя розныя часы. Са старонак кнігі можна даведацца пра свайго роду правобразы гэтых палотнішчаў — сімвалы полацкага князя Ізяслава. Не абдызены ўвагай і штандары вялікіх князёў літоўскіх. І так робіцца крок за крокам, набліжаючыся да дня сённяшняга, калі бел-чырвона-белае палотнішча было зацверджана як дзяржаўны сімвал Рэспублікі Беларусь.

ЛЮСТРА АНЁЛАЎ

ЗОРКА

зорка заўсёды вышэй
ідучы праз пустэльнію
вандроўнік глядзіць на яе
вязень седзячы ў астрозе
і глядзячы праз краты
на зорцы пазнае што ў свеце ноч
зорка гэта свечка
у Храме сусвету
запаленая самім Богам
зорка гэта люстра
у якое глядзяцца анёлы
рыхтуючыся апусціцца на зямлю
зорка гэта ружа
ля якой як матылі
лётаюць людскія душы
і я глядзячы на зорку
у думках лячу да яе
а яна далёка як маё дзяцінства
а яна маўклівая як залатая рыба
якая не імкнецца да Сузор'я рыб
а любіць адзіноту

ПЛОТ

плот гэта ахоўнік
яго паставілі і ён стаіць
і кожны хто праходзіць міма
стараецца зазірнуць за плот
бо плот спакушае
і чым большы плот
тым большыя спакусы
плот гэта драбіна
па якой спускаюцца ва ўласнае я
абмяжоўваючы сябе ў прасторы
але ў плоце заўсёды ёсць вароты
як зварот у свет
дзе ёсць дарога
якая ўцякае ад платоў
за якія хаваемся мы
і выходзячы з-за плоту
мы імкнемся назад
плот ашыйнік
на шыі майго жыцця

МУХА

яна хоча быць царыцай
калі не на кухні дык на сметніку
яе праганяюць але яна лезе
яна цікаўная
яна дападная
яна адна але яна ўсюды
яна гудзе нібы вар'ятка
і я вар'яцею
ганяючыся за ёй на кватэры
яна бачыць ува мне гаспадара
яна бачыць ува мне ворага
і яна б'ецца ў шыбу
як рыба аб лёд
забыўшыся пра ўсе свае жаданні
помнячы толькі адно
ляцець
муха гэта д'ябал
які не спакушаў
а сам спакусіўся
і яго прагналі з пекла
каб ён памучыўся
і зразумеў
што лепей

быць мухай на зямлі
ці д'яблам у пекле
і ляціць муха на кухню
і ляціць муха на сметнік
і застаецца мухай

ЛАПАТА

ляжыць ля паветкі лапата
чакае гаспадара
ёй сумна без працы
і гэты сум на ёй ужо цвіце
крапінкамі ржы
лапата любіць капацца ў зямлі
яна капала дол на могілках
яна капала калодзеж ля хаты
і хваліў яе гаспадар
і плакала карэніне дрэў
лапата гэта гільяціна
і цяпер калі яна ля паветкі
паўку старанна абвіваюць яе паўтоў
як вусеня
спадзеючыся што напесціўшыся пад
сонцам
з яе вылупіцца
як чэрвеньскі луг матыль

ЧОВЕН

човен гайдаецца на хвалях
пазвоньваючы ржавым ланцюгом
які яго не пускае аддацца рацэ
і плыць у незваротнасць
човен гэта шкарлупіна арэха
якія растуць у краіне
дзе ніколі ніхто не быў
човен гэта труна
у якой пахаваны
самотныя і вясёлыя дні
рыбалоўаў і вандроўнікаў
і падскоквае човен на хвалях
спрабуючы ўбачыць чалавека
але начамі прыходзіць Харон
і перавозіць на другі бераг цені
а пад раніцу зноў прывязвае човен
у цень якога ў спякоту
хаваюцца русалкі
і спяваюць сумныя песні
і злуецца Вадзянік
і колькі ўжо дзён збіраецца
даць вольную чоўну
але ўсё ніяк не наважыцца
бо любіць слухаць звон ланцуга
які напамінае яму звон грошай
якія калісьці ён меў

СЯКЕРА

на вастрыі сякеры
жыве смерць
і чуецца мне голас дзёда
не чапай сякеры пасячэшся
але я сякеры бяру
бо даўно няма дзёда
і слухаецца мяне сякера
і разлітаюцца як восі шчэпкі
і падае сухое дрэва

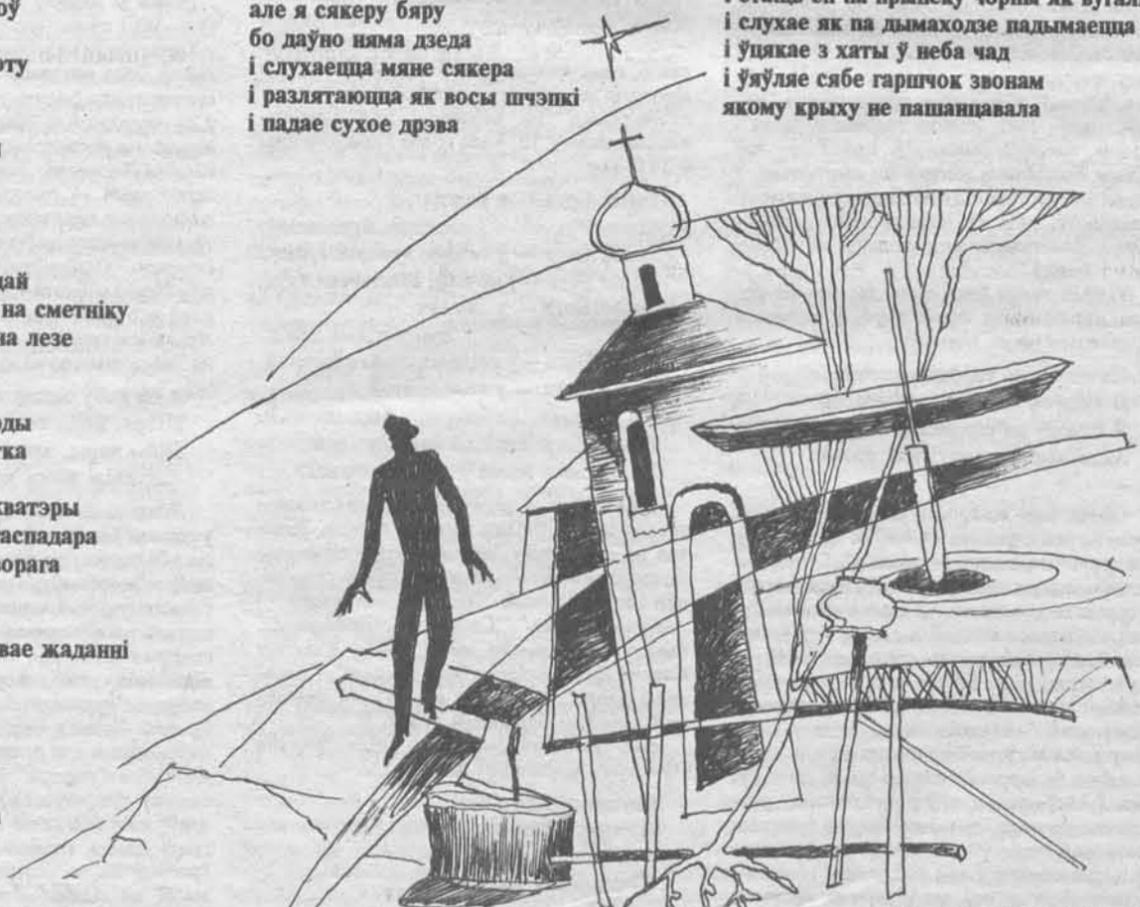
і сякера ў маіх руках цяжэе
і кладу я сякеры
і кажу свайму сыну
не чапай сякеры пасячэшся
і ляжыць сякера на дрывоўні
як вой на касцях ворага
святкуючы сваю перамогу
і ляжыць сякера да пары да часу
і спяць у ёй гром і маланка
і хто возьме сякеры
той і будзе гаспадаром

КАРАНІ

карані як змеі
звязаныя ў адно цэлае хвастамі
распаўзаюцца ў падземным царстве
ва ўсе бакі свету
у пошуках сэнсу жыцця
і яны нястомныя
прагныя і ўпартыя
іх вымываюць рэкі
іх разразаюць плугі і лопаты
а яны паліскаваючы на сонцы
сваймі гнуткімі цэламі
зноў імкнуцца ў цемру зямлі
дзе па пошуму траў
пазнаюць вясну
па пошвісту завей зіму
і чым глыбей распаўзаюцца карані
тым вышэй дрэва падймае крону
і вецер не паваліць дрэва
і толькі маланка
закахаўшыся ў дрэва
загубіць дрэва
але не карані
якія маланкай падземнага царства
дадуць святло новаму дрэву

ГАРШЧОК

на прыпеку стаіць гаршчок
гаршчок пасыльны
яго напаяюць і аспярожня
як бомбу
двума жалезнымі пальцамі
уносяць у пекла агню
і ў гаршку ўсё закіпае
ён злуецца і радуецца
і ад гарачыні аж вар'яецца
і вогнікі зліваюць з яго пену
і ў рэшце рэшт у гаршку ўсё супакой-
ваецца
супакойваецца і сам агонь
і гаршчок стаіць сярод вугалёў
як пан сярод золата
і прыходзіць час і дастаюць гаршчок з
печы
і забіраюць з яго ўсё
з чым пасылалі ў пекла агню
і мяюць яго і шкрабуць
каб зноў паставіць на прыпек
і стаіць ён на прыпеку чорны як вугаль
і слухае як па дымаходзе падймаецца
і ўцякае з хаты ў неба чад
і ўяўляе сябе гаршчок званам
якому крыху не пашанцавала

Малюнак У. СКРЫГАНОВА

Проза

МУЖЧЫНЫ І ЖАНЧЫНЫ

1. Саламонава прытча

— Выпусці мяне на волю...
Словы гэтыя вырваліся ў яго, калі яны з жонкаю ўжо развіталіся, і ён затрымаў яе руку ў сваіх руках.
— Дай мне вольную...
Атрымалася падобна на кволы жарт. Ён увесь тыдзень, як прыехаў дадому, шукаў і не знаходзіў іх у сабе, гэтыя словы, і цэлы тыдзень, як ні намерва-

вынікам. Яму патрэбны быў ста-ноўчы жончы адказ. Патрэбна была яе з г о д а. Інакш яго чакала нязгода другая. З другою жанчынай. Страціць якую зараз было для яго ўсё роўна, што страціць сябе самога. Ён павінен быў прыехаць да яе з рашэннем канчатковым. І не інакш! Тая, другая, таксама стамілася... І яе становішча таксама было... Хоць выбі-рала яна гэта становішча — па перша-часе — хоць рабіла гэты крок, ні на што не азіраючыся і ні на што не спадзеючыся. Як, дарэчы, і сам ён. Але мінуў яго не адзін год такіх няпэўных адносін, і д р у г а я, маючы ўжо добра ўстойлівую ў л а д у над ім, патраба-вала цяпер ад яго яшчэ і п р а в а.

Ад часу і гадоў — пажоўкляя ста-ронкі, знаёмыя і забытыя почыркі, знімаемыя вітальныя і развітальныя га-ласы...

Дзе тыя людзі?
Дзе імгненні тых?..

Пэўна, і ёй, армянскай каралеўнай паэтцы радкі гэтыя прадыхтаваў нека-лі смутак і шкадаванне.

...Аркушык паштовай паперы — го-луб нясе ў дзюбцы канверт — спісаны імклівай рукою, зялёным чарнілам. Праз сто гадоў пазнала б! І рука, і чарніла (любіла зялёны колер) Ліны Гурынай. Няма пачатку. Няма канца. Аркушык пачынаецца з малой літары працягам радка-запытання са згубле-

дала і выехала на Украіну. Праз нейкі час, праз нашы дзюбчыя хатнія адра-сы, мы адшукалі адна адну і часта перапісваліся.

Мы жылі з Лінай у інтэрнаце два гады ў адным пакоі. На курсе з усіх нас, дзюбчат, яна была самая здольная. Яна ўжо тады пісала вершы і маленькія допісы, якія дру-кавала ў “Піянеры Беларусі” і ў “Чырвонцы”. Мы ўсе, астатнія, нават дарогі туды не ведалі... Пісаць Ліна не пакінула і пасля замужжа. Тым больш што яна працавала ў абласной газеце.

Старонка Лінінага пісьма вяртала мяне ў тое жыццё яе, што выгадала ёй доля.

“Уяўляеш, якое было ў мяне дзіва... Маё апавяданне надрукаваў часопіс! Дома! Наш!.. Ты ж разумееш, што “наш”, “дома” — гэта толькі на радзі-ме, а не тут. Хоць тут у мяне і муж, і кватэра, і работа... Надрукавалі на 4-х старонках! З малюнкамі мастака А. Волкава. Цудоўнымі! (Шкада, што я не ведаю яго...) Уяўляеш, якая я была шчаслівая! У рэдакцыі, калі я прынес-ла і паказала часопіс, вачам не паверы-лі. Я ж нікому не казалі, што я пішу... Супрацоўніца-сяброўка схапіла часо-піс і панесла паказваць па аддзелах. Пачалі ўсе прыходзіць у наш аддзел. Віншаваць мяне!.. У нас тут працуюць слаўныя людзі!.. А пазавоча прыйшоў і ганарар! 3600 — тры тысячы шэсць-сот рублёў! Я зроду ў руках не трымала такіх грошай... Прыляцела з пошты дадому. Ледзь дакачалася свайго мужа. Паказваю яму: бачыш! А ў яго выраз твару — нібыта яго пакрыўдзіла. Ці нават абразіла... А думаеш, ён павін-шаваў мяне з выходам майго апавядан-ня ў часопісе? Скажаў толькі, што ніяк не чакаў гэтага ад мяне, што здзіўлены... І ўяўляе, як мяне ўжо н а в і т а л і (так і сказаў: “навіталі”) у рэдакцыі. Я сказала яму: “Давай пой-дзем у рэстаран. Я паклічу сваіх рэдак-цыйных, хто мне бліжэйшы... Закажам шампанскае. Адзначым!” А ён мне: “Якая цікаваць піць абы з кім? Пра-садзіць за адзін вечар усе грошы... Можна і дома адзначыць... І ўвогуле, адкуль у цябе такія рэстаранныя за-машкі? Відно, не ўсё я пра цябе ве-даю”. Уяўляеш, ён не ўсё пра мяне ведае!.. Кінула я той свой ганарар на сталае, на кухні, і каб, не стрымаўшыся, не заплакаць, не сказаўшы больш ні слова, пайшла ў пакой. І такім раптам ненавісным і непатрэбным мне здало-ся ўсё навукола мяне!.. Неўзабаве, чую, грукнулі дзверы. Значыць, пайшоў не-куды. Ідзі!.. Не ведаю, колькі прайшло ўжо часу — зноў грукнулі дзверы на кухні. Значыць, вярнуўся (лепей не вяртаўся б!) “Дзе ты?” — гукае. Я маўчу. Заходзіць, Урачысты, прасвет-лены. “Ідзі сюды!” — заве. А мне ўжо лепей, каб з месца не стаць. Каб толькі не ісці да яго... Сам падышоў, узяў за руку: “Хадзі, пабачыш”... Іду — ледзь цягну ногі. На кухні, на тым жа столі-ку-шафцы пад цыратай стаіць чацвар-цінка лікёру. Вішнёвага. А побач — слоік марынаваных маслячкоў, слоік агуркоў марынаваных, яшчэ нечага слоік...

— Кепскі лікёр? — пытаецца.
— Выдатны, — адказваю.
— Закусь кепская?
— Таксама выдатная.
— Дык які табе яшчэ рэстаран пат-рэбны? Хто табе яшчэ трэба, калі нам і дваім будзе добра?
— Не трэба мне рэстарана. І нікога мне не трэба.
Так і сядзелі ўдваіх на кухні за тым цыратавым столікам-шафкаю. У мяне не падняліся рукі дастаць і паслаць абрус на сталае ў пакой. Так удваіх і пілі тую чацварцінку лікёру... Ненавіджу лікёр! Нена...”

Працягу Лінінага пісьма, як і пачат-ку, я не знайшла ў сваім рэзруку.

...Я ведала: Ліна хварэла на сухоты і лячылася ў Алуцы. Там яна і памёрла. Зусім яшчэ маладая.

Пахавалі яе на Ялцінскіх могілках.

3. На суд прысяжных

Доктару В. Ф.

Расказаў знаёмы траўматолаг з “Хуткай дапамогі”:

— Не так даўно быў выпадак. Зво-ніць жанчына: чалавек спякае крывёю — раскрочы чэрап... Мая брыгада ак-раз заступіла на дзюжурства. Сумаваць,

(Працяг на стар. 14)

НОВЫЯ СТАРОНКІ

Алена ВАСІЛЕВІЧ

ўся, як ні прымушаў сябе, як ні паку-таваў ад уласнай слабасці і нерашу-часці — ніяк не знаходзіў патрэбнага моманту, ні патрэбных яму слоў. І вось, нарэшце, яны былі вымаўлены. І ён сам жахнуўся іх: не тыя словы! Не тыя! Не тая інтанацыя. І нават яго ўсмешка — і яе, здалася яму, убачыў ён на сваім твары — і ўсмешка была не яго, а нейкай шкадобна-вінаватая, як у жабрака, што просіць міласціну. Але паправіць нешта было ўжо немагчыма. Ён трымаў схуднелую жончыну руку ў сваіх руках, імкнучыся злавіць яе по-зірк.

— Ты ж добрая. Ты ўсё разумееш. Яна сапраўды была д о б р а я. І ён паспадываўся на гэта. І памыліўся.
— Я — добрая?! Я ўсё разумею?! — як з распаленых жалезных абцугоў вы-рвала яна сваю руку з яго рук. — Я — добрая!.. — паўтарыла жонка, і ён не пазнаў яе ў гэты момант. Ён ніколі, ніводнага разу, за ўсё іх сумеснае жыццё, не бачыў у яе такіх вачэй і такога позірку. Бязлітаснага і помслі-вага адначасова.

— Я — добрая, і таму табе патрэбна в о л я! — з яе збялелых вуснаў, з нейкай незнаёмай яму глыбіні яе груд-зей, вырваўся — разам са слязьмі — не чуты таксама ім ніколі раней здэклівы смех.

Ён не знайшоў у сабе іншых слоў сказаць ёй нешта яшчэ. І ён міжволі адступіў ад яе на крок.

— Маленькая дробязь! Табе трэба в о л я! А мне трэба, каб у мяіх, каб у нашых траіх дзяцей... Чуеш? Т р а і х, нашых з табой, дзяцей! — мне трэба, каб у іх быў бацька. Нават такі, якога яны амаль ніколі не бачаць. А толькі носяць яго гучнае прозвішча!

Яна зноў засмяялася пагардліва, нядобра, як умеюць смяяцца толькі жанчыны, страціўшы ў л а д у над мужам, але не страціўшы п р а в а на яго.

Ён зноў нічога не адказаў ёй. І на гэты яе смех.

— Ты зразумеў мяне? Тваё прозві-шча! Ты ж у іх славу бацька. Цябе ж ведае паўсвету!.. І таму забудзь, што я добрая, што я цярыліва і ўсё разу-мею... Сама я ад цябе смяртэльна ста-мілася. І мне ўжо ўсё роўна: дзе ты, з кім ты, і якая табе патрэбна воля. Мне ўсё роўна!

Умомант астыўшы, збялелая ад не-памернага ўзрушэння, і сапраўды стом-леная, жонка апусцілася на крэсла і паклала абедзве рукі на стол, што стаяў пасярэдзіне пакоя. Ад яго ўвагі не ўзнікла міжвольнае параўнанне гэ-тых не спешчаных яе рук з рукамі д р у г і м і, ва ўладу якіх (патрабавальную, маладую ўладу!) ён гэтак прагнуў ад-даць сябе самога.

Таму і вынікла, як спапяляльная маланка, гэта гаворка з жонкаю. Ён не спадзяваўся, што яна будзе з такім

(Такога, якім да гэтага часу ўсё яшчэ карысталася п е р ш а я я...)

— І больш не кажы мне пра гэта! Паўтараю: гаворка не пра мяне. Гавор-ка пра тваіх (т в а і х усё-такі!) дзяцей. Траіх.

Яна ўзняла на яго змучаны, і ў той жа час дзіўна супакоены, непакісны позірк. І ён прачытаў у ім прысуд. Сабе самому. Прысуд канчатковы і пажыццёвы.

— Даруй. — усяго толькі і вымавіў ён. — Даруй...

Як напамінак, што Час ідзе сваім ходам няўмольна і незалежна — што б там ні адбывалася з людзьмі, — прабіў цяжкія ўдары па сцяне гадзіннік.

Адзін. Два. Тры. Чатыры. Пяць. Шэсць.

І ён падняўся з месца.

— Мне пара... — і ўзяў з канапы свой дарожны сакваж.

— Не забудзь перакласці ад вакна падушку і спі галавой да дзвярэй, — уперка, як зусім старая жанчына, — ён упершыню ўбачыў яе такою — устала з крэсла жонка.

Ён не стрымаў усмешкі: падушка, госпадзі!

Але яна памятала пра яе і сёння. І ў гэты момант. Каб у вагоне ад вакна яго не праняў скразняк. Ён усё жыццё схільным быў да прастуды.

— Я пазваню, як прыеду.

Гэта таксама была шматгадовая звычка: пазваніць абавязкова, куды б ён ні паехаў, дадому.

Яна моўчкі кінула галавой: пазва-ні.

У іх не было звычкі доўга правод-зіць і доўга развітвацца. Доўгія прова-ды — дарэмныя слязы... Ён пацалаваў яе ў шчаку сухімі вуснамі і паспешліва накіраваўся з пакою. Жонка, як стая-ла, так і засталася стаяць на месцы. У калідоры ён сам зачынуў за сабою дзве-ры.

...У вусны цалуе той, хто гаворыць словамі верны-мі...

Спускаячыся па лесвіцы, успомніў ён раптам Саламонаву прытчу.

“Гэта пра мяне... Пра мяне гэта”, — падумаў ён.

І квола ўсміхнуўся — з сябе самога.

2. “Ненавіджу лікёр!..”

Высыпала і перабірала на днях, се-дзячы на падлозе, мех з пісьма-мі і паштоўкамі. Спатрэбілася знай-сці адзін даўні ліст. Іголка ў стозе сена!

Маладыя не разумюць; “Навошта табе трымаць усё гэта?..” А куды дзе-ну? На сметнік, можа, вынесці?! Калі б у мяне быў камін... “Горы, пісьмо любові, она велела...” А так!.. Пасля мяне — як захопае. Але толькі — у агонь!

най старонкі: “...віджу лікёр? Ты, пэўна, чытаючы гэтыя мае радкі, буд-зеш пасміхацца: адкуль і сапраўды ў Лінкі гэтыя рэстаранныя замашкі? Калі і сапраўды ўпершыню ў сваім жыцці паспрабавала я шампанскае толькі пасля абароны універсітэцкага дыплама. Памятаеш, як у гонар свае жонкі наладзіў бал і запрасіў нас усіх, яе сябровак, муж Райкі Рой? Памята-еш, як чамусьці толькі адны мы з табою так сп’янелі ад шампанскага, што не здольныя былі самі падняцца з месца?..”

Дзіва што я памятала той бал! На плоскім, як у якой асепінскай сак-лі, даху зямлянкі, пад хвоямі ў вайско-вым гарадку ва Уруччы. Той а с а б і с т а й зямлянкай — на другім пасля вайны годзе пасля пераможанага Бер-ліна — валодала са сваім баявым капі-танам наша сяброўка-аднакурсніца Рая Рой.

Зямлянка ўжо сама па сабе была раем у будане: Райка, хоць лічылася і не самай першай універсітэцкай сту-дэнткай, жыццю ўтульнасць надаваць умела! А капітан яе любіў у жыцці яшчэ і размах! Калі ўжо бал у гонар жончынага дыплама, дык каб усё аж гуло навукола! І ён сапраўды наладзіў яго — і нам таксама, заўсёды амаль па тым часе добра галодным студэнткам. Наладзіў н а д а х у зямлянкі! З ілюмінацыяй! З патэфонам... “Очи чер-ные, очи жгучие!” (Жончыны вочы!)

...Зманліва чаравала зрок — чырво-нае і чорнае! — Стэндаль пасля экза-менаў — на бялуткім абрусце кетавая і паюсная ікра ў адмысловым посудзе. Адна перад другой красаваліся, якіх мы зроду не бачылі, бутэлькі вінаў, маляўнічыя бляшанкі-кансервы, шпро-ты, сыр, каробкі цукерак, шакалад, гронкі вінаграду ў высокіх вазах... Зі-хацеў крыштаць бакалаў — прадбачлі-вы капітан не абмінуў і яго ўвагаю ў Германіі... Страляў ў вечаровае акса-мітнае неба, салютавалі нашай пера-мозе над навукамі коркі з бутэлек шам-панскага!

— За перамогу над Германіяй! — Прыгажун-капітан закахана абдымаў жонку і ні на хвіліну не забываў пра нас — яе і сваіх гасцей. Наліваў і наліваў нам у крышталёвыя бакалы... А сама Райка ўсё грувасціла і грувасці-ла на нашы талеркі яду-закусь. Каб добра пад’елі, каб не сп’янелі дарэш-ты...

Як можна было забыць тое Лукула-ва піраванне!

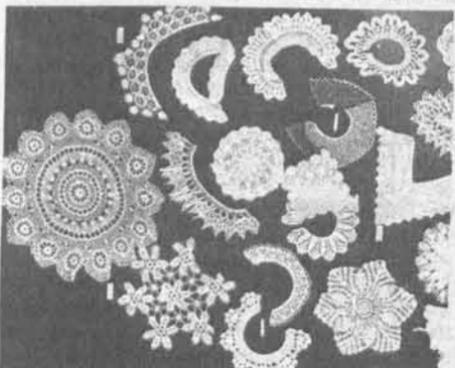
...Пасля універсітэта лёс, як і нале-жала яму па ўладзе, разнёс-развёў нас па сведе, каго куды, куды каторую. Пісьмо, якое трапіла мне пад руку, атрымала я некалі на вуліцу Чалюскін-цаў у горадзе Курску, дзе жыла я тады з сям’ёю. Ліна адразу ж пасля універ-сітэта, неяк зусім нечакана пайшла замуж за чалавека, якога амаль не ве-

САМАБЫТНАЕ
МАСТАЦТВА

У выставачнай зале гомельскага аддзялення Саюза мастакоў Беларусі адкрылася выстава работ народных майстроў вобласці. Галоўны крытэрыў адбору твораў для гэтай экспазіцыі — іх унікальнасць, самабытнасць, нацыянальны каларыт.

Арыгінальных лялек з гліны і пап'е-машэ, ільну і саломкі, пляценне з лані, макраме, тканя ўручную жывалісныя дываны, карункі, вышыўку, рэчы з дрэва, незвычайныя скульптурныя кампазіцыі з каранёў дрэў і яшчэ многае іншае ўбачаць наведвальнікі гэтай цікавай выставы, якая так і названа "Унікальныя майстры Гомельшчыны".

На здымак: у залах выставы; карункі майстроў з Кармянскага раёна Алены Анічанкі.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛІНФАРМ

ПАМЯЦІ МАЭСТРА

З аншлагам прайшоў у мінулую нядзелю сімфанічны канцэрт на галоўнай філарманічнай сцэне рэспублікі. Прысвячаўся ён памяці незабытага для некалькіх пакаленняў слухачоў і музыкантаў маэстра — Віктара Дуброўскага. Сорок дзён мінула, як асірацеў Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі, страціўшы свайго мастацкага кіраўніка, выдатнага дырыжора... Вялікае фота ў фэе філармоніі нагадала пра змяное аблічча В. Дуброўскага. А дух яго, здаецца, луннаў разам з цудоўнай музыкой, якую поўнілася і сама асаблівае атмасфера таго вечара, і сэрцы людзей. Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі, якім дырыжыраваў наш сталы сябра, германскі маэстр Лео Крэмер, харавая капэла на чале з мастацкім кіраўніком Людмілай Яфімавай, салісты Н. Кастэнка, Н. Руднева, Р. Палішчук ды А. Міхайлаў падрыхтавалі да гэтай нагоды "Рэквіем" В. А. Моцарта. Стаішы дыхніне, слухала перапоўненая зала (не ўсім нават давялося знайсці вольнае крэсла). Потым — гарачая хваля авачыў... Пасля антракту праграма мела па-мастацку лагічны і яркі працяг: загучала сімфанічная пазна Р. Штраўса "Смерць і прасвятленне"...

С. Б.

КАНЦЭРТ
ПЕСЕННІКАЎ

Гродзенскія кампазітары — звання аўтары і моладзь — выступілі са сваімі песнямі перад навуачнымі вучылішча мастацтваў. Блізкасцю да народных інтанацый вылучыліся песні Аляксандра Шыдлоўскага, Яўгена Петрашэвіча, Марка Кота, Вячаслава Пакумейкі, Уладзіміра Малочкі. Іх выканаў жаночы вакальны ансамбль пад кіраўніцтвам Анатоля Шамлі. Усклапанай дэкламацыйнасцю вызначыліся песні Вячаслава Макуця. Жывасцю і непасрэднасцю вабілі дзіцячыя песні Іраіды Саўчук. Меладыйны дар прадэманстравала юная Наташа Дзёбіш, эмстыўнасць — Аляксей Лойка, чые разгорнутыя маналогі па-майстэрску праспявала Ірына Мамуль.

Увагу публікі прыцягнула Алена Пячынна. Найлепей яна паказала сябе як аўтар слоў і музыкі, а таксама як спявачка, чый багаты па тэмбры голас перадаваў самыя тонкія рухі жаночай душы. Мне думалася, што гэта адметнае слова ў сучасным романсе.

Закончыў канцэрт Аляксандр Чопчыц прэм'ерай песні на словы А. Раманава "Гародня".

В. РАДЗІЕНАЎ,
старшыня Асацыяцыі кампазітараў Гродзеншчыны

І БАРАЊІЦЬ —
АБАВЯЗАК ТЭАТРА...

Ці не ўсе, з кім выпала грамадаваць сёлетнімі кастрычніцкімі днямі, меркавалі: усё, што дзеелася на мінскіх тэатральных абшарах падчас апошняга кастрычніцкага тыдня, зладзілася ці не ўпершыню ў свеце...

Міжнародная канферэнцыя мела назву "Псіхалагічная рэабілітацыя дзяцей сродкамі тэатральнага мастацтва", а ў трынаале, прымеркаваным да яе, бралі ўдзел дзіцячыя тэатры Беларусі, Расіі і Нямеччыны. Ужо напрыканцы лістапада дырэктар Рэспубліканскага тэатра юнага глядача Ігар Андрэеў і мастацкі кіраўнік Мадэст Абрамаў (а менавіта ТЮГу належала ідэя падобнае імпрэзы) прымалі дырэктара Першага ўкраінскага тэатра для дзяцей і юнацтва Яўгена Падкарчэўнага. Спадар Падкарчэўны, дачуўшыся пра беларускую ініцыятыву, прыехаў замаўляць слова пра ўдзел свайго тэатра ў будучым трынаале, паяднаным з канферэнцыяй... Бо імпрэза, якую менавалі "ці не першаю ў свеце", асноўную каштоўнасць набыла менавіта праз зносіны прадстаўнікоў мастацтва і медыцыны, менавіта на сутыку сфер іхняе дзейнасці.

Перадусім ТЮГ, як ніякі іншы тэатр, заахвочвае і разумее адметнасць свайго што-вечаровай залы. "Я пазнаю яе па дыханні", — казала ўлюбёнка мінскай дзятвы, заслужаная артыстка рэспублікі Вера Кавалерава, — а малыя, бывае, падыходзяць на вуліцы і, называючы мяне імёнамі маіх персанажаў, пытаюцца, раюцца, а то і скардзяцца... маючы гэта на ўвазе, тэатр не можа не закладаць у сваю работу так званае рэабілітаванне, — тым больш, што гаворка навукоўцаў і дзеячаў тэатра тычылася не толькі хворых. Яна краналася ўсіх, хто штодня церпіць ад недасканаласцяў жыцця. Нашых з вамі дзяцей.

Зазвычай на вачах у людзей — гучнае, дарагое, прэстыжнае. Вялікая імпрэза прыцягнула, так бы мовіць, грамадную ўвагу да дзіцячых тэатраў і іхніх праблем, і грамадства, прыемна здзіўляючыся, дадалася: зала беларускага ТЮГа ўжо чатыры гады запар бітма набітая. Мінула зусім няшмат часу пасля наведання школ, садкоў, летнікаў з неаб'якавымі расповядамі пра тэатр і запрашэннямі на спектаклі, — і ТЮГ сцвердзіўся, папулярнызоўчы сябе. Сцвердзіўся, скіроўваючы спектаклі ды пэдагагічную дзейнасць такім чынам, што ў кіраўніка канферэнцыі, акадэміка, доктара навук прафесара Якава Каломэнскага былі ўсе падставы разважаць пра дзіцячы тэатр, як пра сродак развіцця і самаразвіцця асобы. Цікава, што распрацоўка тэорыі развіцця асобы дзіцяці (як і тэорыя дзіцячай гульні, як і псіхалогія мастацтва) займаўся наш званы суайчыннік Леў Выгодскі, — яго работы не раз згадвалі, на іх не раз пасылаліся ўдзельнікі канферэнцыі. Праўда, сп. Хубэрт Флаухбэр, кіраўнік гурта "Шнаўль" Нацыянальнага тэатра з Мангайма, заўважыў, што тэмы і справаздачы канферэнцыі былі, па-большыні свайй, гадта агульныя, дужа шырокія. Шкада, што гуртка пра адметнасці дзіцячага ўспрымання спектакля не перайшла ў абмеркаванне, і слушная заўвага Аляксея Барадзіна, кіраўніка Расійскага акадэмічнага маладзёжнага тэатра, не набыла паслядоўнага каментарыя, — а сп. Барадзін якраз сцверджаў, што відовішча для дзяцей ні ў якім выпадку не павінна быць спрошчаным або адаптаваным, бо тады перадусім трэба сумнявацца ў самой прыналежнасці гэтай праявы да мастацтва.

Выступленні ўдзельнікаў перапыняліся толькі ўвечары — спектаклямі. Самыя шчырыя і актыўныя выклікаў спектакль Беларускага ТЮГа "Пра гэта не гавораць...". У свой час ягонаму з'яўленню паспрыяў сп. Флаухбэр, даводзячы сваю рацыю набалеласцю праблемы: сексуальнае выхаванне дзяцей

доўгі час не заахвочвалася ў Германіі, а сексуальнага гвалту, ад якога цяжкі дзеці, нібыта і ўвогуле не існавала. Мусім пагадзіцца, што ў сучасным беларускім грамадстве гэтыя далікатныя тэмы не карыстаюцца пільнай і далікатнай грамадскай увагаю — часцяком таму, што культура іх публічнага абмеркавання яшчэ не напрацаваная. Якою недачыткальнаю, проста забароненаю, у тым ліку і для дзіцячага тэатра, была тэма, якую спрадвеку фармулююць так: адкуль бяруцца дзеці? Колькі вынаходлівых адказаў ведаюць дарослыя! Як пасмейваюцца з іх дзеці... Але часам дзіцячаму смею бракуе добразычлівага разумення і адкрытасці. Спектакль ТЮГа каштоўны ўжо тым, што ставіцца да адвечнага пытання з вялікім гумарам і прапануе глядачам своеасабліваю гульні... з пэўнымі ведамі па генетыцы. "Гэтага спектакля мы чакалі дваццаць гадоў!" — засведчылі ад імя настаўнікаў на абмеркаванні.

Адзін з нямецкіх спектакляў, "Першае каханне..." Р. Фінке, кранаўся сексуальнага гвалту. Шаснацігадовая дзяўчына, зазнаўшы яго ў маленстве, не магла паразумецца з юнаком, які шчыра ёй сімпатызаваў...

Якраз на гэтых двух спектаклях і выявілася розніца ў падыходах да твору на "забароненую" тэму. Калегі з Нямеччыны меркавалі, што на сцэне варта толькі ўсё назваць, пазначыць, задаць тэму для абмеркавання пасля спектакля, — так бы мовіць, вырашыць сцэнічны канфлікт намаганнямі глядачоў, даць ім магчымасць выгаварыцца і тым самым напоўніць зведцаў рэабілітацыйны эффект пастаноўкі. Пытанне толькі ў адным: ці захочуць глядачы ладзіць свой спектакль-абмеркаванне пасля ўсяго, што пачулі са сцэны? Бо пачулі відэавочна болей, чым пабачылі, чым уявілі. Беларускія і расійскія спектаклі ні да якіх абавязковых спрэчак на забароненыя тэмы не змушалі, бо нешараговымі мастацкімі сродкамі, з гумарам і, адначасова, філасофскім настроем, добра вядомым, традыцыйным чынам заахвочвалі глядачоў прыслушацца да саміх сябе, даверыць на час спектакля свае сумнівы, страхі ды комплексы тэатру. "Наш гарадок" Т. Уальдэра ды "Вечарына рускіх вадзвіляў" у пастаноўцы, адлаведна, Аляксея Барадзіна і Алены Даўгіной (яны прадставілі Расійскі акадэмічны тэатр моладзі) выконваліся вельмі маладымі актэрамі, леташнімі выпускнікамі-аднакурснікамі ППІСа (РАТІ). Яны ўяўляюць сабою ўжо зладжаны ансамбль і ўмеюць працаваць у самых палярных жанрах. Слушны тон спрэчкам ды абмеркаванням задаў Беларускі ТЮГ спектаклем "Стваральніца цуду" У. Гібсана (рэжысура У. Салюка), — на тэму не тое каб забароненую, але ніяк не прынятую, не

жаданую за мінулым часам на падмостках дабрабытнага савецкага дзіцячага тэатра. Гісторыя слепаглуханамой дзяўчынкі ўжо не раз вабіла тэатры (пастаноўкі ажыццяўляюцца і дагэтуль у самых зможным і самых, мовім так, нетэатральных краінах). Яе ўва-сабленне беларускімі майстрамі прызнана беззаганым, а таксама вартым доўгага сцэнічнага веку. Тэатральныя спецыялісты, адзначыўшы работы Веры Кавалеравай, Расісы Астразінавай, Веры Зотавай і Алены Галібінай, Аляксандра Мінаева і Іллі Іліна (увогуле ў зладжаным калектыве расіяны вылучаць кагосьці выпадала толькі паводле, так бы мовіць, аб'ёму спраўджанае ролі), Шарлоты Кнапштайн, Герда Рыгара і Клауса Гэррэ, сведчылі пра шматлікія вартасці мастацкай праграмы трынаале. Мадэст Абрамаў і Ігар Андрэеў, прыняўшы віншаванні, падтрымалі і ідэю, і праект стварэння міжнароднай лабараторыі для вывучэння і вырашэння праблем дзіцячых тэатраў. Дзіця, шукаючы адказаў на самыя далікатныя пытанні, — падкрэсліваў у сваім выступленні Мадэст Абрамаў, — не заўсёды можа разлічваць не тое што на дарослых, але нават на ўласную сям'ю. Абавязак тэатра (насперак вуліцы, двару, кіно, тэлебачанню) — не адкінуць, не абысці, не забараніць тэму, праблему, пытанне, а перш-наперш — абараніць самое дзіця... Хоць бы сродкамі мастацтва. Калі не мастацтва, дык... хто? Пытанне часу. Пытанне на ўсе часы?..

Жаіна ЛАШКЕВІЧ

На здымак: сцэны са спектакляў "Першае каханне..." Р. Фінке і "Вечарына рускіх вадзвіляў".

Фота Віктара СТРАЛКОЎСКАГА

І КРЫТЫКІ КРЫЧАЛІ "БРАВА"...

Першага лістапада Львоў сустрэаў сваіх гасцей цёплым сонечным надвор'ем і новым павышэннем цэн. На міжнародны тэатральны фестываль "Залаты леў-94" у горад збіраліся тэатральныя калектывы з розных бакоў свету: з Бруселя і Кіева, Пярмі і Ашхабада, Масквы, Вільні, Якуціі, Вялікабрытаніі і яшчэ, і яшчэ. Усяго ў "злёце" ўдзельнічала каля 30-ці труп.

Арганізатары фестывалю — усмешлівыя людзі з надлісам "Hello" на візітнай картцы — работнікі Львоўскага Духоўнага тэатра "Увакрасэнне". Дырэктар "Залатога льва" — мастацкі кіраўнік тэатра Яраслаў Федарышын. Яму больш за ўсё і не пашанцавала з павышэннем цэн у дзень адкрыцця. Каб разлічыцца за ўздаражэлюю гасцініцу, ён вымушаны быў узяць ссуду пад залог будынка свайго тэатра... Герцазм?! Але, як высветлілася, апраўданы.

Фестываль удаўся! Гэта было бачна па абавязковых аншлагах на ўсіх шасці пляцоўках усе 10 дзён. У рамках свята праходзілі і вулічныя шэсці, і выстаўкі мастакоў, і творчыя сустрэчы з вядомымі артыстамі (напрыклад, з А. Пятрэнкам, А. Рогаўцавай...).

"Залаты леў" сёлета праходзіў ужо трэці раз. Але ўпершыню — са статусам міжнароднага.

Рэспубліка Беларусь не ўпершыню была прадстаўлена на фестывалі (калісьці там брала ўдзел трупа М. Трухана). Цяпер быў запрошаны мінскі Альтэрнатыўны тэатр. Мінчукі прывезлі два свае знакамітыя спектаклі: "Кароль памірае" Э. Ёнскі і "Камедыя..." У. Рудава па творах К. Марашэўскага і Ф. Аляхновіча. Напэўна, спалучэнне менавіта гэтых спектакляў, якія належыць да палярных жанраў (парадакспальная трагедыя і камедыя), найбольш поўна можа прадэманстраваць творчыя магчымасці калектыву.

У назве фестывалю ўказваецца, што ён арыентаваны на маладзёжныя і эксперы-

ментальныя тэатры. У плане "ўзраставага" складу ўдзельнікаў вызначэнне зусім апраўдалася: амаль усе прадстаўленыя тэатры — калектывы маладыя. З эксперымантам было горш, хоць ён і не быў выключаны цалкам.

Гаворачы аб прэм'еры, прапанаванай гаспадарамі фестывалю, тэатрам "Увакрасэнне", — "Пачатак жаху" У. Шаўчука (рэжысёр Я. Федарышын), крытыкі і гледачы ветліва адзначалі цікавасць тэмы і наракалі на складанасць перанясення матэрыялу апошні-першакрыніцы на сцэну.

Чакалі шуму-гвалту ад прывезенага Р. Віцкоком спектакля "Рагата" паводле п'есы В. Каляды. Скандал быў. Думкі падзяліліся на палярна-супрацьлеглыя. Бюлетэнь фестывалю, што выходзіў праз дзень, змясціў і захопленыя вершы гледача, прысвечаныя Р. Віцкоку, і ў другім нумары, далёка не ўхвальныя, нават крыўдныя водгукі пра ягоны "спектакль-рэпетыцыю" (так рэжысёр вызначаў жанр сваёй пастаноўкі).

Адкрыццём для большыні гасцей сталіся спектаклі Львоўскага Маладзёжнага тэатра імя Леся Курбаса. Пра "Забавы для Фаўста" паводле Ф. Дастаеўскага Санкт-пецярбургскі крытык Ю. Кобец, напрыклад, сказаў так: "Калі ў горадзе ёсць такі спектакль, то здаецца, што "свет перакуліўся", здзейсніўся талаграфічны зрух і тэатральныя сталіцы перамясціліся, памянліся месцамі. Не ведаю, што скажучы мае калегі з Масквы, але ў нашым правінцыйным Пецярбурзе такіх спектакляў проста няма... Я ўпершыню ў жыцці крычаў "брава".

Дарэчы, мастацкаму кіраўніку тэатра імя Л. Курбаса В. Кучынскаму падчас фестывалю прасвоілі званне заслужанага дзеяча мастацтваў Украіны.

Пад заслону "Залатога льва", у два апошнія дні, практычна ўсіх чакала радаснае адкрыццё — спектаклі мінскага Альтэрнатыўнага тэатра. Арганізатары фестывалю сцвярджаюць, што яшчэ не было выпадку, каб адзін тэатр сабраў столькі прызоў, як гэта ўдалося беларускай трупе. Журы не сумнявалася, што пальму першынства трэба аддаць АТ, але не магло выбраць: якому з спектакляў тэатра. "Камедыя..." (рэжысёр А. Андросік) аказалася першай на фестывалі па яркасці, самабытнасці, гумары, блікучасці акцёрскіх работ. "Кароль памірае" (рэжысёр В. Грыгалюнас) здзівіў арыгінальнай, незвычайнай формай, нестандартным рэжысёрскім рашэннем, глыбінёй філасофскай думкі.

Альтэрнатыўны тэатр атрымаў гран-пры "Залатога льва" за фестывальную праграму. Акцёр Ігар Забара — праз журы за лепшую мужчынскую ролю караля Беранжэ I з "Караля...". А. Артур Шуляк, выканаўца ролі селяніна Дзяменця ў "Камедыі..." — прыз Кіеўскага СТД.

Калі на ўрачыстым закрыцці "Залатога льва" быў названы Альтэрнатыўны тэатр, і яго мастацкі кіраўнік узяўся на сцэну, у зале распачалася авацыя. Дарэчы, той пецярбургскі крытык, які ўпершыню ў жыцці крычаў "брава" на спектаклі Львоўскага тэатра імя Л. Курбаса, на тым самым фестывалі крычаў яго яшчэ тройчы: на абодвух спектаклях Альтэрнатыўнага і на цырымоніі ўручэння мінскім акцёрам прызоў "Залатога льва".

Аксана МІХЕЕВА

На здымках: Ігар Забара ў ролі караля Беранжэ I; Артур Шуляк у ролі Дзёмкі.

Фота Алены ЕЖАНКОВАЙ і Алены АДАМЧЫК

СВЯТА "ЧЫРВОНЫХ ГВАЗДЗІКОЎ"

У актавай зале Беларускага эканамічнага ўніверсітэта сабралася звычайная публіка — студэнты, выкладчыкі, нешматлікія госці. Усе яны з цікавасцю паглядалі на святочна апранутых мужчын, якія размясціліся на першых радах і з хваляваннем чакалі пачатку вечара. Гэта сённяшнія імянінкі — удзельнікі мужчынскага вакальнага ансамбля дацэнтаў і прафесараў "Чырвоныя гваздзікі", якому споўнілася дваццаць гадоў.

Калісьці, у час падрыхтоўкі да чарговага агляду мастацкай самадзейнасці, утварыўся гэты калектыв.

— Здаецца, гэта было зусім нядаўна, хаця прайшло шмат часу, — успамінае нязменны кіраўнік ансамбля заслужаны работнік культуры Сяргей Галаўко. — Сваё "імя" калектыву атрымаў ад назвы першай песні ў нашым рэпертуары. Спачатку ў ансамблі было сем чалавек, затым — шаснаццаць, цяпер ужо — дваццаць два.

У свой час Сяргей Аляксандравіч скончыў вакальнае аддзяленне Мінскага музычнага вучылішча. Потым спяваў у хорах Г. Цітовіча, Белтэларэдыі. Пазней скончыў Інстытут замежных моў і прыйшоў выкладаць французскую мову ў Інстытут народнай гаспадаркі.

— Калі быў арганізаваны наш ансамбль, мне прапанавалі стаць яго кіраўніком, — расказвае С. Галаўко. — Маўляў, у нас жа ёсць прафесіянал. Я падумаў і згадзіўся. Паступова гэтая праца мяне вельмі захапіла. Як вакаліст, шмат увагі ўдзяляю працы над гукам, пастаноўцы голасу, нюансіроўцы, дыкціі.

Поспех не прымусіў доўга сябе чакаць. Праз чатыры гады ансамбль "Чырвоныя гваздзікі" заняў першае месца на конкурсе мастацкай самадзейнасці сярод калектываў вышэйшых навучальных устаноў. З таго часу пачалі запрашаць на самыя ганаровыя адказныя канцэрты. Часта выступае ансамбль і ў сваёй роднай ВУ. Вязджае з канцэртамі да сельскіх працаўнікоў. Зусім нядаўна спявакі канцэртавалі ў Пухавіцкім раёне. Нярэдка бываюць і ў Чэрвеньскім — над гэтым раёнам шэфствае калектыву эканамічнага ўніверсітэта. Выступалі ў Польшчы і

зараз рыхтуюцца паехаць у гэтую краіну зноў.

Чатырнаццаць гадоў назад ансамбль атрымаў званне народнага і ўжо чатыры разы пацвярджае яго. Кіраўніку "Чырвоных гваздзікоў" Сяргею Галаўко ў 1987 г. нададзена ганаровае званне заслужанага работніка культуры.

...У той святочны вечар шмат добрых, шчырых слоў пачулі ў свой адрас юбіляры. Іх цёпла віншавала кіраўніцтва эканамічнага ўніверсітэта. Дарэчы, удзельнікі ансамбля не могуць паскардзіцца на недахоп увагі ці даламогі з боку начальства.

Сардэчныя пажаданні выказалі ўдзельнікам ансамбля прадстаўнікі ўніверсітэта культуры. Вялікія жарты, гумар гучалі ў віншаваннях жаночага вакальнага ансамбля педагогаў "Элегія" і студэнцкага тэатра мініяцюра. Потым узяў слова маэстра харавых спеваў Віктар Роўда:

— На працягу многіх гадоў на аглядах харавой мастацкай самадзейнасці я ўзначальваў журы і заўсёды ганарыўся гэтым таленавітым калектывам. Нядаўна ён чапёрты раз пацвердзіў сваё званне народнага. Сёння як і раней ансамбль гучыць цудоўна.

І прысутныя пераканаліся ў гэтым. З кінакадраў дакументальнай стужкі пра ансамбль і непасрэдна са сцэны гучала адна і тая ж песня — "Чырвоныя гваздзікі" — своеасаблівае візітуйка калектыву. І даўняе выкананне, і сённяшняе былі па-свойму цудоўныя. Аднак, на мой погляд, у цяперашнім гучанні з'явіліся новыя фарбы, якія ўнеслі экспрэсіўнасць, моц, свежасць. А яшчэ — зачароўвала слухачоў выкананне песні самадзейнага кампазітара П. Шаўко на тэст Г. Цітовіча "Наш Нёман". Амаль нікога не пакінула абьяка-

вым вядомай ўкраінскай народнай песня "Гляджу я на неба". Яркая, выразная, артыстычна выканаў яе саліст С. Васкоўскі ў суправаджэнні ансамбля. Разам са спевакамі падзяліў поспех акампаніятар — баяніст У. Вараб'ёў.

Некалькі народных песень — беларуская, польская, літоўская — прагучалі акампанавана. Галасы спевакоў уражвалі свежасцю, сакавітасцю, гармоніяй: яркае, чыстае гучанне тэнараў адцянялі барытоны, басы.

З асаблівым пачуццём, як туга па маладосці, была выканана армейская песня "Нічога не гаварыла", у якой цудоўна саліраваў Г. Захараў. Гэтая лірычная песня нагадвае Георгію Захаравічу далёкі ваенны час, калі ён хлалчуком трапіў у партызанскі атрад. Вядома ж, што смеласць юнака на мяжы рызык вельмі была патрэбная на вайне, і ён стаў партызанскім разведчыкам. У ансамблі спявае яшчэ адзін удзельнік Вялікай Айчыннай Барыс Ільіч Любчэўскі, які ў войсках пяхоты прайшоў дарогамі вайны па тэрыторыях Венгрыі, Германіі. Гэтым пасіўным мужчынам, безумоўна, ёсць пра што раска-

заць студэнцкай моладзі. Вось чаму асаблівы сэнс укладваюць яны ў выкананне вакальных твораў вядомага нашага кампазітара, таксама ўдзельніка Вялікай Айчыннай вайны, У. Алоўнікава — "Брэсцкая крэпасць", "Лясная песня", "Даватар".

Разуменне таго, што ў наш нялёгі час песня не толькі ўпрыгожвае жыццё, але і дае магчымасць узвышацца над будзённымі праблемамі, даламагае спевакам трымацца, не старэць. Ці не таму выглядаюць яны зграбнымі, падцягнутымі, значна маладзейшымі за свой узрост.

Сёння лічачы за гонар прыходзіць у свой калектыв, спяваць у ім былыя ўдзельнікі ансамбля, якія ўжо не працуюць у эканамічным ўніверсітэце. Так, напрыклад, у гэты святочны вечар далучыўся да спевакоў уладальнік прыгожага баса, цяперашні рэктар Акадэміі фізкультуры і спорту В. Сакалоў.

Радасць ад мастацтва даламагае "Чырвоным гваздзікам" перажыць сённяшняе цяжкасці, духоўна перамагчы іх.

Вера КРОЗ

“ВЯЛІКАЕ
БУДАЎНІЦТВА”

Незвычайнае свята з такой назвай, у якім кожны — удзельнік дзеяння, падарыла мінскай дзяце дацкая фірма “Лега”. У ігравыя залы, што абсталаваны ў фав і на сцэне Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага, запрасілі адначасова каля шасцісот дзяцей. З дэталю канструктараў яны будавалі усё, на што здольна дзіцячая фантазія. А на сцэне тым часам пад кіраўніцтвам дызайнера фірмы “Лега” агульнымі намаганнямі ўзводзіўся сярэдневяковы замак.

На здымках: на дзіцячым свяце “Вялікае будаўніцтва”.

Фота Аляксея МАЦЮША (“ЛІМ”),
Віктара ТАЛОЧКІ (БЕЛІНФАРМ)

ВЕНІЯМІНУ
РУДАВУ — 80

Веніямін Рудаў — родам з Украіны, нарадзіўся ў сяле Долинскае Анянцкага раёна Адэскай вобласці. У 1931 годзе закончыў сярэднюю школу, пачаў працаваць настаўнікам. На доўгі час (1936—1962) звязаў свой лёс з пагранічнымі войскамі, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. У 1965—1970 гадах працаваў рэдактарам на рэспубліканскім радыё, а з 1970 па 1977 — літаратурным кансультантам газеты “Вячэрні Мінск”. Літаратурнай працай займаецца з 1954 года. Піша па-руску, хоць першую аповесць “Прыгоды на энскай заставе” (Львоў, 1957) напісаў па-ўкраінску. Кнігі В. Рудава выходзілі неаднаразова як у Маскве, так і ў Мінску — “Тусклое золата”, “Вьюга”, “Последний зов”, “Черная Ганьча”, “Калкан” і іншыя. Асноўная тэма — паказ няпростай службы тых, хто стаіць на абароне рубяжоў Айчыны. Праўдзіва расказаў В. Рудаў пра пагранічнікаў розных пакаленняў. І тых, хто змагаўся з ворагам у суровыя дні, калі над Радзімай нависла ваянная небяспека, і хто нясе службу ў мірны час.

Віншваем Веніяміна Самійлавіча з 80 годдзем! Зычым яму і надалей заставацца ў актыўным жыццёвым і творчым страі!

Георгій КОЛАС

18 снежня, на 66-м годзе жыцця, памёр пісьменнік Георгій Колас.

Георгій Данілавіч Колас нарадзіўся 26 лютага 1929 г. у вёсцы Куцень Чэрвеньскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям’і. Вясной 1930 г. у сувязі з калектывізацыяй і раскулачваннем разам з бацькамі сасланы на спецасяленне ў Гаінскі раён Комі-Пярмяцкай нацыянальнай акругі. Вызвалены 14 верасня 1945 г. У 1945 г. скончыў філалагічны факультэт Кудымкарскага настаўніцкага інстытута, у 1951 г. — акцёрскі факультэт Беларускага дзяржаўнага тэатральнага інстытута. Два гады працаваў акцёрам Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага ў Мінску. Затым быў супрацоўнікам газеты “Сталинская молодежь”, аспірантам Інстытута літаратуры і мастацтва Акадэміі навук Беларусі. У 1955—1961 гг. — галоўны рэдактар па рэпертуары драматычных тэатраў у Міністэрстве культуры рэспублікі, загадчык метадычнага кабінета культасветработы Белсаўпрофа. У 1961—1964 гг. — літсупрацоўнік газеты “Літаратура і мастацтва”, у 1967—1971 гг. — рэдактар аддзела крытыкі, бібліяграфіі і мастацтва часопіса “Нёман”.

З рэцэнзіямі, артыкуламі пра тэатральнае мастацтва і драматургію пачаў выступаць у 1953 г. Аўтар кнігі “Современник в гриме и без грима”, зборніка артыкулаў “Диалог через рампу”, шэрагу брашур. Яго пры належачы таксама шматлікі артыкулы аб старажытных беларускіх інтэрмедых, аб творчасці сучасных беларускіх драматургаў. Яго працы вызначаюцца прафесійнасцю, глыбінёй аналізу, тонкім адчуваннем мастацтва. На яго творчым рахунку каля трыццаці сцэнарыяў дакументальных, навукова-папулярных кіна- і тэлефільмаў.

Георгій Колас быў шчырым і прынцыповым чалавекам, чулым таварышам. Такім ён назаўжды застанецца ў сэрцах сяброў і ўсіх, хто яго ведаў.

Саюз пісьменнікаў Беларусі.

Мікалай РЫЖАНКОЎ

Беларускае выяўленчае мастацтва панесла вялікую страту. 8 снежня раптоўна памёр выдатны беларускі мастак, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, скульптар Мікалай Рыжанкоў.

Мікалай Аляксеевіч Рыжанкоў нарадзіўся 14 сакавіка 1932 года ў в. Гладкова Чавускага раёна Магілёўскай вобласці. Пасля вучобы ў Ленінградскім Вышэйшым мастацка-прамысловым вучылішчы імя В. Мухінай да апошніх дзён свайго жыцця працаваў на Радзіме. Галоўная тэма творчасці Мікалая Аляксеевіча — гераічная гісторыя беларускага народа. Ён створаў значную колькасць работ. Многія з іх увайшлі ў залаты фонд беларускага выяўленчага мастацтва. Мастак плённа вырашаў шматлікія тэмы ў манументальнай і станковай скульптуры, медальерным мастацтве, дробнай пластыцы.

М. Рыжанковым створаны шэраг помнікаў, у тым ліку Герою Савецкага Саюза Л. Даватару ў в. Хоціна Бешанковіцкага раёна, партызану М. Гойшыку ў Івацэвіцкім раёне, ахвярам фашызму ў Барысаве, партызанам Віцебшчыны ў Віцебску, Герою Савецкага Саюза А. Нікандровай у Дуброўне Віцебскай вобласці, мемарыяльны комплекс “Рыленкі” ў Дубровенскім раёне.

Створаны М. Рыжанковым (у сааўтарстве) помнік у гонар Маці-патрыёткі ў Жодзіне з’явіўся не толькі значнай старонкай манументальнага летапісу Беларусі, але і стаў сімвалам мацярынскага болю нашага народа, які страціў лепшых сваіх сыноў у барацьбе з ворагам за шчасце і волю Айчыны. За гэты помнік мастак атрымаў Дзяржаўную прэмію СССР.

М. Рыжанкоў аўтар шматлікіх станковых кампазіцый — як “Вайна 1812 г.”, “Партызаны”, “Дзеці”, “Новае Палессе”, “Не вяр-

нуліся”, “Мацярка, жонкам і сёстрам”; рэльефаў “Шлях героя”, “Навекі разам”, “Парад партызан у Мінску ў 1944 г.”, “Юнацтва” і іншых.

Доўгі час Мікалай Аляксеевіч з’яўляўся старшынёй бюро секцыі скульптуры Саюза мастакоў Беларусі, неаднаразова выбіраўся членам праўлення творчай арганізацыі.

Аматары мастацтва, прадстаўнікі творчых саюзаў, яго калегі па секцыі скульптуры ведалі М. Рыжанкова як ініцыятара цікавых і неабходных людзям пачынанняў. Ён прымаў актыўны ўдзел у справах адроджэння нацыянальнай культуры. Ён створаў мемарыяльную дошку М. Гусоўскаму, рэльефы, прысвечаныя вядомым асветнікам Беларусі эпохі Адраджэння, помнік М. Гарэцкаму.

За значныя дасягненні ў выяўленчым мастацтве скульптар узнагароджаны ордэнам Знак Пашаны.

Светлы вобраз Мікалая Аляксеевіча Рыжанкова, выдатнага дзеяча нацыянальнага выяўленчага мастацтва, назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

Міністэрства культуры і друку
Рэспублікі Беларусь

Саюз мастакоў Рэспублікі Беларусь

“ПАДАВАЦЬ ФАКТЫ І ПАДЗЕІ ЯК МАГА
АБ’ЕКТЫЎНА, ЛЕТАПІСНА, БЕЗАЦЭНАЧНА”

(Пачатак на стар. 5)

раней некаторыя, як шаблямі размахвалі цытатамі з Маркса і Леніна, сачылі, каб, не дай Бог, хто-небудзь не парушыў партыйнай лініі, дык цяпер... Неяк заходзіць да мяне ў кабінет адносна малады чалавек, называе сябе археалагам, кладзе на стол ліст. Чытаю — выяўляецца, што гэта кандыдат навук, ён лічыць сябе дыскрэдытаваным як вучоны, бо ў яго артыкулах, змешчаных у “Археалогіі і нумізматыцы Беларусі”, ёсць недакладнасці і адступленні ад таго, што ён пісаў. І таму ён патрабуе выплаціць яму “за нанесены маральны ўрон” даволі кругленькую суму. Спрабую тлумачыць аўтару — так, мы разбіралі гэтую справу. Супрацоўніцы, якая дапусцілавольнасць у абыходжанні з яго тэкстам, аб’яўлена вымова. Далі мы ў канцы кнігі і папраўкі. Мала гэта аўтару — плаці грошы! Але ж віну выдавецтва ў такім выпадку, як, дарэчы, і суму грошай “за маральны ўрон” павінен устанавіваць не аўтар, ды і не галоўны рэдактар, а суд! Доўгая мая размова заканчваецца пагрозай: “Вы яшчэ ўспомніце мяне, я пастаўлю вас на калені!” Ці вось другі прыклад. Некалькі гадоў назад ў Энцыклапедыю ўзялі супрацоўніка. Да гэтага яна закончыла ўніверсітэт, вучылася ў аспірантуры АН, працавала ў музеі Максіма Багдановіча. З узнікненнем Беларускага народнага фронту стала яго актывісткай. Маладую энергічную супрацоўніцу заўважылі, прызначылі загадчыцай рэдакцыі. Здавалася б, працу ў адраджанне роднай культуры. Аж не. Што ні даручы — паспяхова праваліць. Даручылі падрыхтоўку энцыклапедыі “Максім Багдановіч” — наадрэз адмовілася гэтым займацца. Захацелі выдаць у серыі “Энцыклапедычная бібліятэка школьніка” даведнік “Беларуская мова” — не ўзялася гэта рабіць. Тры слоўнікі для Універсальнай і то не змагла па-належаўму падрыхтаваць. Уся дзейнасць загадчыцы звялася да пісання “дакладных” на сваіх падначаленых, вайны з імі. Давялося пазбавіцца ад такой “загадчыцы”. І што? Паляцела скарга ў самыя

высокія інстанцыі. Вядома, сябе былая загадчыца выставіла вялікай абаронцай справядлівасці. Што ж да кіраўніцтва “Беларускай Энцыклапедыі”, дык яно, паводле слоў “пакрыўджанай”, займаецца ні больш ні менш як “злачынным” дзейнасцю — збіраецца выдаваць універсальную энцыклапедыю, хоць гэта, маўляў, ніяк нельга рабіць — дорага, ды і час для такога выдання не паспеў. Словам, разважае як старая пенсіянерка бальшавіцкага гарту... Але “пакрыўджаную” пасля гэтага ліста заўважылі, узялі на працу ў прэзідэнцкую каманду. Вось вам і актывістка народнага фронту!

Наогул, на антыбеларускай справе і раней рабілі сабе кар’еру многія. Спрабуе гэта рабіць сёй-той і цяпер, забываючы, чым канчалася такое. Хвала Богу, пераважная большасць і аўтараў, і супрацоўнікаў “Беларускай Энцыклапедыі” — людзі высокай маральнай чысціні, дасведчаныя і высокакультурныя, патрыёты Бацькаўшчыны. Таму, можа, і беларускі энцыклапедычны цэнтр сёння — адзін з самых аўтарытэтных і вядомых не толькі ў СНД, але і ў Еўропе. Да нас прыязджаюць вучыцца, пераймаць вопыт. Гэта зусім не значыць, што мы задавалены ўсім, што ў нас ёсць. Мяжы ж дасканаласці няма. Калісьці — і гэта вядома ўсім! — французскія энцыклапедысты, можна сказаць, вярнулі да жыцця Францыю. Беларускае энцыклапедысты таксама імкнуцца ў меру сіл і здольнасцей уносіць сваю лепту ў адраджанне Беларусі.

— Відаць, з вашым прыходам ў “БелЭн” прыйшлі і новыя людзі?

— Так, прыйшлі, сёго-таго я назаву — гэта пазт Янка Сіпакоў, кандыдат філасофскіх навук С. Дубянецкі, кандыдат геаграфічных навук В. Кісель, кандыдат фізіка-матэматычных навук А. Болсун, кандыдат хімічных навук Л. Скрыпнічэнка... Усе яны выдатна працуюць. Але мэты такой я не ставіў — прывесці з сабой новых людзей. Я вельмі ж цаню ранейшых супрацоўнікаў, іх вопыт працы ў выдавецтве — гэта неацэннае багацце, якім яны шчодра

дзяліцца з навічкамі. У спалучэнні вопытных кадраў з новымі толькі і можна дасягнуць мэты.

— Адчуваю, вы не шкадуеце, што сталі галоўным рэдактарам такога аўтарытэтнага выдавецтва?

— Страціўшы галаву, па валасах не плачце. Ды і шкадуць не шкадуць, а працаваць трэба. Адчуваю вялікую адказнасць і за тых выданні, над якімі працую і якія хочацца выдаць, і за калектыв, які аддае ўсе свае сілы дзеля любімай справы. Забяспечыць людзей зарплатай і ўсім неабходным — гэта клопат Галоўнай рэдакцыі і яе кіраўніка. Ды і напрамак правільны вырацаваць, стратэгію выдавецтва...

— А як адчувае сябе ў такіх варунках творца праца Сачанкі-пісьменніка?

— На жаль, часу на творчасць пісьменніку Сачанку не застаецца. Два гады не быў у адпачынку. Прыходжу ў выдавецтва часта раней за ўсіх, пакідаю працу часта пазней за ўсіх. Не думаю, што распрацоўка новых выданняў і 18-томнай “Беларускай Энцыклапедыі” зойме столькі часу! Ды і размовы з супрацоўнікамі і аўтарамі, усталяванне новых поглядаў на з’явы і факты — ох, колькі гэта патрабуе сіл, такту, цярдзення і волі!

— З якімі новымі вашымі творамі мы зможам пазнаёміцца ў бліжэйшы час?

— У канцы гэтага года ці ў пачатку наступнага выйдзе трэці том майго “Выбранага”. Разам з раней выдадзеным двухтомнікам гэта будзе пяць тамоў лепшага, што я напісаў у прозе. Па-за гэтым пяцітомнікам засталіся нарысы, гістарычныя і літаратурныя эсы, успаміны. Гэта яшчэ тры тамы! Два гады ляжыць у выдавецтве “Мастацкая літаратура” новая мая кніга “Пад сузор’ем сярпа і молата”. Напісалася і яшчэ адна кніга. Але ці буду я ў бліжэйшы час яе друкаваць — пакажа час...

Інтэрв’ю ўзяў
Алесь МАРЦІНОВІЧ

ЦІ МОЖНА ПАДАРЫЦЬ... МАРУ?

(Пачатак на стар. 1)

І нядаўня прэм'ера — "Дон Кіхот". Вялікай павагі заслугоўвае тое, што балетны калектыў тэатра бярэцца за ўвасабленне сур'ёзных твораў, якія даюць артыстам магчымасць для творчага росту. А ў нас жа танцуюць зусім юныя выпускнікі Беларускага харэаграфічнага вучылішча, якія, безумоўна, марылі пра вялікую сцэну, пра класічныя партыі... Мара здзейсніла-

ся, у іх ёсць магчымасць цікава творча працаваць, развівацца ў прафесіі, чаго практычна не даваў жанр музыкамедыі іхнім папярэднікам. Трапіць на акадэмічную сцэну, у ДАВТ, шанцуе не ўсім, альтэрнатывы ж дасюль не было, хаця, напрыклад, у Маскве ёсць не толькі Вялікі тэатр, а яшчэ каля чатырох дзясяткаў балетных калектываў і кожны з іх даводзіць сваё права на жыццё ў мастацтве".

Будзем лічыць, што "альтэрнатыва" з'явілася і ў нашай краіне. "Дон Кіхот" Л. Мінкуса ў сцэнічнай рэдакцыі ды пастаноўцы сусветна вядомай "зоркі" Любові Кунакавай і Сяргея Штыкава захаваў усе іскрынкі класічнай харэаграфіі А. Горскага, але атрымаўся зусім адметным, дынамічным, кампактным, разлічаным на невялікі выканаўчы склад, спектаклем. Радуе, як прыгожыя малюнкi ў кніжцы, афармленне (сцэнаграфія І. Нежнага, касцюмы Т. Тулуб'евай). Годная праца дырыжора-пастаноўшчыка В. Чарнухі. Не шкадуе публіка далоні, вітаючы захоплены тэмпераментны дуэт Юлі Дзятко (Кітры) ды Кастуся Кузняцова (Базіль), іх чароўных партнёраў Л. Кісялёву (Вулічная танцоўшчыца) ды В. Іванчанку (Мерседэс), дасціпных партнёраў А. Якуціка (Ларэнца) ды У. Крупскага (Гамаш). Апладысмантамі не абдзелена і хрэстаматыйная пара — Дон Кіхот (Г. Казлоў) ды Санча Панса (К. Чушкін). Вось, бадай, і ўсё, што можна дадаць да "чароўных імгненняў" спектакля, адлюстраваных на здымках.

С. ВЕТКА

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

ВІЦЕБСКАЯ
СНЯЖЫНКА

Зноў сабраў гасцей конкурс "Віцебская сняжынка". На традыцыйны міжнародны конкурс спартыўнага бальнага танца прыехалі 115 пар з Мінска, Гродна, Масквы, Іўкнінга Ноўгарада, Санкт-Пецярбурга, Рыгі, Каўнаса. Яркае, экспрэсіўнае відовішча прывабіла тысячы прыхільнікаў.

На здымку: фрагмент конкурсных выступленняў.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛІНФАРМ

"РАНИЦА"
УЛАДЗІМІРА
КУДРЭВІЧА

Біяграфія Уладзіміра Кудрэвіча (1884—1957), выдатнага жывапісца, каларыста, як кажуць, ад бога, вядома. Але выстава яго творчасці, што адбылася ў Нацыянальным мастацкім музеі, стала адкрыццём. Не столькі імені мастака, колькі таго значэння, якое атрымала яго творчасць, які выклікае яго славутая карціна "Раніца вясны" (1927). Яна, як адзначыў М. Шчакацін, стала водападзелам, пачаткам новага этапу ў беларускім жывапісе. Празрысты колер, лёгкі мазок, адчуванне радасці, складаная і ў той жа час дакладная кампазіцыя, імпрэсіяністычнасць светаадчування даюць уяўленне пра вышынню жывальніцкую дасягненні таго часу. І пра тое, як многа страціла беларускае мастацтва, калі ад усяго творчага багацця 20-х — пачатку 50-х гг. У. Кудрэвіча пасля вайны засталася толькі адна работа, ды і то ацалелая дзівам сярод папалішчэй мастакоўскага дома ў Мінску.

Уладзімір Кудрэвіч пасля напісаў яшчэ шмат раніц. У іншым стылі, манеры. Таму што ішлі трыццатыя дні п'яцідзесятых. Але тым не менш захаваліся ён як майстар пэндзля, не знікла знаёмая празрыстасць і лёгкасць, засталася пачуццё прыгажосці наваколля. І гэта ўражвае нейкай сапраўднай, не культаванай жыццёсцвярдальнай сілай.

Н. Ш.

ТЭАТР —
У ТЭАТРЫ

Акурат так можна сказаць пра спецыяльную праграму "Тэатр-ліцей", што ажыццяўляецца ў Беларускай рэспубліканскай тэатры юнага глядача. Гэта свайго роду ўрок-спектаклі, якія адрасуюцца школьнікам. Вучні сталіцы дагэтуль маглі пазнаёміцца са спектаклямі і прыйдзе новых пакаленняў... у цэнтры якога той Янка Купала, пра якога да нядаўняга часу мы ведалі вельмі мала; "Абаранная песня" — у якім па-новаму прачытавае жыццё і творчасць Міхася Чарота.

І вось чарговы ўрок-спектакль. Гэтым разам пад назвай "Далучанасць". Аўтар п'есы А. Вольскі, зварнуўшыся да вобліку Алаізы Пашкевіч (Цёткі), глянуў на яе не як на хрэстаматычную пазтэсу-рэвалюцыянерку, а на як выдатнага адраджэнца пачатку нашага стагоддзя, аднаго з тых, хто ўсё сваё свядомае жыццё адстойваў беларускасць, спрыяў таму, каб беларусы маглі "людзьмі звацца".

Ролю Цёткі выканала Л. Горцава, яе мужа С. Кайрыса — Л. Улашчанка, Ф. Багушэвіча — А. Курловіч, малодшай сястры пазтэсы Зосі — С. Баравік, нянькі Ягасі — К. Доўнар.

У спектаклі заняты і сам аўтар — пазт і драматург А. Вольскі. Да месца ў сюжэтнай канве прадстаўлення і ўрывах са спектакля "Рындэчка" М. Крапіўніцкага. Тым самым адчуваецца яшчэ большая павязь часоў, падданасць дня ўчарашняга і сённяшняга.

Як вядома, акурат у гэтым спектаклі, пастаўленым некалі трупай І. Буйніцкага, Цётка выконвала галоўную ролю.

Першымі глядачамі спектакля "Далучанасць" сталі старшакласнікі Мінска і настаўнікі горада. Яны па вартасцях ацанілі новую работу мастацкага кіраўніка ТЮГа М. Абрамава.

НОВЫЯ СТАРОНКИ

(Пачатак на стар. 9)

значыць, не давядзецца — чэрап ды яшчэ раскросены... Хто? Чым? Дзе?.. "Хутчэй прыезджайце!" — і кінула трубку.

Прыезджаем. Звонім. Дзверы адчыняе жанчына. Гадоў пад сорок. З прыкметнай ужо сівізнаю. Апанутая пахатняму, спішла, але ахайна. Не як іншы раз трапляеш... І кватэра як кватэра. Ніякага рэзруху ці слядоў бойкі. Толькі ў чыстым пярэднім пакоі ляжыць на канапцы і сапраўды скрываўлены мужык. У піжаме. У хатніх пантофлях на босую ногу. Прыціскае да галавы ручнік.

— Што здарылася? — пытаюся ў жанчыны.

— Спытайце ў яго.
— А ён здольны?..
— Здольны.
— Што здарылася, дарагі? — звяртаюся ўжо да мужчыны.

— Мне кепска..
Дзіва што кепска. Аглядаю папярпеўшага. Фельчар звычайна дастае спірт, марлю. Рытуе ўкол.

— Ф-ю-у!.. Хто гэта яго так? Чым? Дзе?..

— Тут, у гэтым пакоі, — лаканічна адказвае жанчына.

— Доктар, мне нядобра, мне кепска..

Добрага сапраўды мала. Здараецца, праўда, і горш... Выпадак, аднак, не дэталёны.

— Дык, можа, нехта ўсё ж мне растлумачыць, што здарылася? Не на вуліцы ж, у канаве, падабраў я гэтага небараку і прывёз на гэту канапку?

— Ён сам вам усё раскажа. Ён жа не страціў прытомнасці.

Дзіўна, далажу вам, вытрымка ў гэтых жанчын! Колькі разоў за свой век падзівіўся я з іх... Але тут, у кватэры, з такой траўмай..

— А вы, дазвольце пацікавіцца, не здолееце даць мне патрэбнае тлумачэнне? — ужо не вытрымліваю, узрываюся я. — Кім вы даводзіцеся гэтаму чалавеку?

— Я яго жонка.

— Дык, можа, гэта справа вашых..

— Маіх, доктар... Але не бойцеся, я не збіраюся нікуды ні ўцякаць, ні хаваліца ні ад кога.

— Вы паедзеце з намі.

— Не, я не паеду... А калі вы яго выпішаце, звязьце яго на адрас, які ён вам пакажа.

Мы зрабілі сваю справу. Апрацавалі рану. Наклалі павязку і павезлі хворага ў бальніцу. А жонка так і не паехала з намі. Сама дастала з сумачкі свой пашпарт, прадэклавала ўсе патрэбныя пашпартныя звесткі, а фельчар потым іх звернуў... А ў бальніцу — не паехала! Вось я і кажу вам: ну і характар часам мае ваша сястра!

...Вам, вядома, не церпіцца даведацца, што гэта была за гісторыя? Бальнейшая, далажу вам! З гатунку тых прымітывуных анекдотаў, у якіх муж абавязкова едзе ў камандзіроўку...

"Паехаў у камандзіроўку" і гэты наш герой. На тыдзень паехаў... А сам паціхеньку атабарыўся, ну, не зусім каб у суседнім з уласным, пад'ездзе... Аднак у гэтым жа сваім, дзе ён жыў з жонкай і дзецьмі, доме. Якое тут дзіва, цяпер у гэтых мураваных муравейніках можна век звекаваць і не стрэць знаёмага чалавека... Жонка, хоць звычайна і даведваецца пра ўсё апошняе, на гэты раз здагадалася. Праўда, не ўпчыняла вэрхалу... І вось тым вечарам, калі ўжо добра ўпямнела, калі ўвесь свядомы люд прыліп да "Проста Марыі" і ўсякі рух на двары вымер, у жончыны дзверы раптам пазванілі. І жанчына, як была на кухні ля пліты, так і паспяшала на той званок, як трымала яе, з патэльняй у руках (толькі — чаму?!). І каго ж яна ўбачыла?.. Уласнага мужа! У піжаме. У хатніх пантофлях на босую нагу. І — уяўляеце? — з пустым вядром з-пад смецця!..

Гэта ён, гэтакі адданы каханак, паслугаваўшы каханцы, як стары звычайны конь, замест звабнай спежкі Амура, неўпрыкмет завярнуў на ўезджаную Гіменэву дарогу...

Жонка вачам сваім спачатку не паверыла! Але на яе тут жа нібыта зышло азарэнне.

— Што піжаму і хатнія пантофлі пакаваў ты ў камандзіроўку, мне гэта было звычайна і не дзіва. Але каб ты яшчэ і памыйнае вядро з сабой прыхапіў!.. — і як трымала ў руках раскаленую патэльню — Бог ведае, што яна там на ёй пякла-смажыла, — так і гахнула ёю па галаве свайго Адоніса!

...У бальніцы яго, вядома, як мае быць зашылі і залаталі. Нехта нават раіў яму падаць на жонку ў суд. Але ён не падаў. Казалі, пабаяўся.

Суд прысяжных... Ён, ведаеце, — ч а с а м — ведае, каго судзіць, каго судзіць.

ДЗЕЦІ

(НАШЫ Ё ІТАЛІІ)

1. "Хачу спаць з бабаю!"

Віцька з-пад Прапойска гэтым летам ляцеў у Італію. А ўвогуле ў Еўропу ляцеў ён ужо трэці раз. Па-першае — зона. Па-другое, у Віцькі не было бацькоў (ці невядома, дзе зараз бавяць час і ладуць свае жыцці іншыя цяперашнія — не такая ўжо гэта навіна — бацькі?), і ён жыў у бабы Антаніны. Па-трэцяе, была такая здагадка, што ў Прапойску знайшлася ўсё ж у Віцькі і важкая р у к а (Адзін толькі Бог святы ведаў, каму яна магла належаць?).

Кіраўнік аздараўленчай групы дзяцей, якая гэтым разам кіравалася з чарнобыльскай зоны ў Італію, праглядаючы спісы, калі дайшоў да Віцькавага прозвішча, толькі скрушна паківаў галавою:

— Няшчасная Італія, яшчэ і яна наплачацца з гэтым золатам!

Яўгенавіч — так карацей (каб не займаць доўга часу: Вячаслаў Яўгенавіч) звалі ўсе кіраўніка — Яўгенавіч, возячы такія групы па ўсёй Еўропе, ведаў і памятаў (дзіва дзіўнае!) кожнага свайго падапечнага не толькі ў твар, але і нораў кожнага ведаў, як сваіх уласных дзяцей.

— Ох, наплачацца! — і выпісаў сабе Віцькава прозвішча ў асобны нататнік — побач з іншымі — таксама "залатымі" — каб самому лішні раз даведацца яго, у італьянскай сям'і ўжо.

Віцька з-пад Прапойска — яму ўжо ішоў ці не восьмы год — быў па натуре непаспартны неслух і нэндза. Адрозніваўся нараджэння, нібыта створаны ён быў толькі для таго, каб не інакш як выкручвацца і ныць: "Ай, не хачу! Не буду!.. І драць дарэчным плачам горла: "Не буду! Не хачу!.."

І вось гэта шчасце ляцела — на трэцяе ўжо еўрапейскае лета — у Італію. І ўжо ў самалёце паспела яно абрумзаць усю групу і добра скалануць нервы ўсім, хто яе вёз: і кіраўніку групы, і ўрачам, і перакладчыкам.

— Не хачу ў Італію!
— Не буду сядзець з Васкям!
— На чорта мне каля вакна!
— Хачу піць фанту!

Ён ужо ўсё ведаў! Лічы, паў-Еўропы аб'ездзіў чалавек: і ў Бельгіі пабыў, і ў Германіі... І вось не жадаў у Італію!

...У невялічкім італьянскім гарадку, на беразе Янічнага мора, беларускіх б а м б і н і, як родных дзяцей, стрэлі шумныя добразычлівыя гаваркі італьянцы з падарункамі ў руках. У гурце ўласных дзяцей весела разбіралі яны іх па сем'ях і везлі дадому.

(У дужках трэба зазначыць, што браць на цэлы месяц чужых далёкіх дзяцей выказвалі жаданне найбольш сем'і бяднейшыя — па-італьянскіх мерках — сем'і з меншым дастаткам. У багатых, як і ўсюды на свеце, хапала клопату іншага, чым чужыя дзеці..)

Віцьку з-пад Прапойска — худзенькага, бледнага заморка ў аблезлых сінніх шорціках і гэтакі ж мыйтай-перамытай некалі чырвонай кашульцы — ўхапіла першая і штосілы прыцягнула да свайго мяккага шырокага жывата рухавая немаладая сінёра. У яе былі гэтакі ж, як і ў Віцькавай бабы Анта-

ніны, сівыя валасы, але Віцькава баба была худая, і валасы ў яе былі нейкія як спечаныя ўсё роўна, і былі абмы-як закручаны на галаве. А ў гэтай італьянскай сінёры валасы былі хоць і сівыя, але вакол галавы яны кружыліся, як маладая завіруха! І таму, напэўна, і сама яна была як маладая, а яго баба Антаніна была старая. Бо ў яе і плацця не было такога прыгожага, і пацерка бліскучых, як у сінёры Барбары, не было.

— Mio piccolino! Mio sole! Mia gioia! (Маё ты дзіцячка! Маё сонейка! Мая радасць!)

Сінёра Барбара тры месяцы як засталася ўдавою. Засталася адна на ўсе тры паверхі свайго апусцелага ўдовінага дому. Уласныя дзеці яе выраслі, у іх былі ўжо свае дзеці, свае сем'і, і жылі яны далёка, у іншых гарадах. І сінёра Барбара адчувалася цяпер, пасля пахавання мужа так, нібыта апынулася пасля караблекрушэння адна на бязлюдным востраве. І вось святая Мадонна зжалілася і паслала ёй на ўцеху гэта чужое дзіця..

Віцьку з-пад Прапойска сінёра Барбара адвела цэлы паверх: спальню з мяккім пружыністым ложкам, з пуховымі падушкамі і коўдрай і дзяціны пакой для гульні. У ім захоўваліся і трымаліся — да гэтага дня — кожная свайго месца ўсе цацкі яе ўласных дзяцей, з якімі гулялі яны, калі былі яшчэ малымі, як гэты худзенькі bambino!..

Віцька з-пад Прапойска належным чынам апаніў усё адрозніваў: з нагамі ўзлез на пуховы пружыністы ложак і з адчайным рогатам пачаў гайдацца на ім, аж пакуль не спапеў. А пасля накіраваўся ў дзяціны пакой і таксама выказаў — па-свойму — уласныя адносіны да існаючага там сумнага парадку. За нейкае паўгадзіны ён перавярнуў усё дагары нагамі і паадкручваў і паадламаў усё, што толькі адкручвалася і ламалася.

Ружовая ад дзіўнага гарачага шчасця, сінёра Барбара стаяла ў дзвярах, толькі ўсплэсквала рукамі і гучна смяялася і плакала:

— Vittorio! Mia gioia! (Вітторыя! Мая радасць!)

На вычэру Віцьку з-пад Прапойска яна выставіла ўсё, што толькі нагатавала, чакаючы яго і нават не ўяўляючы, які ён будзе. Віцька і за сталом надта не абмяжоўваў сябе. А яна з любасцю, аддаўшы найперш яму месца ў сваім сэрцы, як і не зважала на яго манеры і толькі паўтарала раз за разам:

— Vittorio! Mio bambino!

Віцька, як і яна яго, не разумее сінёру Барбару. Але пакуль што ім абойму хапала — для ўзаемнага паразумення! — і гэтых воклічаў.

— Ух ты! Здрава! — захоплены поркаў пальцам у нейкае высачэзнае, як вежа, збудаванне з марозіва Віцька і аблізваў палец:

— Смаката!

І сінёра Барбара яго добра разумела і залівалася шчаслівым смехам.

— Mia gioia! (Мая радасць!)

Пасля вяртання ў ўсіх уражанняў, якія выпалі ім за цэлы дзень, стомленыя Віцька і сінёра Барбара разышліся па сваіх паверхах, па сваіх спальнях. Віцька на трэці паверх. Сінёра Барбара — на другі.

Віцька яшчэ пагойдаўся на ложку, пакуляўся пераз галаву і, да краечку перапоўнены здаволенасцю жыццём, адрозніваў тут жа і заснуў.

Ноччу сінёра Барбара прачнулася на сваёй, як палігон, неабсяжнай, сямейнай пасцелі ад тоненькага плачу і н е ч а г а худзенькага і настылага ў сябе пад бокам.

— Madonna! — толькі і ўсклікнула сінёра Барбара, захінаючы ў гарачы мяккі адбымкі гэта н е ш т а — квалае, худзенькае, настылае.

...Дома ў сябе Віцька з-пад Прапойска спаў заўсёды ў ложку са сваёй старою бабай Антаніянай. Прачнуўся ён у чужой пасцелі, і яму зрабілася страшна.

— Хачу спаць з бабаю! — заплакаў Віцька і пайшоў шукаць яе..

— Vittorio! Mio sole! — суняшала яго сінёра Барбара, і Віцька хутка зноў заснуў у яе ласкавых адбымках.

Раніцай ён працнуўся і яшчэ неспіўся ў пярынах, як з падносам на руках, несучы яму ў пасцель сняданак, з'явілася на парозе сінёра Барбара.

— Buona matina, Vittorio! Buon appetito! (Добрай раніцы, Вітторыя! Прыемнага апетыту!)

Віцька, як кот, пацягнуўся, і з галавою нырнуў пад пуховую коўдру:

— Не хачу тут есці! Не буду!..

2. Нікола Паганіні

Яны ляжалі на пляжы і назіралі, як плавалі ў моры двое хлапчукоў.

— Як дэльфіны ныраюць! — захоплена ўсклікнуў бацька-італьянец.

— Як дэльфіны... — без усякага выразу на твары згадзіўся італьянец-сын.

— Адкуль гэтыя хлопцы?

— Чарнобыль, відаць, — лаканічна адказаў сын.

— Чарнобыль... — паўтарыў бацька, і ў вачах нібыта прытух яго паўднёвы жар.

— На каго ён падобны? Гэты высокі, засмалены? — паказаў ён на аднаго з хлапчукоў, калі яны выйшлі з мора.

— На каго? На каго... На Нікола Паганіні! Гэтакі ж графічны профіль!.. — у захопленым здзіўленні аж ускочыў з месца сын.

— Профіль... Ды не! Нікола быў шчуплы і малы. А гэты вунь якое вудзільна!

— І гэты худы.

— Гэты ростам большы... — не згаджаўся бацька, нібыта быў добра знаёмы ці зусім нядаўна страчаўся з ім, з тым сапраўдным Нікола Паганіні.

— Паслухай! — звярнуўся да самім ім вынайджанага Паганіні юны італьянец, звярнуўся спачатку па-італьянску (але яго не зразумелі), а потым пераклаў па-ангельску: — Я кажу, што ты падобны на Нікола Паганіні, а мой бацька не згаджаецца. Кажы: Нікола быў малы ростам.

— Скажы свайму бацьку, што Нікола Паганіні падрос, — па-ангельску адказаў "Нікола Паганіні". І яны з сябрам гучна зарагаталі.

Італьянец-сын, збіваючыся, пераклаў італьянцу-бацьку гэты адказ, і яны пасмяяліся ўжо ўсе разам, учатырох. Як добра знаёмыя.

"Паганіні" з сябрам нацягнулі майкі. У аднаго на грудзях быў значок "Пагона". У другога — бел-чырвона-белы спяжок.

— Што гэта азначае? — спытаў бацька-італьянец, паказваючы на хлапечыя значкі.

Сын пераклаў на ангельскую мову. (Хлапчукі ў сваёй школе італьянскай не вывучалі — вывучалі ангельскую).

— Рэспубліка Беларусь, — годна, у адзін голас, адказалі хлапчукі па-беларуску.

Бацька з сынам паглядзелі адзін на аднаго.

— Беларашан, — пераклалі на ангельскую мову беларускія хлопцы.

— Гэта далёка адсюль? — пацікавіўся бацька-італьянец.

— Адсюль не відно, — схільны да жартаў, засмяяўся Нікола Паганіні.

— Тры гадзіны самалётам, — сур'ёзна патлумачыў яго таварыш.

— А-а... — усяго толькі працягнуў старэйшы італьянец і хацеў павярнуцца на бок, каб таксама ўстаць і пайсці ўжо з пляжа. Яны з сынам і так тут добра забавіліся. І раптам войкнуў так, нібыта яго шчылам упаролі.

— Мама міа!

Што здарылася? — прыпыніліся беларускія хлапчукі.

— Мусіць, яго радыкуліт... — няпэўна сцяў плячыма сын.

Радыкуліт?! І на беразе гэтага іх, як сырадой з-пад каровы, цёплага Іянічнага мора, таксама вадзіліся хіба радыкуліты?..

— Мама міа!.. — енчыў бацька-італьянец, не здалоўчы ні сагнуцца, ні разгнуцца.

— Дазвольце, сінёра, я паспрабую дапамагчы вам... Зраблю вам масаж, — прапанаваў Нікола Паганіні.

Сын пераклаў бацьку яго прапанову.

— Што ён здолее... Што ён умее, гэты твой... Паганіні! — курчыўся ад болю бацька.

— У яго салідная медыцынская дынастыя, — зрабіў важнае ўдакладненне таварыш Ніколы Паганіні.

Сын пераклаў.

— Якая дынастыя?! — сапраўды, якая дынастыя? — сапраўды, якая дынастыя? — здоўная была

адолець гэты вар'яцкі боль тут, на пляжы?

— Прабабка — была дзіцячым урачом. Бабуля — прафесар медыцыны. Бацька — хірург. У нашы дні, — стрымана, з годнай усмешкай даў тлумачэнне сам Нікола Паганіні. Хутчэй каб пераканаць і абнадзеіць няшчаснага пляжнага сінёра.

— Рабі, што хочаш... — слаба махнуў той бездапаможнай рукою.

Нікола Паганіні схіліўся над пакутнікам.

— На першы раз я зраблю кропкавы масаж...

Нібыта празрыстым толькі штрыхом — хутчэй сам з сабою, чым з сінёрам — вызначыў ён сваю выратавальную праграму. Адным толькі гэтым першым разам — гэта ён добра разумеў — не абысціся будзе...

Чуйнымі моцнымі пальцамі, як па клавіятуры раяля, Мікола Паганіні прайшоўся па сінёравым хрыбетніку.

— Мама міа!.. — як маленькі, лямантаваў на ўвесь пляж і курчыўся сінёра.

— Трэба пацяраць... Спачатку будзе балець. Затое пасля будзе добра, — засяроджана робячы сваю справу, нягучна прамаўляў Нікола Паганіні. — Трэба пацяраць...

Беларускую мову яго таварыш перакладаў на ангельскую, а сын небаракі суняшаў бацьку па-італьянску ўжо.

Праз добрай паўгадзіны сапраўднай добрасумленнай працы і лекар і небаракі з радыкулітам, нарэшце, перавялі дых. Нікола Паганіні выціраў майкай пот з твара, з рук, з уласнай грудзіны.

Сінёра з недаверам да сябе самога с п р а б а в а ў сваё так раптоўна знявечанае цела. Спачатку паспрабаваў павярнуцца на бок і прыўзняцца...

Паспрабаваў выпрастаць спіну, а потым і сесці. І, аказваецца, здолеў... І ўжо зноў с а м сядзеў!

— Viva republica Belarus! — не знайшоў лепшай падзякі свайму выратавальніку сінёра Барталамеа (такое было ў яго імя) і з прысутным яго палкай нацыі энтузіязмам ускінуў угару свае чаравікі. — Viva republica Belarus!

— Жыве Беларусь! — як і падабала моманту, урачыста адгукнуўся яму Нікола Паганіні і яго таварыш. — Жыве Беларусь!

...Нікола Паганіні далечваў сінёра Барталамеа ўжо ў яго дома. І вылечыў! І добра паставіў на ногі. Пры такой славе знайшлася, вядома, неўзабаве патрэба на лекі і ў суседзтві...

Але надыйшоў час і ад'язджаць дадому. На Беларусь.

Праводзілі Ніколу Паганіні і сам сінёра Барталамеа і сінёра Франчэска — яго жонка, і сінёрына Анжэліка (аднагодка Ніколы Паганіні) дачка, і сын-перакладчык Джавані... Усе яго абдымалі, цалавалі і звалі абавязкова прыязджаць наступным летам.

І нанесли падарункаў!

3. Fabio і Маня

Трыстан і Ізольда. Дафніс і Хлоя. Лейла і Меджнун...

І вось ужо сённяшнія: Фабія і Маня. Усе з адной Краіны. Усе з краіны — Каханія!

.....

— Вольга Сяргееўна, я вам нештачка скажу...

— Ну, скажы.

— Толькі не скажаце нікому?

— Нікому не скажу!

— Пабажэцеся! — туліцца шчочкай да плечука Вольгі Сяргееўны Маня.

(У Вольгі Сяргееўны д о м а застаўся хлапчукі-сыны — дзічкі — цяпер яны ўжо саромеюцца васьм гэтак прыхіліцца да яе, або пацалаваць ці сесці ёй на калені, а каб была такая васьм ласкавая, папешная дачушка...)

— Бахуся! — смяецца Вольга Сяргееўна, сама тулячы Маню да сябе.

— Вольга Сяргееўна, ведаеце што... — д о ў г а я з а г а д к а в а я п а ў з а. — За мною Фабіва бегае.

— Фабія?! Гэты урвіс з усяе вудцы, што адзін толькі ён і чуцен усюды?

Маня задаволена ківае галавой.

— І што ж будзе? Будзеце жаніх і нявеста?

— Не ведаю, — паціскае плечкамі Маня.

— На вяселле мяне запрасіце?

— Угу, — сур'ёзна, зноў ківае галавою Маня.

— І ты застанешся тут, у Італіі, ці забярэш у свой Петрыкаў і Фабія?

— Не ведаю. Як мамка скажа.

Маня паслухмяная дачка. Маня прыляпела ў Італію таксама з чарнобыльскай зоны. З дому адпраўляла Маню мама. Гэта адразу і відно: на Мані ўсё новенькае — і ружовая сукенка, і сандалікі на нагах. А на галаве ў Мані — пад колер вачэй — валонкі ў жыцце! — два велічэзныя капронавыя банты. Па модзе яшчэ з часоў застою...

Маня памяркоўная, разважлівая. Яна скончыла ў школе першы клас і перайшла ўжо ў другі. Гаманіць з ёю адно задавальненне. Па-італьянску Маня вывучыла пакуль што адно толькі кароценькае слова "сі". І яна ім з задавальненнем карыстаецца.

— Манечка, табе падабаецца ў Італіі?

— Сі.

— І сябры ў цябе тут добрыя?

— Сі! — у Маніным голасе гучыць шчасце.

Нахіліўшыся да вуха Вольгі Сяргееўны, Маня смяецца:

— За мною Фабіва бегае!

— З чаго смяецца Маня? — пытаюцца ў Вольгі Сяргееўны цікаўныя італьянкі.

Сінёра Тэрэза вядзе машыну, сінёра Лаура сядзіць побач з ёю. Вольга Сяргееўна ўрач-перакладчык — на заднім сядзенні. Абапал яе сядзіць Маня з Петрыкава і Джульета з Рыма.

(Джульета — унучка сінёры Лауры — прыехала ў гэты маленькі італьянскі гарадок на ўсё лета гасціць да бабулі. Пакуль яе бацькі падарожнічаюць па ўсім свеце.)

Усе едуць абедаць да сінёры Тэрэзы. У яе сям'і жыве Маня. А ўрач-перакладчык адзін раз у тыдзень абавязкова наведвае кожную сям'ю, дзе ёсць дзеці з о н я. Такое ўстанавленне, такі парадак заведзены мясцовай дабрачыннай уладай.

— Чаго смяецца Маня? — і самі смяюцца абедзе сінёры.

— Маня кажа, што на яе м а е в і д ы Фабіа... — няпроста перакладае няпростую сітуацыю на італьянскую мову Вольга Сяргееўна.

Абедзе сінёры аж заліваюцца нястрымным — італьянскім! — смехам.

(“Як бы мы з гэтымі жартамі даехалі б хоць цэлы да месца”... — у думках пабойваецца ўжо Вольга Сяргееўна, назіраючы за бесклапотным рулём у адчайных руках сінёры Тэрэзы.)

І ў гэты момант машыну агалошвае страшэнны лямант (няўжо ў рымлянках такія металёвыя галасавыя звязкі?!)

— Я заб'ю і гэту Маню! Заб'ю і гэтага Fabio!

(Пераклад неаказны — хутчэй прыблізны, хутчэй набліжаны да нашай роднай рэчаіснасці).

— Madonna! — у адзін голас усплёскаюць рукамі сінёра Лаура і сінёра Тэрэза.

— Я іх пазабіваю! — выбуховы італьянскі тэмперамент на вачах, у адзін момант, ператварае, як выпечаную з найлепшай здобы, рымскую патрыцыянку (ганарыста прыўзняты носік, чорны шоўк, як выпісаных броваў і буйных хвалістых валасоў вакол дасканалай смуглай галоўкі) у злосную брыдкую маленькую фурыю.

Аказваецца, в і д ы на Fabio ёсць і ў самой Джульеты з Рыма.

Маня ж, не разумеючы ні слова, нават і не здагадваецца, што праз яе васьм-вось гатовы выбухнуць міжнародны канфлікт.

...Аднак смачны абед у гасціннай вынаходлівай сінёры Тэрэзы прыводзіць калі і не да поўнага, дык ва ўсякім разе да часовага замірэння.

.....

Незадоўга да ад'езду з Італіі Маня, незвычайна прыціхшая, як заўсёды хіліцца да плечука Вольгі Сяргееўны.

— Што, Манечка?

— Вольга Сяргееўна, ведаеце што?..

— Што?..

— Фабіва ўжо за Жульеткай бегае... (Цяжкі ўздых).

Усе дарогі вядуць у Рым!

— Ужо! Ну і няхай сабе! Падумаеш, такое вялікае шчасце — Фабія!

— А Жульетка таксама...

— А хіба нашы хлопчыкі... Наш Мікола Паганіні?.. Горшыя хіба за гэтага самага Фабія?

— Паганіні мяне на веліку вазіў... — Ну васьм бачыш!

— Паганіні яшчэ ў сто разоў лепшы за Фабіа... — суняшае сама сябе Маня. І зноў зацітае сіняя валонка ў жыцце!

Заснавальнікі:

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ГІЛЬ

РЕДАКЦИОННАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Андрэй ГАНЧАРОЎ

першы намеснік

галоўнага рэдактара

Міхась ЗАМСКІ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Барыс ПЯТРОВІЧ

намеснік

галоўнага рэдактара

Юрась СВІРКА

АДРАС РЕДАКЦЫ:

220600, ГСП, Мінск,

вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі

332-461

намеснікі галоўнага рэдактара

332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі

331-985

літаратурнага жанцыя

332-462

крытыкі і бібліяграфіі

332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання

332-153

выяўленчага мастацтва

і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення

332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапіс рэдакцыя не вяртае

і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа

не супадаць з думкамі

і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра «ЛІМа»

Апаратныя сродкі і тэхнічная

падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку"

(г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11534.

Нумар падпісаны 22.12.1994 г.

ПАНЯДЗЕЛАК, 26.12

Беларускае тэлебачанне

9.05, 22.35 Пяць хвілін на жар-ты... 9.15 Канкур. Кубак Беларускай асацыяцыі конягадоўлі... 10.15 "ABC-клуб"...

Канал "Астанкіна"

16.50 Свет сёння... 17.00 Лабрынт... 17.30 Знак пытання... 17.40, 20.30 Надвор'е...

Канал "Рэзэрв"

6.30 Формула-730... 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі... 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ... 12.10 "Мудрасць беднай дзяўчыны", мульт...

Аўторак, 27.12

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны... 8.10, 0.30 Дайджэст... 8.20, 19.55 Пяць хвілін на жар-ты...

8.25 "Мелодыі экрану" 9.00 Тэлебачанне — школе. "Сябруйце з "Вясёлкай" 9.20 "Паласа Сімарона"...

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца... 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.45 Навіны... 8.00 "Топі Дзюдзья"...

Канал "Рэзэрв"

6.30 Формула-730... 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі... 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ... 12.10 "Мудрасць беднай дзяўчыны", мульт...

Серада, 28.12

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны... 8.10, 0.30 Дайджэст... 8.20, 18.25 Пяць хвілін на жар-ты...

Серада, 28.12

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны... 8.10, 0.30 Дайджэст... 8.20, 0.30 Дайджэст... 8.30, 18.25 Пяць хвілін на жар-ты...

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца... 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны... 8.00 "Топі Дзюдзья"...

Канал "Рэзэрв"

6.30 Формула-730... 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі... 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ... 12.10 "Што мацней", мульт...

Чацвер, 29.12

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны... 8.10, 0.30 Дайджэст... 8.20, 21.55 Пяць хвілін на жар-ты...

8.25 Урокі здароўя... 8.50 "Выйсці замуж за капітана", м/ф... 10.35 "Востраў скарбаў", мульт...

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца... 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 22.50 Навіны... 8.00 "Топі Дзюдзья"...

Канал "Рэзэрв"

6.30 Формула-730... 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі... 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ... 12.10 "Што мацней", мульт...

Пятніца, 30.12

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны... 8.10, 2.05 Дайджэст... 8.20, 18.25 Пяць хвілін на жар-ты...

8.25 "Утрапленая Айседора", муз. фільм... 9.00 Тэлебачанне — школе. "Гераніна абарона Брэсцкай крэпасці"...

Канал "Астанкіна"

5.30 Раніца... 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 17.50, 22.50, 0.50, 1.50 Навіны... 8.00 Сарока...

Канал "Рэзэрв"

6.30 Формула-730... 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі... 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм ТБ... 12.10 "Што мацней", мульт...

Субота, 31.12

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны... 8.10 Мультфільмы... 8.30 "Усе зоркі"...

10.25 "Тэлебом", ч. 1... 11.25 "Лулу — анёл кветак" 12.00 "Казка пра Зорнага хлопчыка", м/ф...

Канал "Астанкіна"

7.15, 12.05, 14.00, 15.10, 16.50, 22.10 Ідзе Новы год... 7.20 Мультфільм...

Канал "Рэзэрв"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі... 7.25 "Сабачы ішчасце", м/ф... 8.35 Тэлеурдыт...

Санкт-Пецярбург

8.55 Мультфільмы... 9.15 Студыя "Узві" 9.30 Чароўная лінія... 9.45, 22.15 Паглядзім...

19.10 Вялікі фестываль... 19.30 Шоу за тры гадзіны да... 20.40 "Не хочаш — не сустрэй"...

Нядзеля, 1.01

Беларускае тэлебачанне

9.00, 10.10 "Навагоднія сюрпрызы" для дзяцей і дарослых... 9.40 "Уся справа ў капелюшы"...

Канал "Астанкіна"

7.15 Спортлато... 7.30 На балі ў Папалушкі... 7.30 Раным-рана... 9.00 Брайн-рынг...

Канал "Рэзэрв"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі... 7.25, 11.30 Мульці-пульці... 8.50 "Рост-95"...

Санкт-Пецярбург

8.55 Мультфільмы... 9.15 Студыя "Узві" 9.30 Чароўная лінія... 9.45, 22.15 Паглядзім...

26 снежня - 1 студзеня